

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI
EKONOMİK İLİŞKİLER (EKONOMİ MALİYE)
ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ'NDE FİNANSAL ENTEGRASYON:
BANKACILIK SEKTÖRÜ AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME**

Yüksek Lisans Tezi

Younes GHOLİ ZADEH

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Belgin AKÇAY

Ankara-2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI
EKONOMİK İLİŞKİLER (EKONOMİ MALİYE)
ANABİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ'NDE FİNANSAL ENTEGRASYON:
BANKACILIK SEKTÖRÜ AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Belgin AKÇAY

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınav Tarihi

İÇİNDEKİLER

İçindekiler.....	iii
Tablolar Listesi	vi
Grafikler Listesi.....	vii
Kısaltmalar Listesi.....	viii
Giriş.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM FİNANSAL ENTEGRASYON

I. FİNANSAL ENTEGRASYONUN KAVRAMI VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE GELİŞİMİ	1
A. Coğrafi Kapsamı.....	1
B. Tarihçesi	2
1. 1951 – 1979 arası	2
2. 1980 – 1999 arası	3
3. 2000 – yılından bu yana	4
II. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE FİNANSAL ENTEGRASYON	6
III. FİNANSAL ENTEGRASYONUN BANKALAR ÜZERİNDE SAĞLADIĞI AVANTAJLAR VE DEZAVANTAJLAR	19

İKİNCİ BÖLÜM AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ENTEGRASYON

I. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ	21
II. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE MALİ SİSTEMİN BÜYÜKLÜĞÜ.....	25
A. Avrupa Birliği Üye Ülkeleri'nde Bankacılık Sektörü'nün Payı	25
B. Avrupa Birliği Mali Sistemi'nde Bankacılık Sektörü'nün Payı	27

III. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ENTEGRASYON SÜRECİNİN GELİŞİMİ	32
A. Maastricht Antlaşması Öncesi Dönem	32
1. Birinci Bankacılık Yönergesi	36
2. İkinci Bankacılık Yönergesi	38
3. Tek Avrupa Senedi.....	41
B. Maastricht Antlaşması Öncesi Dönem	43
1. Avro.....	43
2. Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi	46
3. TARGET I ve TARGET II	51
4. Finansal Hizmetler Eylem Planı	57
5. Tek Avro Ödeme Alanı.....	60
6. Lizbon Zirvesi ve Bankacılık ile İlgili Gelişmeler.....	64
7. Beyaz Kitap.....	65
IV. YAPILAN DÜZENLEMELERİN BANKACILIK SEKTÖR ENTEGRASYONUNA ETKİLERİ	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ENTEGRASYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

I. AVRO BÖLGESİ'NDE BANKACILIK SÖKTÖRÜ İLE İLGİLİ UYGULANAN PARA VE DÖVİZ KURU POLİTİKASI	70
A. Avro Bölgesi'nde Para Politikasının Kurumsal Çatısı	70
B. Avro Bölgesi'nde Para Politikasının Stratejisi	71
C. Avro Bölgesi'nde Para Politikasının Araçları	72
1. Açık Piyasa İşlemleri:	72
1.1. Yeniden finansman Operasyonları.....	72
1.2. Uzun Vadeli Yeniden Finansman Operasyonları	73
1.3. İnce Ayar Operasyonları.....	73
1.4 Yapısal Operasyonlar	73
2. Sürekli Kolaylıklar:.....	73

2.1 Marjinal Borç Verme Kolaylığı.....	73
2.2. Mevduat Kolaylığı.....	74
3. Asgari Zorunlu Karşılıklar.....	74
4. Avro Bölgesi'nde Döviz Kuru Politikası.....	74
II. BANKACILIK SEKTÖRÜ'NDE ENTEGRASYONUN DÜZEYİ	76
A. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü'nün Entegrasyon Ölçütleri	79
1. Fiyat Temelli Ölçütler	79
2. Bilgi Temelli Ölçütler	79
3. Miktar Temelli Ölçütler	80
B. AB Bankacılık Sistemi Entegrasyon Düzeyi.....	81
1. Toptancı Bankacılık	81
2. Perakende Bankacılık.....	82
2.1. Tüketici Kredileri	82
2.2. Konut Kredileri.....	83
2.3. KOBİ Kredileri.....	83
2.4. Cari ve Vadeli Mevduat Hesapları	83
2.5. Perakende Bankacılıkta Fiyat Göstergeleri	83
SONUÇ	87
KAYNAKÇA	91
ÖZET	96
ABSTRACT	97

TABLÖLAR LİSTESİ

Avrupa Birliği Mali Sisteminin Kavramları ve Karşılıklı İlişkiler Listesi Mali Sistemin Temeli (Tablo 1)	22
Avrupa Birliği Mali Sistemi'nin Fonksiyonları Direkt Finans (Tablo 2)	23
TARGET Projesi İle Yapılan Ödemelerin İşlem Hacmi ve Sayısı, (2008-2009) (Tablo 3)	54

GRAFİKLER LİSTESİ

Avro Bölgesi'nde ve Üçüncü Ülkelerde Mali Kuruluşların Sayısı (Grafik 1).....	25
Yabancı Banka Şubelerinin AB Bankacılığında Payı ve Bağlı Ortaklıkları (Grafik 2).....	26
AB Bankacılık Sektörü İle İlgili Yıllık Son Gelişmeler, (2009) (Grafik 3).....	26
AB Bankalarının Özkaynak Tutma Oranları ve Öz Kaynak Tutmada Risk Oranlarının Yüzdesi, (%) (2005-2010) (Grafik 4).....	27
Devlet Genel Brüt Borçları (Milyar Avro), Devlet Genel Bütçe Dengesinin Yüzdesi (%) (Grafik 5).....	28
Devlet Genel Bütçe Dengesinin Yüzdesi (Milyar Avro) (Grafik 6).....	28
AB Bankalarının GSYİH'nın İçindeki Payı, (2005-2010) (Grafik 7).....	29
AB'de Bankaların Sayısı, (2005-2010) (Grafik 8).....	29
AB Ülkeleri'nde Bankaların İşlem Hacmi (Milyar Avro), (2005-2010) (Grafik 9) ...	30
AB Ülkeleri'nde Banka ve Diğer Mali Kuruluşlarının Katılım Oranları (%), (2010) (Grafik 10).....	30
AB Ülkeleri'nde Banka ve Diğer Mali Kuruluşlarının Katılım Oranları (%), (2010) (Grafik 11).....	31
AB Ülkeleri'nde Bankaların TARGET Projesine Dönüşümlerin İşlem Hacmi (Milyar Avro), Yıllık Artışlar (%), (2005-2010) (Grafik 12).....	53
AB Ülkeleri'nde Bankaların TARGET Projesine Dönüşümlerin İşlem Hacmi (Milyar Avro), Yıllık Artışlar (%), (2005-2010) (Grafik 13).....	53
TARGET Projesi'yle Yapılan İşlemlerin Sayısı ve İlgili Oranlar (Milyar Avro), (2005-2010) (Grafik 14).....	54
TARGET Projesi'yle Yapılan İşlemlerin Sayısı ve İlgili Oranlar (Milyar Avro), (2005-2010) (Grafik 15).....	55
TARGET II Cirosunda Avro Bölgesi Ülkeleri ve Üçüncü Ülkelerin Katkı Oranı, (2009-2010) (Grafik 16).....	55
AB Ülkeleri'nin TARGET Projesi Kullanım Oranı, (2004-2010) (Grafik 17).....	56
SEPA Projesi Altında Kredi Transferleri'nin İşlem Hacmi, (2008-2010) (Grafik 18).....	64
AB Faiz Oranlarındaki Varyansın Ortak Faktörlerce Açıklanan Kısmı (Grafik 19).....	80

KISALTMA LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABGS	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AP	Avrupa Parlamentosu
APE	Avrupa Para Enstitüsü
API	Açık Piyasa İşlemleri
APS	Avrupa Para Sistemi
AR-GE	Araştırma Geliştirme
ASİ	Avrupa Siyasi İşbirliği
AT	Avrupa Topluluğu
ATA	Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma
ATAD	Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
ATP	Avrupa Tek Pazarı
AVROSİSTEM	Avrosistem (Eurosystem)
AYB	Avrupa Yatırım Bankası
BDDK	Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
BIS	Bank for International Settlements (Uluslararası Ödemeler Bankası)
BK	Bankacılık Kanunu
BM	Birleşmiş Milletler
CSM	Clearing and Settlement Mechanism (Tasfiye Mekanizması)

DKM	Döviz Kuru Mekanizması
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EBA	European Banks Association (Avrupa Bankalar Birliği)
EBF	European Banking Federation (Avrupa Bankacılık Fedrasyonu)
EC	European Commission (Avrupa Komisyonu)
ECB	European Central Bank (Avrupa Merkez Bankası)
ECOFIN	Economic and Financial Affairs Council (Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi)
ECSA	European Credit Sector Association (Avrupa Kredi Sektörü Birliği)
ECU	European Currency Union (Avrupa Hesap Birimi)
EEA	European Environment Agency (Avrupa Çevre Ajansı)
EEA	European Economic Area (Avrupa Ekonomik Alanı)
EFC	Ekonomik ve Mali Komite
EFTA	European Free Trade Area (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi)
EPB	Ekonomik ve Parasal Birlik
EPC	European Payments Council (Avrupa Ödemeler Konseyi)
EMU	European Monetary Union (Ekonomik ve Parasal Birlik)
EONIA	Euro Overnight Index Average (Avro Gecelik Endeks Ortalaması)
ERM-I	Exchange Rate Mechanism-I (Avrupa Döviz Kuru Mekanizması-I)
ERM-II	Exchange Rate Mechanism-II (Döviz Kuru Mekanizması-II)
ESCB	European System Central Banks (Avrupa Merkez Bankaları Sistemi)
FSAP	Financial Service Action Plan (Finansal Hizmetler Eylem Planı)
GB	Gümrük Birliği
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HC	Host Country (Ev Sahibi Ülke)
HICP	Harmonisation Index Consumer Price (Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyat Endeksi)
KDV	Katma Değer Vergisi
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
M&A	Merger and Acquisition (Birleşmeler ve Devralmalar)
MFLs	Monetary Financial Institutions (Parasal ve finansal araçlar)
NCBs	Nation Central Banks (Ulusal Merkez Bankaları)
NMS	New Member States-12 countries (Yeni Üye Ülkeler)
OECD	Organization for Economic Co-operation Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
OGT	Ortak Gümrük Tarifesi
OHIM	Office for Harmonisation Individual Market (Tek Pazar Uyumlaştırma Ofisi)
OTP	Ortak Tarım Politikası
RTGS	Real Time Gross Settlement –RTGS (Gerçek Zamanlı Toptan Mutabakat)
ROW	Rest of the world-non-EU27 countries (Üçüncü Ülkeler)
SEPA	Tek Avrupa Ödeme Alanı (Single European Payments Area)
SGP	Stability and Growth Package (İstikrar ve Büyüme Paketi)
TARGET-I	Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer-I (Gerçek Zamanlı Ulusal Toptan Ödeme Sistemi-I)
TARGET-II	Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer-II (Gerçek Zamanlı Ulusal Toptan Ödeme Sistemi-II)
TAS	Tek Avrupa Senedi (Single European Act)

Giriş

Günümüzde dünya ekonomisi her alanda büyük bir değişime yönelmektedir. Küreselleşme olgusu ile kapalı ekonomiler önemini kaybetmekte ve bölgesel entegrasyon artmaktadır. Bu ortamda dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olan Avrupa Birliği (AB) iktisadi ilerleme açısından büyük önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği'nde, ulus devletlerin kendi iradesiyle egemenliklerini bölünmüş ulus üstü yapı niteliğini taşıyan topluluğa devretmeleri, bu topluluğun kurulmasının ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.¹

Mali kuruluşların entegrasyonu, AB'nin kurulmasında önemli role sahiptir. Mali kuruluşların entegrasyonun da yer alan bankacılık sektörü ise diğer tüm sektörlerle yakın ilişkileri nedeniyle, AB mali kesimin içinde en büyük payına sahip olmaktadır. Avrupa Birliği'nde mali kuruluşların, özellikle bankaların, entegrasyonu ile ilgili kurumsal ve yapısal çalışmalar 1970'li yıllardan başlamıştır. Bu çalışmada AB'de bankacılık sektörü entegrasyonu iki farklı dönemde incelenmektedir.

Birinci dönem, 1970'lerden 1993 yılı Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasına kadar geçen süreci kapsar. Bu dönemde Üye Devletler kredi kurumları arasındaki entegrasyon, finansal tek finansal pazarın kurulmasını amaçlanmıştır. Finansal Tek Pazarı kurmak için AB kurumları arasında çeşitli antlaşmalar, yönergeler ve yeni düzenlemeler uygulanmıştır.

Kredi kurumlarına yönelik en önemli yönergeler 1973 yılında Avrupa Konseyi'nin (73/183/EFC) sayılı yönergesiyle bankaların ve diğer finans kurum ve kuruluşlarının hizmet sunumları ile ilgili olarak serbesti sağlamak ve kısıtlamaların kaldırılması ve yabancı ve yerel bankalara eşit denetim ve düzenlemeye tabi olması karara bağlanmıştır.

İkinci dönem ise 1993 yılından sonra tek pazarın kurulması için imzalanan Maastricht Antlaşması ile başlamıştır. Bu dönemdeki finansal entegrasyon ile ilgili çalışmalar, mali açıdan birlik düzeyinde tek pazarın kurulmasına, Tek Para ve Tek Ödemeler Sistemi gibi işlemlerin gerçekleşmesine, hukuki açıdan ise kredi kurumları arasında yasama, yürütme ve yargılama ile ilgili düzenli tek bir sistemin kurulmasına yönelmektedir.

¹ Emel Aksoylu, (2010), **TÜRSAM Araştırma Merkezi Stajyeri Konuşması**, Haziran Dönemi Stajyeri, s.1.

Daha sonra ise; 15 Aralık 1989 günlü ve 89/646/EEC sayılı İkinci Konsey Yönergesi ile Üye Devletlerde bulunan bankaların ve diğer finans kurum ve kuruluşlarının hizmet sunumları ilgili faaliyet alanlarını entegrasyonu ile ilgili gelişmeler İkinci Bankacılık Yönergesi, bu yönergeyi takip eden diğer yönergeler sonucunda bankacılık ve diğer finans kurum ve kuruluşlarının entegrasyon süreci tamamlanmış ve Üye defterlerde verilen tek bankacılık lisansı (single banking principle) verilmesi ve bu kredi kuruluşlarının gözetim ve denetimin köken Devlet yetkili mercilerince yapılması ilkesi (home country control principle) adı verilen uygulamalar hayata geçirilmesi ile kredi kurumları entegrasyonunda çok ileri bir aşamaya varılmıştır.

1 Ocak 2002 günü başlayan dönemde, madeni ve kağıt Avro'lar ortak para birimini kabul eden Üye Devletlerde tek yasal para olarak dolanıma çıkarıldı; ulusal paralar 2002 yılı Şubat ayının sonunda yasal para niteliğini yitirerek dolanımdan kaldırıldı.

Avro'yu Üye Ülkelerinin tek yasal parası olarak kabul eden Üye Devletler, Avro Bölgesi'nde para politikasını belirleme ve uygulama sorumluluğunu, Avrupa Birliği Antlaşması uyarınca oluşturulan ve odağında Avrupa Merkez Bankası (European Central Bank –ECB) yer aldığı Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (European System Central Banks - ESCB) aktarmış, bir başka deyişle, parasal egemenliklerinden vazgeçmiş oldular.

Ana hatlarıyla yukarıda ifade ettiğimiz bu gelişmeler sonucunda finansal entegrasyon süreci, sadece ticaret ve yatırımın önündeki engellerin kaldırılmasını değil, aynı zamanda bir finansal hizmetin nasıl pazarlanacağını veya faaliyet gösteren firmaların hangi düzenlemelere tabi olacağını da göstermektedir.

Avrupa Birliği'nde bankacılık, diğer kurum ve kuruluşların entegrasyon faaliyetleri üç temel işlemin gerçekleşmesiyle hız kazanmıştır. Birinci işlem, küreselleşme ve uluslararası sermaye hareketlerinin başlanmasıdır. İkinci işlem, mali serbestleşme ile ilgili teknolojik gelişmelerin hız kazanmasıdır. Üçüncü işlem ise mali sektörde iç pazarın tamamlanması için ilgili mevzuatta uyumlaştırma zorunluluğu çerçevesinde mali reformların uygulanmasıdır. AB finansal entegrasyon

sürecinde mali piyasalar uyumlaştırılmış, mali aracılar birleştirilmiş, yeni ürün ve teknikler üretilmiştir.²

Bu çalışmada, bankacılık, diğer kurum ve kuruluşların entegrasyonu ve önemi, AB mali sektörünün yeniden yapılandırılması, mali kurumlar arasındaki uyumlaşmanın sağlanması, kredi kurumlarına sağlanan avantajlar ve dezavantajlar incelenmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde, finansal entegrasyonun kavramı, 1957 Roma Antlaşmasından bu yana olan gelişimi ve finansal entegrasyonun avantajları, dezavantajları ve AB mali kuruluşları arasında entegrasyon süreci, ikinci bölümde, AB’de bankacılık sektörünün entegrasyonu ve AB’de bankacılık sektörünün önemi, üçüncü bölümde ise, Avro Bölgesi’nde para ve döviz kuru politikası uygulamaları ve Avrupa Birliği bankacılık sektöründe entegrasyon düzeyi incelenmiştir.

² AB Danışmanlık ve Yatırım Hizmetleri A.Ş., (2001), Ekonomik ve Parasal Birlik, **Avrupa Birliği’nde Mali Bütünleşme ve Türk Bankacılık Sektörü Dergisi**, Yıl.12, S.39, s.20.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL ENTEGRASYON

I. FİNANSAL ENTEGRASYON KAVRAMI VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE GELİŞİMİ

Finansal entegrasyon Avro Bölgesi ülkelerinin birbirinden ayrı olan mali piyasaların tek bir piyasa haline gelmesi ve tek bir fiyat uygulamasıdır.

Finansal entegrasyon ile ilgili geniş bir tanım Avrupa Merkez Bankası (European Central Bank –ECB) tarafından yapılmıştır.

Avrupa Merkez Bankası tanımında finansal entegrasyon; Avro Bölgesi ülkelerinde mali araç ve hizmetleri satın almaları ve bu satın almalarda eşit kuralları uygulaması, mali hizmetlere ve ürünlere eşit ve aynı kolaylıkla erişebilmesi, mali kuruluşların faaliyette buldukları mali piyasalarda eşit muameleden yararlanması anlamında tanımlanmıştır.

A. Coğrafi Kapsamı

Avrupa olarak adlandırılan coğrafi alan, 27 Üye Devlet ile Avrupa Ekonomi Alanı (European Economic Area -EEA) üyesi olan İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç'i ve ayrıca İsviçre'yi kapsamaktadır.

Yasal para olarak Avro'yu kabul etmiş olmasına karşın Andorra Tek Avro Ödeme Alanı'nın (Single Euro Payments Area -SEPA) dışında kalmayı tercih etmiştir.

Vatikan Devleti, San Marino ve Monaco ise Tek Avro Ödeme Alanı'nın kapsamı içinde kabul edilmektedir³.

Öncelik sorununu çözmek üzere Tek Avro Ödemeleri Alanı'nın Avro Bölgesi'nde, başka bir deyişle avro'yu yasal para birimi olarak kabul etmiş olan Üye

³ Roma Antlaşması'nın 299. maddesi nedeniyle SEPA'nın coğrafi alanı, Cebelitarık ve Melilla ile Atöre Azor, Ceuta, Fransız Ginesi, Guadeiup, Kanarya, Martinik, Madeira, Reunicon Adalarını da kapsamak tadır. Bk. European Payments Council: SEPA Credit Transfer Seneme Rulebcek (Version 2.3), si".

Devletlerde başlatılması öngörülmüştür.⁴ Bununla birlikte Avro Bölgesi dışında kalan Avrupa ülkelerindeki bankaların da bazı koşulları yerine getirerek sisteme katılmaları olanağı bulunmaktadır.

B. Tarihçesi

1. 1951 - 1979 arası;

Avrupa içinde çıkan birçok savaştan sonra 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'nin kuruluşu ile yeni bir dönem başladı.

1957'de yapılan Roma Antlaşması'nın Avrupa entegrasyonu yolunda bir adımı daha vardı. O zamanki hedef sendika ve ortak tarım pazarı idi; fakat para birliği için bu gerekli görülmedi.

Bunun yanı sıra Bretton-woods sistemi ile iyi işleyen uluslararası para sistemi kuruldu. Parasal alanda bir grup, Avrupa Komisyonu Marjolin Memorandumu diye adlandırılan kuruluşta tartışılmıştır.

O zamanların Avrupa Ekonomi Topluluğunun üye ülkelerinin milli merkez bankalarının birlikte çalışmaları için ilk kurum 1964 yılında kurulan yönetim komitesidir.

Avrupa para birliğinin tarihi 1970 yılında Werner Planı ile başlamıştır. Bu plan ilk kez bir Avrupa Para Birliği kurulması için sağlanmıştır.

1972 yılında bazı Avrupa devletlerinin kurları arasında kambiyo rayici ile Avrupa Döviz Kuru Mekanizması başlamıştır ve maksimum +/- 2,25 % varyasyona izin verilmiştir.

1979 yılında Avrupa para sistemi ile ilişkisi çözülmüş ve bu durum, hedefleri olan parasal birliğe yol açmıştır.

Burada döviz kuru ile dalgalanmalar için bir bant genişliği kurulmuş, ulusal merkez bankaları bu müdahale yoluyla döviz piyasası ve döviz kurunu yedeklemek zorunda kalmıştır. Avrupa para birliği için aylık para birliğine kabul olunmak için bir ön koşuldu ve para sisteminin kurulması ile sona ermiştir.

⁴ 1 Ocak 2008 itibariyle Avro Bölgesi kapsamında bulunan Avrupa Birliği üyesi ülkeler Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Kıbrıs, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovenya ve Yunanistan'dır.

2. 1980 – 1999 arası;

Tek tip Avrupa senedi, parasal birliği hedeflemiş ve parasal konular da Avrupa Topluluğu'nun sorumluluğuna girmiştir.

1989 yılında, o zamanların komisyon başkanı Jacques Delors Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği temeline dayalı bir plan sunmuştur.

1991 yılında politik birliğin oluşumuyla paralel olan bir hükümet konferansında, para birliği için Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) anlaşmasının değişmesiyle kurumsal bir yapı oluşmuştur. Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankası Enstitüsü'nün yönetmeliği, Avrupa Para Değerı Kurumu'nun tüzüğüne ilişkin protokol,

1992'nin parçası olarak Avrupa Birliği antlaşmasında imzalandı. 1 Ocak 1994 yılında Avrupa Para Enstitüsünün kuruluşuyla, para birliğinin ikinci aşaması başlamıştır. Enstitünün görevleri, tek bir para politikası ve para biriminin uygulanması için ulusal merkez bankaları arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi, Merkez Bankası Avrupa Sistemi'nin kurulması için hazırlık çalışmasının uygulanmasıdır. Kurum bir forum olarak para politikası için danışma imkânı sunar. İkinci aşama da yapılması gereken işlem yönetim kurulunun hiçbir uluslararası Merkez Bankası ya da kamusal kuruluşa kredi vermemesi gerektiğidir. Bunların dışında, ikinci aşamanın sonuna kadar bütün merkez bankaları siyasi ve diğer tüm etkilerden bağımsız olmalıdır.

1995 yılının Aralık ayında Avrupa Konseyi, hangi hazırlık çalışmalarına dayalı bir işlem planı ve 1999 yılında adını teyit ettiren, şimdi "Avro" olarak adlandırılan yeni para birimini duyurdu. Avrupa Kur Enstitüsü yeni görev olarak döviz kuru mekanizması hazırlamayı destekledi. 1996 yılında, Avrupa Merkez Bankası üzerinde doğrudan etkisi olmayan, Avro istikrarı hedefiyle oluşturulan İstikrar ve Büyüme Paktı ortaya çıktı. 1998 yılının Mayıs ayında, "**Bakanlar Kurulu on bir devletin parasal birliğe katılma kriterlerine karar verdi.**" Bu ülkeler özellikle Belçika, Almanya, Finlandiya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Portekiz ve İspanya idi.

Aynı zamanda yönetim kurulu Avrupa Merkez Bankası'nın önermek istediği bir kişi üzerinde anlaşmaya karar verdiler. 25 Mayıs'ta 1 Hazirandaki

hükümetin etkisiyle atamalar gerçekleşti. Avrupa Merkez Bankası 1 Haziran 1998'de kurulmuş ve Avrupa Para Enstitüsünün hedefleri yerine getirilmiştir.

Ekim ayında Avrupa Merkez Bankası para politikası stratejisini saptadı, bu strateji Avrupa Merkez Bankası'na istikrar, Avro'ya güven sağlamak yönünde şekillendi.

1999 yılında üçüncü ve son aşamayla tek bir para politikası uygulamasına Avrupa Merkez Bankası geçmiş oldu.

3. 2000 yılından bu yana;

2002 yılının Ocak ayında son aşama gerçekleşti ve Avro ortak para birimi olarak kabul edildi.

AVROSİSTEM, Avrupa Merkez Bankası (AMB) ile (European Monetary Union - EMU) Ekonomik ve Parasal Birliği'in üçüncü aşamasından itibaren ortak para birimi olarak Avro'yu benimseyen 11 ülkenin Ulusal Merkez Bankaları'ndan (National Central Banks –NCBs) oluşmaktadır (*Banque Nationale de Belgique, Deutsche Bundesbank, Banco de Espana, Banque de France, Central Bank of Ireland, Banca d'Italia, Banque Centrale du Luxembourg, De Nederlandsche Bank, Oesterreichische Nationalbank, Banco de Portugal, Suomen Pankki Finlands Bank*). AVROSİSTEM (Eurosystem), Avrupa Merkez Bankası'nın Yönetim Konseyi ve Yürütme Kurulu tarafından yönetilmektedir. AVROSİSTEM, Federal Reserve gibi federal bir sistemdir.

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (European System Central Banks -ESCB), Avrupa Merkez Bankası ve AVROSİSTEM'e üye Ulusal Merkez Bankalar ek olarak, Ekonomik ve Parasal Birliği'in (European Monetary Union -EMU) üçüncü aşamasında Avro'yu benimsemeyen Avrupa Birliği üyesi Ulusal Merkez Bankaları'ndan oluşan sistemdir. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, Avrupa Merkez Bankası Yönetim Konseyi ve Yürütme Kurulu ve üçüncü bir karar alma organı olan Genel Konsey tarafından yönetilmektedir

Avrupa Ödemeler Konseyi; Gerek Avrupa Birliği Komisyonu'nun gerekse Avrupa Merkez Bankası'nın, ödeme hizmetleri alanında da tekpazar oluşturulması için yönlendirdiği Avrupa bankacılık sektörü, 2002 yılında Avrupa Ödemeler

Konseyi'ni (European Payments Council -EPC) kurarak Tek Avro Ödeme Alanı (Single Euro Payments Area -SEPA) adı verilen bir projenin hazırlık çalışmalarını başlatmıştır.

Avrupa Ödemeler Konseyi, 42 bankanın, 3 Avrupa Kredi Sektörü Birliği'nin (European Credit Sector Association -ECSA) ve Avrupa Bankalar Birliği'nin (European Banks Association -EBA), başka bir deyişle Avrupa ödeme hizmetleri endüstrisinin, Tek Avro Ödeme Alanı'nı oluşturma, geliştirme ve destekleme amacıyla kurduğu bir karar ve eşgüdüm organıdır. Avrupa Ödemeler Konseyi'nin 2004 yılında kabul edilen Yol Haritasında Tek Avro Ödeme Alanı, buldukları yere bakılmaksızın, kişilerin, firmaların ve öteki ekonomik aktörlerin, ulusal sınırların gerek içinde gerekse ötesinde, Avro cinsinden ödemeleri aynı temel koşullarla, haklarla ve yükümlülüklerle yapabilecekleri ve kabul edebilecekleri Avrupa'daki bir alan olarak tanımlanmıştır. Tanımda da vurgulandığı gibi, Tek Avro Ödeme Alanı'nı uygulama aşamasına geçildiğinde Üye Devletlerarası ödemelerin yurtiçi ödemelerden farkı bütünüyle ortadan kalkmış ve Avro cinsinden yapılacak sınır ötesi elektronik ödemeler yurtiçinde yapılan elektronik ödemelerle özdeş bir nitelik kazanmış olacaktır. Bu projenin getirdiği bir önemli yenilik, Tek Avro Ödeme Alanı kapsamındaki Üye Devletlerde kullanılmak üzere standartlaşmamıştır.

Üye Devletleri'ndeki ulusal ödeme sistemlerinde kullanılmakta olan araçların yerine "söz konusu ödeme araçlarının giderek geçmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte bankalar, Tek Avro Ödeme Alanı'nın uygulanmaya başlamasından sonra da, eğer isterlerse, geçici olarak ulusal ödeme sistemlerine göre işlem yapmayı sürdürebilecekler ve böylece hem "eski" yöntemle hem de yeni Tek Avro Ödeme Alanı'nın araçlarını kullanarak ödemelerde bulunma seçeneğini müşterilerine belli bir süreyle sunabileceklerdir. Ne var ki, yeni düzenlemenin sağlayacağı yararların ve oluşacak rekabet ortamının önce müşterileri, ardından bankaları Tek Avro Ödeme Alanı projesi kapsamında işlem yapmağa bir an önce yönlendirmesi ve piyasa güçlerinin etkisiyle ulusal sistemlerin kısa sürede uygulamadan kalkması beklenebilir bir sonuçtur. Gerçekte de, iki ödeme sisteminin birlikte kullanılmasının, uzun vadede aksine, kısa vadede bankaların üstlendikleri maliyetleri hemen arttıracığı, işlemlerden elde ettikleri gelirler üzerinde ise belirgin bir olumlu etki yaratmayacağı ileri sürülmektedir.

Mali piyasada gerçek ve tüzel kişilerin, tüm aracılardan, kamu yatırımcıları ve özel yatırımcıların mali işlemlerini çok geniş ve tek bir piyasada sürdürmeleri finansal entegrasyonun diğer boyutunu oluşturur. Yani mali faaliyetlerde bulunan gerçek ve tüzel kişilerin hiç bir engelle karşılaşmadan birbirine bağlanması ve bu kişilerin uyruklarına bağlı olmadan mali piyasada çalışmalarıdır.

Mali kuruluşlara bu olanakların sağlanması, mali riskin kalıcı dağılımı ve çeşitlenmesi diğer taraftan sermayenin en etkin yerlere tahsisi, ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Finansal entegrasyonun kurulmasında Birlik düzeyinde kredi kurumları ve AB kuruluşları arasında hem hukuki hem de işlem açısından yaklaşmanın sağlanması, diğer taraftan tek düzenli bir mali sistemin kurulması önemsenmektedir.

Bütünleşik finansal piyasalar; finansal ürünler ve hizmetlerin fiyatlarının coğrafi sınırlarını aşmaları ve birbirine yaklaşımları, sınır ötesi fiyat değişimine tepki göstermeleri ve bütünleşmiş bir mali piyasayı temsil etmelidirler.⁵

II. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE FİNANSAL ENTEGRASYON

1957 yılında yapılan Roma Antlaşması ile AB ülkelerinde ekonomik açıdan mal ve hizmetler ile sermaye ve işgücü piyasalarında iç piyasanın tamamlanması amaçlanmıştır. 1985 yılında, AB'de finansal entegrasyona ilişkin Beyaz Kitap'ın yayımlanması ile işgücü, mal ve sermaye dolaşımının serbest bırakılması, bankacılık sektörüyle ilgili Tek Bankacılık Lisansı, menşe ülke ve ev sahibi ülke ilkeleri, karşılıklı tanıma ilkesi gibi düzenlemelerin yapılması zorunlu kılınmıştır. Ayrıca, 1986 yılında Avrupa Konseyi tarafından Tek Avrupa Senedi'nin hazırlanması ve 1987 yılında bu senedin yürürlüğe girmesiyle Beyaz Kitap'la ilgili hükümlerin uygulanması yasallaşmıştır.⁶

Çıkarılan yönergelerin ve kararların birçoğu ortak pazarın kuruluşu ve yönetimiyle ilgilidir. Maastricht Antlaşması'ndan (AB Antlaşması) sonra ortak pazardan tek pazara geçiş için eski uygulamaların yetersiz kaldığı nedeniyle yeni düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Yeni düzenlemelere geçiş, 1992 yılında AB Antlaşması'nın imzalanmasıyla başlamıştır. Bu antlaşmanın

⁵ Gürkan Çelebicin, (2007), Avrupa Birliği'nde Finansal Bütünleşme, **Banka-Ticaret Hukuku Dergisi**, S.2, s.71.

⁶ Jean Dermine, (2005), European Banking Integration: Don't Put the Cart before the Horse, **INSAED**, Fontainebleau (The Business School for the World), ss.3-4.

105.maddesinin, 2.fikrasında Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin görevleri belirlenmiştir. Bu sistem, Avrupa Merkez Bankası ile AB'ye üye 27 devletin Ulusal Merkez Bankaları'ndan oluşan bir sistemdir. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'ni, Avrupa Merkez Bankası ve Ulusal Merkez Bankaları arasında kurumsal açıdan bağ olarak tanımlayabiliriz. Aynı maddenin 5'ci fıkrasında finansal sistemin bütünleşmesi ve istikrarının sağlanması ile ilgili bağlayıcı hükümler açıklanmış, diğer taraftan yine aynı maddenin 6'cı fıkrasında tüm yetkiler Avrupa Merkez Bankası'na devredilmiştir.⁷

Avrupa Merkez Bankası'nın Organları; Avrupa Merkez Bankası'nın Yönetim Konseyi, Yürütme Kurulu ve Genel Konsey olmak üzere üç organı bulunmaktadır.

Avrupa Merkez Bankası Yönetim Konseyi; Ekonomik ve Parasal Birliğe üye ülkelerin Ulusal Merkez Bankaları ile Avrupa Merkez Bankası Yürütme Kurulu üyelerinden oluşmaktadır ve Topluluğun para politikasını belirlemekle görevlidir. AVROSİSTEM Avro Bölgesi'nin en önemli ve en üst karar verme organıdır. AB Konseyi Başkanı ve AB Komisyonu temsilcisi Avrupa Merkez Bankası Yönetim Konseyi toplantılarına katılabilir.

Avrupa Merkez Bankası Yürütme Kurulu, Ekonomik ve Parasal Birliğe üye ülke Hükümet veya Devlet Başkanları tarafından seçilen bir Başkan, Başkan Yardımcısı ve dört üyeden oluşmaktadır ve Yönetim Konseyince tanımlanmış Euro Bölgesi para politikasını yürütmektedir.

Avrupa Merkez Bankası Genel Konseyi, Avrupa Merkez Bankası Başkanı, Başkan Yardımcısı ve AB'ye üye ülkelerin NCBs Başkanlarından oluşmaktadır ve Ekonomik ve Parasal Birliğe katılan, katılmayan AB ülkeleri arasındaki para politikasını koordine etmektedir. AB Konseyi Başkanı ve AB Komisyonu temsilcisi, Avrupa Merkez Bankası Genel Konseyi toplantılarına katılabilir.

Bankacılık ile ilgili yapılan ilk düzenleme 1977 yılında kabul edilen Birinci Bankacılık Yönergesi'dir. Bu yönerge, bankalara sınır ötesi şube açmalarında ev sahibi ülke kuralının uygulanmasını öngörmektedir. Fakat bankalara uygulanan ulusal düzenlemelerin AB ülkelerinde farklı olması, ulusal düzenlemelerin AB ülkelerinde tercih edilmesi ve ulusal hukuki mevzuatın uyuşmazlığı nedeniyle bu

⁷ *Dermine, a.g.e., (2005), s.5.*

alanda yetersizliklerin kaldırılması ve yeni düzenin kurulması, İkinci Bankacılık Yönergesinin karara bağlanmasına neden olmuştur. 1989 yılında, 89/646/EEC sayılı, bankalar ile ilgili İkinci Bankacılık Yönergesi, AB ilk Bankalar Kanunu sayılmaktadır.⁸

Bu yönergede Tek Bankacılık Lisansı, gözetim ve denetim yetkisinin ev sahibi ülke mercilerine verilmesi, AB bankacılık düzenlemelerinin tespiti ile ilgili karşılıklı tanıma ilkesi yer almaktadır.⁹

Bu yönerge'nin temel amacı AB ülkelerinde bankacılık sistemlerinin yapı farklılığını asgariye düşürmek ve bankacılık sektöründe entegrasyonu sağlamaktır. Ayrıca banka denetimi, sermaye yeterliliği, ödeme gücü standartları, kara para aklama, tüketici kredileri ve bilançoların konsolide edilmesinde uyumsuzlukları çözmek için çeşitli yönergeler çıkarılmıştır.

AB'de finansal entegrasyon süreci, ulusal ve yasal düzenlemelerden kaynaklanan engellerle kısıtlanmıştır. Bu engelleri gidermek için 1998 yılında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine dair Konsey Yönergesi ve Finansal Hizmetler Eylem Planı uygulamaya alınmıştır.

AB'de banka faaliyetlerinin en önemli kısmı finansal hizmetlerden oluşmaktadır. Finansal hizmetlerde entegrasyonun sağlanmasının amacı tek pazarın kurulmasıdır. Bu amaca ulaşmak için AB ülkeleri, devlet ve hükümet başkanları düzeyinde 2000 yılında Lizbon'da ve 2001 yılında Stockholm'deki toplantılarda önemli kararlar alınmışlardır. Bu toplantılarda finansal hizmetler alanında tek pazarın oluşturulması önündeki engellerin kaldırılması ve mevzuatta mevcut yetersizliklerin çözülmesi amaçlanmıştır. Bu uyumsuzluklarla ilgili gerekli önlemlerin 2005 yılına kadar alınması, tamamlanması ve 2006 yılında tamamen entegre olmuş bir AB finansal hizmetler sektörünün oluşturulması karara bağlanmıştır.¹⁰

AB'de mali hizmetler alanında tek pazarın kurulmasıyla ilgili çabalar, 1973 yılından itibaren ulusal finans sektörlerinin birleşmesi ile başlamıştır. Bu birleşmelerin amacı öncelikle birlik düzeyinde iç pazarın tamamlanması olmuştur. İç pazarın tamamlanmasından sonra faaliyetler AB'de finansal hizmetler Tek Pazarı'nın

⁸ *Dermine, a.g.e.*, (2005), s.4.

⁹ John Goddard, et al., (2007), European Banking: An Overview, *Journal of Banking and Finance*, S.31, s.1915.

¹⁰ Pelin Ataman Erdönmez, (2004), Avrupa Birliğinde Finansal Entegrasyon Süreci'nde Bankacılık Sektörü, *Türkiye Bankalar Birliği Dergisi*, S.50, ss.68-69.

oluşturulmasına yönelmiştir. Finansal Hizmetler alanında tek pazarın kurulması bütünleşik ekonominin kurulmasına daha fazla katkı sağlamıştır.¹¹

Finansal Hizmetler alanında tek pazarın kurulmasından sonra gerçekleşmesi gereken bir diğer işlem, tek paraya geçiş işlemidir. 1999 yılında Avro'nun AB ülkeleri tarafından kabulü Ekonomik ve Parasal Birlik son aşamasını gerçekleştirmiştir. Kâğıt ve madeni Avro'lar, 1 Ocak 2002 yılı tarihinden itibaren AB ülkelerinde ulusal paraların yerine kullanılmaya başlanmıştır. Tek para kullanmanın amacı finansal entegrasyonun sağlanmasıdır. AB ülkeleri ulusal para üzerinde olan egemenliklerini ulus üstü tek paraya devretmeleri AB mali kuruluşlarının finansal entegrasyona eğilimlerini göstermektedir.

AB bankacılık sektöründe, entegrasyona duyulan ihtiyaçların temelini şöyle açıklayabiliriz:

- ❖ Birinci olarak, Avro Bölgesi'nde para politikasının etkin işlemesi için bütünleşmiş bir mali sisteme ihtiyaç duyulmuştur.
- ❖ İkinci olarak, mali risklerin paylaşımı, bu risklerin çeşitlendirilmesi, mali istikrarın sağlanması ve sonuçta mali piyasalarda likiditenin artırılması sadece finansal entegrasyon ile sağlanabilir.
- ❖ Üçüncü olarak, Avro Bölgesi'nde ödemeler sisteminin düzgün işlemesi örneğin, mali borsalarda alım-satım ile alacakların-borçların tasfiye işlemlerinin hızlı ve güvenilir biçimde gerçekleşmesi bütünleşik bir bankacılık piyasanın kurulmasını gerektirmiştir.

AB bankacılık sektöründe entegrasyonun kurulması için açıklanan temel nedenlerin amacı, hedeflenen Avrupa Finansal Tek Pazarını rekabet edebilir duruma getirmektir.¹²

Bankacılık sektörünün entegrasyonu çerçevesinde tekdüzeleşmesi gereken bir diğer konu, bankaların sermaye miktarı ve öz kaynaklarıdır. Birlik düzeyinde öz kaynaklar ve sermaye dolaşımıyla ilgili düzenleme, 1988 yılında Basel I Programında açıklanmıştır. Bu programda kredi kurumlarının sermaye yeterliliği ve sermayenin serbest dolaşımı, tasarruf sahiplerinin bankalarda mevduat tutma miktarlarının belirlenmesi, sermaye tanımıyla ilgili birinci aşamada özkaynakların

¹¹ Çelebican a.g.e., (2007), s.2.

¹² Çelebican a.g.e., (2007) s.2.

tanımlanması ve ikinci aşamada ise diğer kaynaklarla ilgili tanımlar, ticari bankalarda risk ölçümü ile ilgili temellerinin kurulması ve kredi alma riskine ilişkin konular yer almıştır. Diğer taraftan aynı yılda AB ülkeleri arasında sermaye akışkanlığını sağlamak için üye ülkelerarası ödemeler bilânçosunda dengenin sağlanması ile ilgili önemli kararlar alınmıştır.¹³

AB bankalarında öz kaynağın tutulmasıyla ilgili faaliyetlerin sonucunda bankalara çeşitli yatırımlarda sadece öz kaynaklarının %25'ni tahsis etme zorunluluğu karara bağlanmıştır. Diğer taraftan 1993 yılında yatırım hizmetleri yönergesiyle yatırım firmalarının yasal çalışma çerçeveleri, piyasada güvenilirlik ve yatırım hizmetleri ile ilgili izinler karara bağlanmıştır.

2000 yılından sonra bankacılık sektörü entegrasyonu ile ilgili yapılan önemli yönergeler; bankacılık düzenlemelerinin pekiştirilmesi ile ilgili yönerge, ticarete elektronik para kullanımı ile ilgili yönerge, ödemeler bilânçosuyla ilgili farklı düzenlemeler arasındaki uyumun sağlanmasını kapsayan yönerge, Basel II uygulamasıyla gerçekleşen tek para yönergeleridir.

2001 yılında, AB bankalarında tasfiye işleminin yapılması, bu kuruluşların yeniden yapılanması ile ilgili yönerge karara bağlanmış, AB'de finansal kuruluşların faaliyet standartları belirlenmiştir.

Mali bileşim (Financial Combination) ile ilgili yönerge'de mali kuruluşların denetim çerçeveleri belirlenmiş, bankaların ve sigorta şirketlerinin güvenilirliği ile ilgili kararlar alınmıştır. Ayrıca, 2004 yılında AB'ye katılan yeni üye ülkelerde mali kontrol yönergesinin yapılmasıyla ortak çalışma alanları belirlenmiştir.

Bu gelişmelere müteakip, 2006-2008 yılları arasında bankaların sermaye ihtiyaçlarıyla ilgili yönergenin karara bağlanması, Basel-I Projesinin uygulanmasından sonra Basel-II Projesi ile sermaye ölçümünün uluslararası standartlara uyumu, uluslararası sermaye ile ilgili düzenlemelerinin uyumu, sermaye riskiyle ilgili ölçütlerin belirlenmesi ve sonuçta uluslararası bankacılıkta risk yönetimi karara bağlanmıştır.¹⁴

¹³ Goddard, vd., a.g.e., (2007), s.1915.

¹⁴ Goddard, vd., a.g.e., (2007), s.1915.

Finansal entegrasyon sürecinde bankalar ile diğer mali kuruluşlar arasında işlem farklılığından kaynaklanan sorunları en aza düşürmek, hukuki uyumsuzlukları çözmek, rekabet yüzünden bankalar üzerine yüklenen aşırı riskleri önlemek gerekmektedir. Bu işlemlerin yanında AB’de ulusal ve kamu otoritelerinin üstlendikleri görevler ve sorumluluklar daraltılmalıdır. Bu amaçla düzenleyici kuralların hafifletilmesi, azaltılması ya da kaldırılması gerekmektedir. Bu işlemlerin gerçekleşmesiyle bireylere ve kurumlara hem faaliyet serbestisi hem de sağlam rekabet ortamı sağlanacaktır.¹⁵

Yeni düzenlemelere uyumun sağlanması, düzenlemelerde yeniden faiz oranlarının belirlenmesi, AB üye ülkelerinde döviz stoku ile ilgili oranların belirlenmesi, bankaların şube açmak için kurallarının belirlenmesi, yabancı bankaların üye ülkelerde faaliyet iznine tabi olmaları, kredi verme koşullarının belirlenmesi, sigortacılıkla ilgili faaliyet koşullarının belirlenmesi bankacılıkla ilgili diğer düzenlemelerdir. Geçen yirmi yılda AB bankaları, çoğunlukla Tek Bankacılık Lisansı’na uymaya, bankacılık sistemini baskı altından çıkarmaya, bankacılık faaliyetlerinde kalkınma potansiyelinin tanımlanmasına ve bu alanda yatırımların yapılmasıyla ilgili faaliyetlere odaklanmıştır.¹⁶

AB’de tek pazara geçiş için yeni düzenlemelere uyumun sağlanması ve politikaların daha etkinleştirilmesi gerekmektedir. Finansal Entegrasyon sürecinde tek pazar amacına yönelik uygulanan politikalar üç farklı boyutta düzenlenmiştir;¹⁷

❖ *İhtiyati düzenlemeler:* Bankalarda özkaynakların tutulması ve ödeme gücünün ölçülmesi, büyük risklere maruz kalma durumları, mali olmayan firmaların sisteme ilişkin kurallarının belirlenmesi, bankaların iflas riskini önlemek için mevduatın tutulması, ihtiyati düzenlemelerin faaliyet kapsamını oluşturmuştur. İhtiyati düzenlemelerden amaç, banka iflasına yol açan negatif dışsallıkları gidermek ve asimetrik bilgi sorunlarından kaynaklanan riskleri en aza düşürmektir. Bu işlemlerin gerçekleşmesi bankalara maliyet yükümlülüğü getirmiştir. Bu düzenleme piyasa mekanizmasının yetersizliğinden kaynaklanmakta ve müdahaleci bir düzenlemedir.

¹⁵ Çelebican, a.g.e., (2007), s.1.

¹⁶ Dermine, a.g.e., (2005), ss.5-6.

¹⁷ Erdönmez, a.g.e., (2004), ss.69-70.

❖ *Düzenlemelerle ilgili kısıtlamalar:* Bu düzenleme, kredi kuruluşların piyasaya girişlerinin kısıtlanması, şube açma ve başka bölgelerde faaliyette bulunma kısıtlamalarıyla ilgilidir. Bu düzenlemenin yapılması piyasa mekanizmasının yetersizliğinden kaynaklanmış, bankalararası sadece rekabeti yumuşatmış ve bankaların isim hakkı değerini artırmaktadır. Bu düzenleme bankaların faaliyet alanlarını daraltması nedeniyle bankacılık sektöründe entegrasyon amacına ulaşmak için her zaman doğru araç olmayabilir.

❖ *Bankacılık ürün ve hizmetlerine ilişkin kredi kuruluşlarından talep edilen bilgilerle ilgili düzenlemeler:* Kredi kurumlarının mali faaliyetleri ile ilgili bilgi eksikliğinden kaynaklanan mevduat sahiplerinin efektif para miktarının belirli olmamasını çözmek için bu düzenleme karara bağlanmıştır. Mevduat sahiplerinin efektif para tutma miktarıyla ilgili bilgiye ulaşamamaları bankacılık faaliyetlerini önlemektedir.

Bu sorunun çözümü ile ilgili düzenlemede bankalar tarafından bilgilerin eksiksiz ve zamanında kamuoyuna duyurulması ve bu alanda gerekli denetimlerin yapılması önem taşımaktadır. Bankalarda, düzenlemeler uygulamaya konulmadan önce eksikliklerin giderilmesi faydalı olacaktır.

Finansal hizmetlerin yurtdışında pazarlanması ve bu alanda faaliyet gösteren firmaların ne gibi düzenlemelere tabi kalmasıyla ilgili üç farklı yöntem uygulanmaktadır.¹⁸

❖ *Düzenlemelerden kaynaklanan kısıtlamaların tam uyumu:* Düzenlemelerden kaynaklanan ve bankacılık sektörüne doğrudan yansıyan kısıtlamaların kaldırılması bankacılık sektöründe entegrasyonun yolunu açmaktadır. Bu yöntem daha çok ticaret ve borçlar kanununa bağlı olmasından dolayı, politik açıdan entegrasyona ulaşmada yetersiz kalmıştır. Ayrıca, tam uyumlaşma sürecinde doğru araçların kullanılması, ihtiyati düzenlemelerin bankacılık sektörü entegrasyonuna yönelik uygulanmasını ve ekonomik açıdan olumsuz düzenlemelerin en aza düşürülmesini sağlamıştır.

❖ *Ulusal muamele prensibi:* Yabancı bankalara yerel piyasalara giriş imkânının sağlanması ve bu bankalara ulusal bankalar yanında aynı muamelenin

¹⁸ Erdönmez, a.g.e., (2004), ss.70-71.

sağlanması, bu prensibin kapsamını oluşturmaktadır. Prensibin amacı her ülkede farklı ulusal düzenlemelerden kaynaklanan uyuşmazlıkları en aza düşürmek ve AB’de ticaretin serbestleşmesini sağlamaktır. Ulusal muamele prensibinin serbest ticareti desteklemesi ve yabancılara finansal piyasalara giriş imkânı sağlamasına rağmen tek pazarın oluşturulması için yeterli olmamış ancak ulusal düzenlemelerden başlanan reformlarla bankacılık sektöründe entegrasyon sürecinin sürdürülmesini garanti altına almıştır.

❖ *Karşılıklı tanıma prensibi:* Bankalarda faaliyete geçme koşullarının belirlenmesi, bankaların denetimi ve tasfiyesi ile ilgili mevzuatta uyumun sağlanması, bankalara verilen faaliyet izinleri ve denetimlerine ilişkin işlemlerin AB ülkeleri tarafından karşılıklı olarak tanınması ve denetim konusunda kaynak ülke denetim ilkesinin uygulanması bu prensibin ana başlıklarıdır. Bu prensiple yabancı bankaların, her bir AB ülkesine giriş imkânının sağlanması bir daha vurgulanmıştır. Bu yöntemlerin amacı, ev sahibi ülke bankalarına sağlanan rekabet avantajını en aza düşürmektir.

Karşılıklı tanıma yöntemi bankacılık sektöründe entegrasyonun gerçekleşmesine en fazla katkı sağlayan yöntemdir. Bir başka deyişle, AB’de bankacılık sektörü entegrasyonu bu ilkeye dayanmaktadır.

Gelecekte, bankacılık sektöründe entegrasyon sürecinin ilerlemesinin yargı organları tarafından garanti altına alınmasında ve bankacılık işlemlerinin yasallaşmasıyla ilgili oluşan bazı sorunların çözümünde AB Komisyonu’nun ve yeni kurulmuş AB Denetim Kurulu’nun önemli rolü olacaktır.

Daha önceki bölümde bahsedildiği üzere, finansal entegrasyonun en önemli amaçlarından biri, AB bankaları arasında sağlam bir rekabet ortamının yaratılmasıdır.

Örneğin, karşılıklı tanıma ilkesinin bütün bankalarda uygulamaya geçirilmesi bazı kurumların avantajlı konumda olmasını önlemektedir.

Rekabet finansal entegrasyonun motorudur. Sorunsuz bir rekabet ortamını yaratmak için, pazara giriş engellerinin tespit edilmesi ve çözülmesi gerekmektedir. Diğer taraftan karşılıklı tanıma ilkesi uygulanırken mali kuruluşlar arasındaki uyumun sağlanması, tek pazara girişin önemli boyutunu oluşturmaktadır.

Günümüzde AB bankacılık sektörünün altyapısıyla ilgili önemli sorunlar bulunmaktadır. Ulusal düzeyde bankaların yoğunlaşması, sınır ötesi bankacılığın ulusal yoğunlaşmalarla uyuşmaması, banka şubelerinde işlevselliğin sağlanmaması, perakende ve toptancı bankacılık hizmetleri üzerinde olan rekabet kısıtlamaları ve toptancı ürünlerin satışında bazı avantajların sağlanması konuyla ilgili önemli sorunlardır.¹⁹

Entegrasyon sürecinde bankaların yeni faaliyetlere yönelmesi ve farklı piyasalarda faaliyet göstermeleri bankaların altyapısıyla ilgili yeni düzenlemelerin yapılmasını zorlaştırmaktadır. Geleneksel bankacılık yerine uygulanan yeni bankacılık sistemi bankaların kâr marjını yükseltmiş ve bankacılık faaliyetlerinde artan çeşitlilik bankalarda kâr payının sürekli sağlanmasını olumlu etkilemiştir. Ayrıca, yeni bankacılık faaliyetleri sektöre özel riskler yüklemiş ve banka getirisindeki çeşitliliği yükseltmiştir.²⁰

AB ülkelerinde bireysel ve kurumsal kredi faiz oranları ile mevduat faiz oranları arasındaki farkların daralması bankacılık sektöründe entegrasyonun ilerlemesini göstermektedir. Bu gelişme sonucunda ülkelerin para politikaları birbirine yaklaşmış ve banka marjlarında değişim azalmış ama kurumsal borçlanma ve mevduat faiz oranlarında değişim fazla olmamıştır.

Bankacılık faaliyetlerinde sınır ötesi işlemlerin gerçekleşmesinde, müşterilere yapılan kredi ve mevduat işlemleri ile yabancı şube ve iştiraklerin kurulmasının düşük kalması, müşterilerin oturdukları çevreye yakın bankaları tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. Müşterilerin oturdukları yerlerdeki yakın bankaları tercih etmeleri, bankaların ulusal sınırlar içindeki piyasa paylarının yükseltmesini güçlendirmiştir. Diğer taraftan, AB’de hane halkı borçlanma oranı en aza düşmüş ve bu oranla ilgili uyumlaşmalar asgari düzeyde kalmıştır.

Avro Bölgesi’nin bankaları, kredi işlemlerinin %89’unu ve mevduat işlemlerinin %84’ünü ulusal sınırlar içindeki müşterilerle gerçekleştirmektedir. Avro Bölgesi’nde yabancı bankaların şubeleşmesi, 1997-2000 yılları arasında önemli artış göstermiştir. Bu dönemde Avro Bölgesi ülkelerinde kredi kuruluşların aktifleri banka aktiflerinin %6’sını oluşturmuştur. Bu oran sadece Lüksembourg ve İrlanda’da

¹⁹ Javier Arias, *et al.*, (2004), Financial Services Action Plan: Progress and Prospects, **Expert Group on Banking**, s.6.

²⁰ Erdönmez, **a.g.e.**, (2004), s.73.

%10'nun üzerine yükselmiştir. Ayrıca üçüncü ülke bankalarının Avro Bölgesi'nde şubeleşmesi baskı altına alınmış, yabancı bankalar genellikle kurumsal finansman hizmetlere, ticari faaliyetlere ve özel bankacılığa odaklanmıştır. Diğer taraftan yabancı bankaların perakende piyasaya girmelerini güçlendirmekle yerel bankaların şube açmalarına rekabet avantajı sağlanmıştır. Yabancı bankalar sadece bir yerel bankayla birleşerek faaliyetlerini yabancı ülkelerde, özellikle Avro Bölgesi'nde sürdürebilmektedir. AB küçük ülkelerinde bankalararası gerçekleşen şubeleşme ve iştirak edinmelerin sayısı büyük ülkelere daha fazla olmuştur. Ama bu alanda bazı istisnalar mevcuttur. Örneğin, AB ülkelerinde şubeleşme ve iştiraklerden kaynaklanan gelirlerin GSYİH'ya oranı en fazla İngiltere ve Lüksembourg gibi ülkelerde önemli farklılıklar göstermiştir. İngiltere'de bulunan yabancı bankalar daha fazla şubeleşmeye gitmiş, Lüksembourg bankaları ise iştirak edinmeye daha fazla yönelmiştir.²¹

Bankaların yabancı ülkelerde şubeleşmesi, bu kuruluşlar arasındaki rekabeti etkilemektedir. Bankalar arasındaki sağlıklı rekabetin oluşturulmasından amaç fiyat istikrarını korumaktır. Fiyat istikrarını sağlamak için,

Avrupa Merkez Bankası ve 16 AB ülkesi ulusal merkez bankalarının ortak çalışmasıyla Avrosistem kurulmuştur. Bu sistemde, fiyat istikrarı, tüketici fiyat endekslerinin bir önceki yıla göre yıllık artışı dikkate alınarak belirlenmektedir. Bu endeksle tüketici fiyatlarındaki yıllık artışlar orta vadede %2'ye yakın olmalıdır. Avrosistemin ilk başta gelen görevleri, Avro alanında para politikasını belirlemek, döviz kuru operasyonlarını yönetmek, üye devletlerin resmi rezervlerini tutmak ve yönetmek, ödemeler sisteminin düzgün işlemlerini sağlamaktır. Bu sistem görevlerini, açık piyasa işlemleri, zorunlu karşılıklar, mevduat sağlama kolaylığı ile yapmaktadır.²²

Avrosistem Avro Bölgesi'nde finansal entegrasyon göstergeleri gibi endeksleri yayınlamaya ve bu bölgede finansal entegrasyonu izleyerek, mali sistem ile ilgili hukuksal ve düzenleyici çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu sistemin kapsamında Tek Avro Ödeme Alanı oluşturulur, Avro Gecelik Endeks Ortalaması (Euro Overnight Index Average - EONIA) adı verilen bir endeksi kurmakla kolektif işlemler

²¹ Erdönmez, a.g.e., (2004), ss.73-74.

²² Belgin Akçay, (2006), Avrupa Birliği Finansal Entegrasyon sürecinde ipotekli piyasalar: Aday ülke statüsünde olan Türkiye'ye bir bakış, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt.6, S.1, s.13.

kolaylaştırılır. Ayrıca Avrosistem, TARGET - I (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer -I) Gerçek Zamanlı Ulusal Toptan Ödeme Sistemi ve TARGET -II (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer -II) Gerçek Zamanlı Ulusal Toptan Ödeme Sistemi gibi hizmetleri arz ederek, finansal entegrasyona destek sağlamaktadır.²³

Bankacılık sektöründe entegrasyon sürecinin ilerlemesiyle fiyat rekabeti ve fiyatı istikrarı açısından önemli sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ulusal piyasalarda yoğunlaşmanın oluşması, sektörde etkinliğin artması yanı sıra bankalarda karlılığın aynı düzeyde tutulması, gelir akımları cinsinden bankacılık yapısının değişmesi, interbank oranlarının düşüşü nedeniyle kar marjlarının kötüleşmesi ve faiz dışı gelirlerin artması gibi sonuçlar gerçekleşmektedir.

Maastricht Antlaşması'nın 105(2). Maddesinde EPB'nin üçüncü aşamasını gerçekleştirmek için Avrupa Merkez Bankaları Sistemi finansal entegrasyona teknik açıdan katkı sağladığını açıklamaktadır. Örneğin, öz kaynakların ve ödemeler sistemi gibi teknik faaliyetlerin tek düzenleştirilmesi Avrupa Merkez Bankası tarafından yapılmaktadır.²⁴

Avro'nun dolaşıma çıkmasından sonra, bankalararası hem politik ve ekonomik açıdan hem de hukuki ve teknik açıdan, uyumsuzlukların asgariye indirilmesi amaçlanmıştır. Temelde fiyat istikrarından beklenen amaç bu uyumsuzluğu çözmektir. Avrosistemin oluşumu siyasi ve ekonomik üç nedene bağlanabilir:

❖ Birincisi, Avro Bölgesi'nde tek bir merkez bankanın kurulması ve tüm işlemlerinin bir kent de veya üye devlette yoğunlaşması siyasi açıdan kabul edilebilir bir seçim sayılmamıştır.

❖ İkinci olarak, Avrosistem, Ulusal Merkez Bankalarla uzlaşarak onların deneyimlerinden yararlanıp, altyapıları, pratik uygulamalar ve kurumsal yapılarında uzmanlaşmalarına yardımcı olacaktır.

❖ Üçüncü olarak, Avro Bölgesi'nin coğrafi genişliğinden dolayı Avrosistem, ulusal merkez bankaları arasında iletişim kurabilecek bir temas noktası olmuştur. Elbette Avro Bölgesi'nde üye ülkelerarası kültür farklılığından dolayı

²³ European Central Bank, (2009), *Financial Integration in Europe*, Annual Report, s.10.

²⁴ Xavier Vives, (2001), Restructuring Financial Regulation in the European Monetary Union, *Journal of Financial Services Research*, Cilt.19, S.1, ss.57-61.

Avrosistemin kapısı ulusal kurumlara da açılmıştır. Bu nedenlerden dolayı hem politika gereği hem de sınır ötesi mali sistemin kurulması gereği, Avro Bölgesi'nde Avrosistemin kurulmasıyla bankalar arasındaki uzlaşma yolu açılmıştır.

Avrosistemin önemli görevleri aşağıda anlatılmaktadır:²⁵

❖ İlk görevi, Avrupa Merkez Bankası Yönetim Kurulu tarafından karara bağlanan para politikasını uygulamaya geçirmektir. Avrosistem bu görevi, Avrupa Merkez Bankası İcra Kurulu ile ulusal merkez bankalara talimatlar vermekle üstlenmektedir. Örneğin, İcra Kurulu, haftada bir kez, açık piyasa işlemleri yoluyla bankacılık kesimine likidite aktarılmasını sağlamaktadır.

❖ İkinci görevi, döviz işlemlerini yürütmektir.

❖ Üçüncü görevi, Avro Bölgesi'ni oluşturan ülkelerin Avrupa Merkez Bankası biriktirdikleri döviz rezervlerini muhafaza etmektir. Döviz rezervlerinin Avrupa Merkez Bankası'na aktarılmayan kısmı, Ulusal Merkez Bankaları tarafından muhafaza edilir. Bu bölgeye üye ülkeler döviz rezervlerinde artış yapmak için Avrupa Merkez Bankası'dan izin almalıdırlar.

❖ Avrosistemin dördüncü görevi, ödemeler sisteminin etkin işlemlerini sağlamaktır. Avrosistem, hukuksal düzenleme yapacak makam ve mercilere kendi alanına giren konularda danışmanlık yaparak, mali kesimle ilgili ödemeler sisteminin gözetim ve denetimini sürdürmektedir.

Ulusal Merkez Bankaların gözetimi ve denetimi ile ilgili görevler, Maastricht Antlaşması ile Avrosistem kapsamı altına alınmıştır. Bu antlaşmada kredi kurumlarıyla ilgili gözetim ve denetim sorumluluğu Avrosistem kapsamında ulusal otoritelere devredilmiştir. Bu Antlaşma'nın 105(5). Maddesi ile kredi kurumlarının basiretli gözetimi ve mali sistemde istikrarının sağlanmasıyla ilgili yetkiler Avrosisteme yüklenen diğer görevlerdir.²⁶ AB ülkelerinde organizasyon farklılıklarına bakmadan, Avrosistem ile ulusal merkez bankaları arasındaki işbirliği sağlanmalıdır. Diğer taraftan Avrupa Merkez Bankası bünyesinde kurulan Bankacılık Gözetim Komitesi'nin kurulmasıyla gözetim ile ilgili işbirliği AB ülkeleri arasında sürdürülmektedir. Bu komite, ulusal gözetim otoritelerinden, AB üyesi ulusal merkez bankalarından ve Avrupa Merkez Bankası temsilcilerinden

²⁵ *European Central Bank*, (2009), *Annual Report*, ss.7-8.

²⁶ *Dermine, a.g.e.*, (2005)- ss.6-7.

oluşmaktadır. Komite görevlerini uluslararası bankacılık denetim organlarının yardımıyla çok taraflı işbirliği şeklinde sürdürmektedir.

Maastricht Antlaşması'ndan önce, gözetim ve denetim ile ilgili kurallar Birinci Bankacılık Yönergesi'nde (77/780/EEC) belirlenmiştir. Birinci Bankacılık Yönergesi ile (77/780/EEC) Avrosistem ve ulusal merkez bankaları arasında karşılıklı işbirliği sağlanmıştır. Bankacılık Gözetim Komitesi, 1998 yılında, gözetim otoritelerin, Ulusal Merkez Bankaların ve Avrupa Merkez Bankası'nın arasındaki sorumlulukları bölüştürmüştür. Bu komitenin diğer görevleri Asya krizinin Avrupa'daki bankalara etkisini, Avro'nun AB bankacılık sektörüne etkisini ve teknolojik gelişmelerin bankaların karlılığını ve ödeme gücünü incelemektir. Avrupa Merkez Bankası da Avrupa'daki bankaların gelir yapılarındaki değişikliklerden kaynaklanan yan etkileri önlemek için düzenli bir sistemin oluşturulmasına karar verilmiştir.²⁷

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin bazı durumlarda mali kuruluşlara faaliyet serbestisi tanınmasına rağmen, karar veren organlar, sistem haricindeki hiç bir kurumdan talimat almamaktadır. Ayrıca, bu sistem Avrupa Merkez Bankası'nın karar organlarına müdahalede bulunamaz. Sistemin bağımsızlığını garanti altına almak için Avrupa Merkez Bankası başkanının görev süresi 8 yıla kadar uzatılmıştır. Karşı tarafta benzer uygulamalar Yönetim Konseyi için de geçerli sayılmaktadır.

Bu çerçevede, Maastricht Antlaşmasınının 109. Maddesi'nde Ulusal Merkez Bankaların statülerini düzenlemek için gerekli düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür. Örneğin, Ulusal Merkez Bankaların başkanlarının görev süreleri 5 yıllık bir süreden oluşmaktadır. Aynı antlaşmanın 107. Maddesi'nde, hem Avrupa Merkez Bankası'nın hemde Ulusal Merkez Bankaların görevlerini sürdürmekte Topluluktan veya ulusal karar organlarından talimat almamaları ön şart olarak belirlenmiştir. Ayrıca Avrupa Merkez Bankası'nın ve Ulusal Merkez Bankaların Topluluk'ta ekonomik ve parasal birliği gerçekleştirmek için hiç bir ülkeden talimat almayacakları karara bağlanmıştır.²⁸

AB bankacılık sektöründe entegrasyon işlemi mali kuruluşlar ve Birliğin temelini oluşturan diğer örgütler tarafından yürütülmektedir. Bankalar arasında daha kapsamlı bir bütünleşmeye varmak için bankacılık sektörünün altyapısının karşılıklı etkileşimde olduğu diğer kuruluşlarla sıkı işbirliği içerisine girmesi gerekmektedir. Bu amaca ulaşmak için,

²⁷ *European Central Bank, (1998), Annual Report, ss.80-82.*

²⁸ *European Central Bank, (1998), ss.11-12.*

mali kuruluşlara ait olan bilgi ve veri dağıtımıyla ilgili teknikler, tüm üye ülkeler arasında paylaşılmalıdır.

III. FİNANSAL ENTEGRASYONUN BANKALAR ÜZERİNDE SAĞLADIĞI AVANTAJLAR VE DEZAVANTAJLAR

Finansal piyasalar, AB ekonomisinin önemli kısmını oluşturmaktadır. Finansal piyasaların entegrasyonu finansal piyasalarda tasarrufları özendirip çeşitli yatırım alanları arasında en etkin şekilde dağılımını sağlamaktadır. Tasarrufların bu şekilde dağılımının sağlanması mali risklerin paylaşımına ve ülke ekonomilerinin büyümesine katkı sağlamaktadır.

Bankalar arasındaki entegrasyonun sağlanmasıyla faaliyet serbestisini ve rekabeti sınırlayan kısıtlamalar kaldırılmış, sunulan hizmetler ve mali ürünler çeşitlenmiş, işlem maliyetleri düşmüş, dolayısıyla refah düzeyi yükselmiştir.

Küresel açıdan AB ülkelerinin bankaları finansal entegrasyon aracılığıyla bölgesel güçlükten çıkıp küresel güç durumuna gelmişlerdir. AB’de ulus üstü mali politikaların hazırlanması, mali kuruluşlararası işbirliğinin sağlanması için hukuki zeminin yaratılması, dolayısıyla işlevselliğin sağlanması AB bankacılık sektörüne küresel düzeyde önem kazandırmıştır.²⁹

AB Bankaları arasındaki entegrasyonun ilerlemesinin bir diğer boyutu bu kuruluşlarda yeniden yapılanma ve yeni teknolojilerin yayılması yanı sıra bu bankalarında maliyet etkinliğinin artmasıdır. Maliyet etkinliğinin artması sonucunda bankalarında ödeme gücü artmış ve etkinleşmiştir.³⁰

Finansal entegrasyon, bankalara, sermayelerini şoklara karşı çeşitlendirme imkânı sunmuş, coğrafi risk dağılımı ile iş verimliliğini daha fazla yükseltmiş ve makroekonomik istikrarın diğer mali sektörlerle yayılmasını sağlamıştır.

AB bankacılık entegrasyonu, üye ülkelerde rekabet baskısını arttırmış, görece olan marjların zaman içinde erimesine neden olmaktadır. Marjlardaki erime ile birlikte finansal ürün ve hizmetlerin maliyetinde önemli düşüşler kayıt edilmektedir.

AB’de finansal entegrasyonun bankalara sağladığı avantajlarına rağmen bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Bankalar arasındaki uyumlaşma sürecinde

²⁹ Belgin Akçay, (2006) Euro Ananın Ekonomisine İlişkin Bir Değerlendirme, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, C.5 S.2, s.132. s.132.

³⁰ Erdönmez, a.g.m., S.50, s.73.

finansal ürünler ile ilgili bilgilerin paylaşımında, tüketicilerin korunması için yapılan yeni düzenlemeler finansal entegrasyon sürecinin ilerlemesini kısıtlamış ve banka karlılığını düşürmüştür.³¹

Banka kârlılığının düşmesinden dolayı bazı bankalar şube ve personel sayısını azaltmış, bazı bankalar ise teknoloji ve inşaat gibi yüksek risk kategorisi içinde olan sektörlere kredi tahsisini sınırlandırmışlardır.

Bu önlemlerin sonucunda 2003 yılından itibaren banka karlılığı artmaya başlamış, en yüksek getiriye orta büyüklükteki bankalar ve en düşük kârlılığa ise küçük ölçekli bankalar sahip olmuşlardır.³²

³¹ Erdönmez, a.g.m., s.73.

³² Erdönmez, a.g.m., ss.72-73.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ENTEGRASYONU

I. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ

Avrupa Birliği'nde bankacılık sektörü, ekonomide yer alan tüm sektörlerle doğrudan ilişki içinde bulunması ve mali sektörün en büyük kısmını oluşturması nedeniyle üzerinde en çok düzenleme yapılan sektördür. AB'de bankacılık sektörünün önemi, finansal entegrasyon sürecinde üstlendiği role dayanmaktadır. Bu sektör sermaye piyasalarıyla birlikte hâlâ ilerlemekte ve Birlik düzeyinde getirilen yönergeler ve bu yönergelere ilişkin çıkarılan düzenlemelerle önemini devam ettirmektedir.

Bankaların yeni düzenlemelere uyumu, sektörde rekabeti artırmış ve yeni strateji uygulamalarına yöneltmiştir. Yeni stratejilerin uygulanmasından amaç AB bankalarını tek piyasa koşullarına uyusturmaktır.

Avrupa Birliği bankacılık sektörü, Roma Antlaşması'nda bankaların faaliyetlerinin etkinleştirilmesiyle ilgili getirilen bankacılık yasasıyla tanımlanmıştır. AB'de çeşitli banka türlerinin faaliyetleri ve bu bankaların finansal entegrasyondan farklı düzeylerde etkilenmeleri günümüzde bankacılık sektörünü farklı yapılanmaya yöneltmektedir.

Avrupa Birliği mali sistemi, ekonomik performansa katkı sağlamak için üç aşamalı süreçten geçmiştir. Birinci aşama mali sistemin temel yapısında gerçekleşen reformlardan oluşmaktadır. Yapılan reformlar finansal entegrasyon sürecine olumlu katkı sağlamıştır. İkinci aşamada finansal entegrasyonun kurulmasıyla mali alanda modernizasyon işlemleri yapılmıştır. Son aşamada ise, mali alandaki modernizasyonun sağlanmasıyla, mali ve ekonomik performans, finansal verimlilik ve fiyat istikrarı sağlanmıştır (Tablo 1).³³

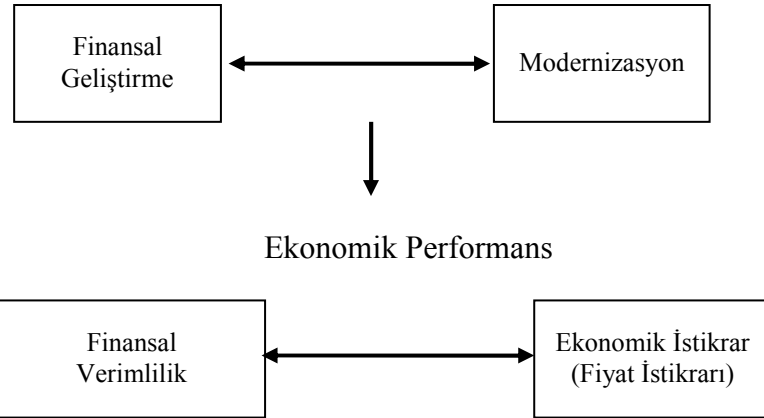
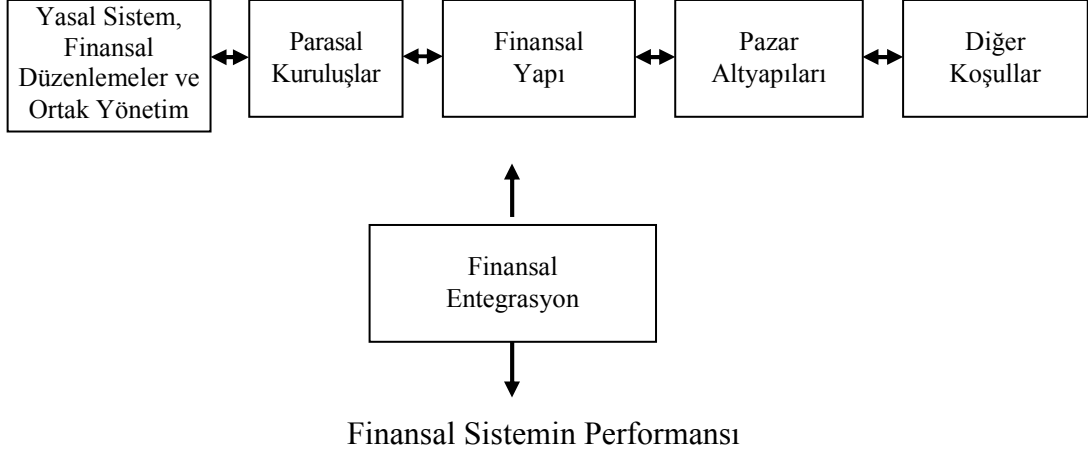
³³ *European Central Bank, (2008), Financial İntegr*

, Annual Report, Nisan, s.24.

TABLO 1

Avrupa Birliği Mali Sisteminin Kavramları ve Karşılıklı İlişkileri

Mali Sistemin Temeli

Kaynak: European Central Bank, (2008), **Financial İntegration in Europe**, Annual Report, Nisan, s.24.

Avrupa Birliği bankaları genelde iki kategori altında işlem yapmaktadırlar: Birincisi, (Monetary Financial İstitutions -MFLs) parasal ve finansal kuruluşlar olarak, ikincisi ise diğer mali kuruluşlarla birleşerek işlemlerini sürdürmektedirler. Ayrıca, AB’de finansal entegrasyon süreci iki temel fonksiyon ile ilerlemektedir:

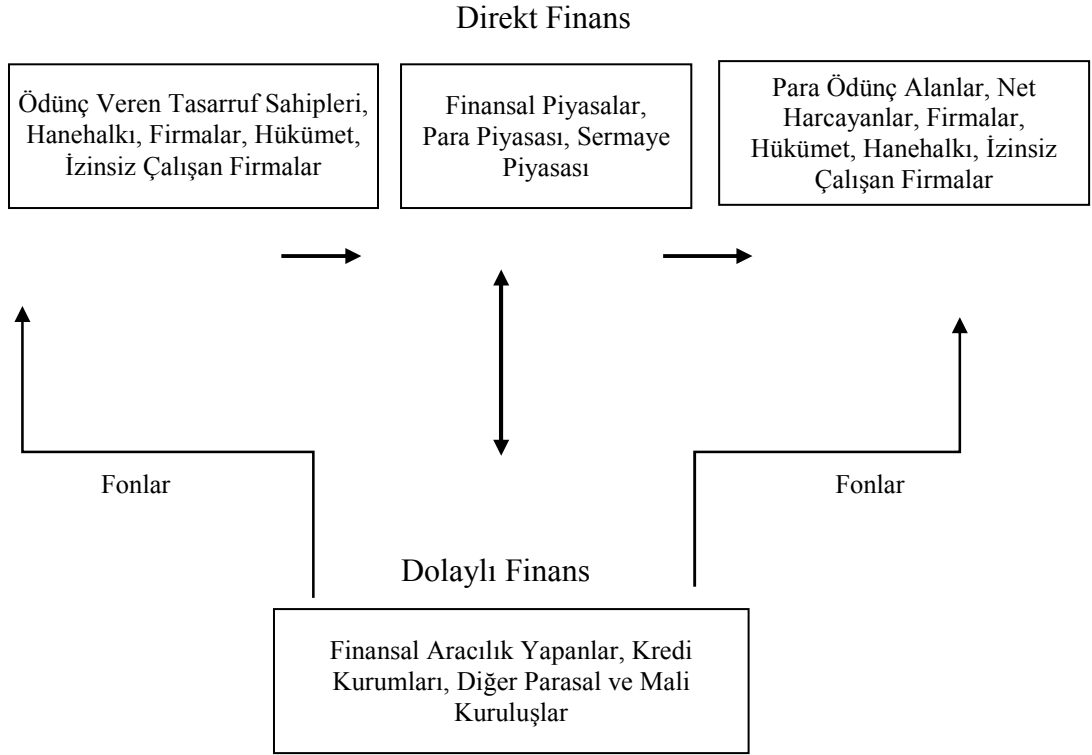
- Direkt finansal fonksiyon
- Dolaylı finansal fonksiyon

Her iki mekanizma Tablo 2’de açıklanmıştır.³⁴

³⁴ European Central Bank, **Function of Financial Systems**, www.ecb.int/paym/sepa/about/indicators, (24.11.2010).

TABLO 2

Avrupa Birliği Mali Sistemi'nin Fonksiyonları

Kaynak: European Central Bank, **Function of Financial Systems**, s.1, www.ecb.int/paym/sepa/about/indicators, (24.11.2010).

Günümüzde, teknolojik gelişmelerin yaygınlaşması ve yeni düzenlemelerin bankacılık sektöründe derinleşmesi ve özelliklede bilgisayarlaşma, bankalarda yapısal ve örgütsel değişim sonucunu doğurmuştur. Teknolojik gelişmelerin bankacılık sektörüne yansıtılmasıyla farklı altyapıya sahip olan bankalar ortak düzenlemelerin yapılmasına düşük maliyet ile ulaşmıştır. Ayrıca, AB ülkelerinde Avro'nun kullanımı mali işlemlerde şeffaflığı sağlamış ve mali kuruluşlar arasındaki para transferini kolaylaştırmıştır.

Avrupa Birliği bankacılık sektöründe entegrasyonun ilerlemesiyle üç kamu politikasının önemi artmış ve entegrasyonun bundan sonraki süreci için, AB otoritelerinin dikkatle üzerinde durduğu konular haline gelmiştir. Bunlar tüketicinin korunması ve mevduat sigortası ile bankacılık denetiminin entegre olmuş bir Avrupa bankacılık piyasası içinde düzenlenmesidir. Üçüncü önemli kamu politikası, sınırlar arası bankacılıkla ilgili olarak, birleşme ve satın almaların ve yerel yoğunlaşmasının,

piyasa gücü üzerinde ve bankaların istikrarı üzerinde etkisidir. AB bankacılık sektörünün önemi detaylı şekilde gelecek bölümde incelenmektedir.

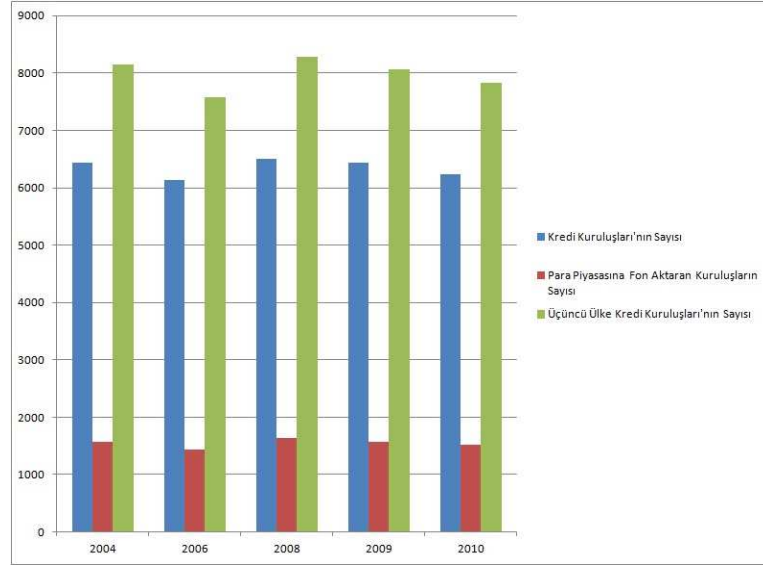
II. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE MALİ SİSTEMİN BÜYÜKLÜĞÜ

A. Avrupa Birliği Üye Ülkeleri'nde Bankacılık Sektörü'nün Payı

Avrupa Birliği ülkelerinde bankacılık Birliğe üye ülkelerin hepsinde farklı istatistiki göstergelere sahiptir. Avro Bölgesi'nde kredi kuruluşlarının sayısı 1998-2010 yılları arasında azalmış, ama para piyasasını fon ayıran kuruluşların sayısı yükselmiştir. Ayrıca, AB'ye katılan yeni üye ülkelerin, üçüncü ülkeler kapsamında tanımlanan kredi kuruluşlarının sayısı azalmıştır. AB'de kredi kuruluşlarının sayısının azalması ve para piyasasına fon ayıran kuruluşların sayısının yükselmesi, AB bankalarında öz kaynak tutma oranını yükseltmiş ve sermaye tutma riskini azaltmıştır (Grafik 1).³⁵

GRAFİK 1

Avro Bölgesi'nde ve Üçüncü Ülkelerde Mali Kuruluşların Sayısı

Kaynak: European Central Bank, **Number of Euro Area Monetary Institutions**, www.ecb.int, (24.11.2010).

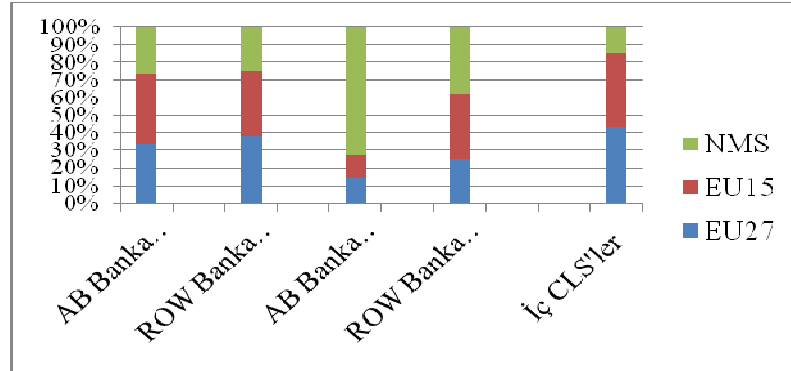
Avrupa Birliği bankalarının şubeleşmesi, Avro Bölgesi, Avrupa Birliği'nin diğer ülkeleri ile yeni üye ülkeler düzeyinde süratli bir şekilde gerçekleşmektedir. Avro Bölgesi ülkelerindeki şubeleşme diğer iki kategori içinde bulunan ülkelere daha fazladır. Üçüncü ülkelerde açılan şube sayısı, Avro Bölgesi'nden daha fazladır. Ayrıca banka ortaklıkları yeni üye ülkelerde daha fazla yükselmiştir. AB'de üçüncü ülkelerle kurulan banka birleşmeleri ise düşük düzeyde kalmıştır (Grafik 2).³⁶

³⁵ European Central Bank, MFI Statistics 2011: the **Number of Monetary Financial Institutions** in the Euro Area and in the EU decreases Further, s.1. [http://www.ecb.int/press/pr/date/2011_\(26.01.2012\)](http://www.ecb.int/press/pr/date/2011_(26.01.2012)).

³⁶ European Central Bank, (2008), **Avrosistem and EU Banking Structures**, Annual Report, s.11.

GRAFİK 2

Yabancı Banka Şubelerinin AB Bankacılığında Payı ve Bağlı Ortaklıkları

ROW: Üçüncü Ülkeler (Rest of the world-non-EU27 countries)

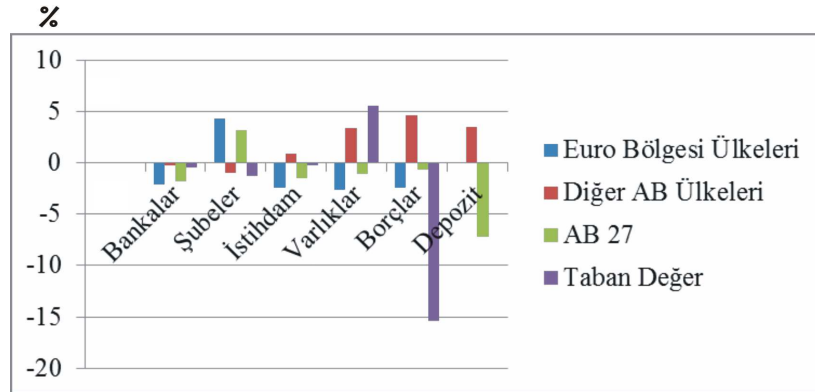
NMS : Yeni Üye Ülkeler (New Member States-12 countries)

Kaynak: European Central Bank, (2008), **Annual Report**, s.11.

Avrupa Bankaları Federasyonu raporunda 2010 yılı sonuna kadar Avro Bölgesi'nde banka sayısı düşmüş, şubeleşme sayısı azalmış, istihdam düzeyi düşmüş, banka varlıkları yükselmiş, borçlanma miktarı azalmış ve banka depozit oranı taban değerinin üzerinde kalmıştır. Bu oranlar Avro Bölgesi'nde finansal entegrasyonun ilerlemesini göstermektedir (Grafik 3).³⁷

GRAFİK 3

AB Bankacılık Sektörü İle İlgili Yıllık Son Gelişmeler, (2009)

Kaynak:European Banking Federation , **Bankacılık Sektörü Gelişmeleri**, <http://www.ebf-fbe.eu>, (20.10.2010).

Öte yandan uzun bir süredir bankacılık entegrasyon süreci içinde olan Avro Bölgesini diğer üye ülkelerle karşılaştırdığımızda genel olarak yabancı banka şube ve

³⁷ European Central Bank, **The EBF Banking Sector Statistics Database 2010**, s.1. <http://www.ebf-fbe.eu>, (20.10.2010).

bağlı kuruluş payının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İskandinav ülkelerinde bu oran diğer AB ülkelerinden görece olarak yüksektir. AB geneli için, yabancı şube ve bağlı kuruluşların piyasa payında önemli bir artış olmadığı söylenebilir. Avro Bölgesi dışında kalan ülkelerde yabancı şube ve bağlı kuruluşların piyasa payı daha yüksektir.

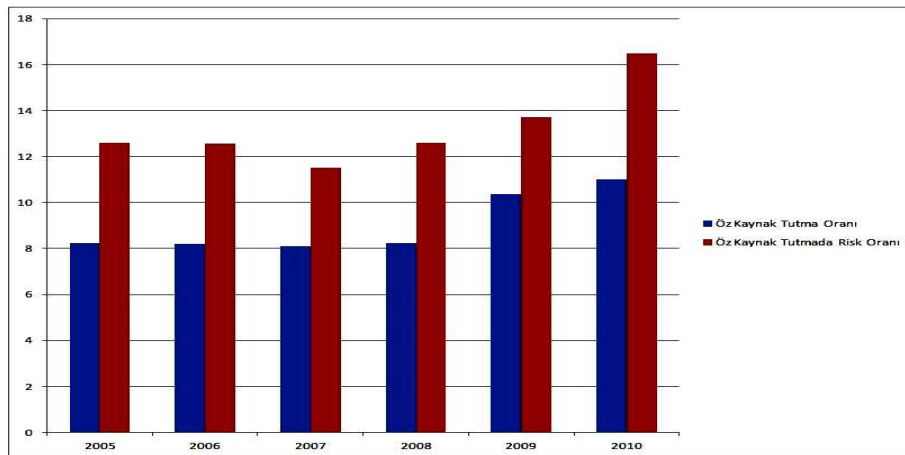
Avro Bölgesi dışında kalan üye ülkelerde, bankaların piyasa yapısının planlı ekonomiden liberal ekonomiye geçiş süreci, bu bankaların bağımsız ve mevcut birlik çatısının dışında oluştuğu dikkate alınır, AB’de finansal entegrasyonun ilerlemesi için yabancı bankaların piyasa payındaki yükselme, bankacılık sektöründe entegrasyonu destekleyecek düzeyde olmadığı söylenebilir.

B. Avrupa Birliği Mali Sistemi’nde Bankacılık Sektörü’nün Payı

Avrupa Birliği’nin mali sisteminde bankacılık sektörü, hem bütçe hacmi açısından hem de işlem hacmi açısından önemli paya sahiptir.

Avrupa Birliği bankaları, 2004-2010 yılları arasında bankacılık sektöründe güvenilirliğin yükselmesine paralel olarak sermaye oranlarını yükseltmektedir. Ayrıca, sermaye oranının yükselmesinden dolayı varlık (öz kaynak) tutma riski azalmış, toplam sermaye tutma hacmi %2 civarında artış göstermektedir (Grafik 4 ve 5).³⁸

GRAFİK 4
AB Bankalarının Özkaynak Tutma Oranları ve
Öz Kaynak Tutmada Risk Oranlarının Yüzdesi, (%)
(2005-2010)

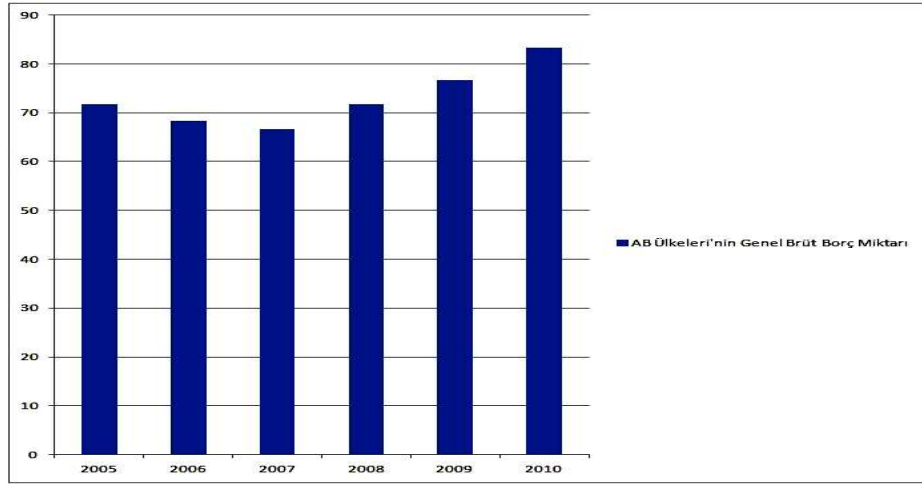

Kaynak: European Central Bank, (2010), **Avrosistem**, Annual Report, Eylül, s.29.

³⁸ European Central Bank, (2010), **Avrosistem**, Annual Report, Eylül, s.29.

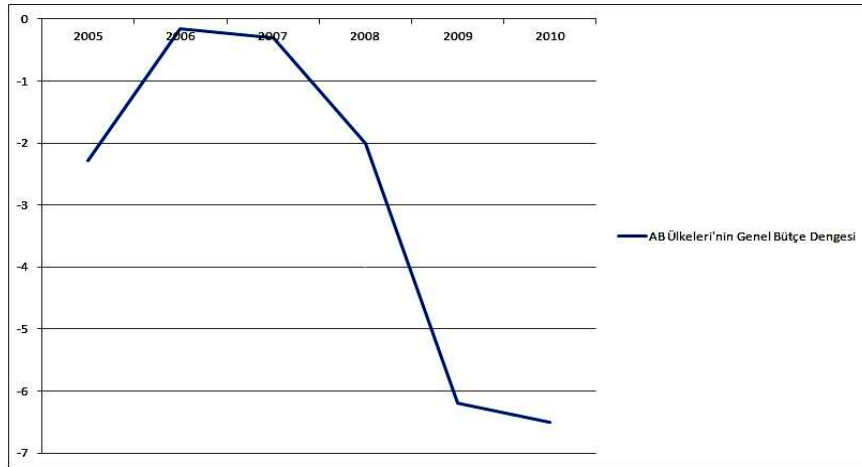
Avro Bölgesi'nde, 2005-2010 yılları arasında AB ülkelerinin genel brüt borç miktarları yükselmektedir. En yüksek brüt borç miktarı, 2010 yılında 85 Milyar Avro civarında tespit edilmiştir. En düşük brüt borç miktarı ise, 2007 yılında 67 Milyar olarak tespit edilmiştir. Bu dönemde brüt borç miktarının yükselmesi, üçüncü ülkelerden Avro Bölgesi bankalarına para akışını sağlamıştır. Ayrıca, devlet genel bütçe dengesi sadece 2007 yılında %5 civarında olup dengeye yaklaşmıştır. Bu oran AB Antlaşması'nın bütçe kriterine en uygun orandır (Grafik 5 ve 6).³⁹

GRAFİK 5
Devlet Genel Brüt Borçları (Milyar Avro),
Devlet Genel Bütçe Dengesinin Yüzdesi (%)

Kaynak: European Central Bank, (2009), **Annual Report**, s.80.

GRAFİK 6
Devlet Genel Bütçe Dengesinin
Yüzdesi (Milyar Avro)

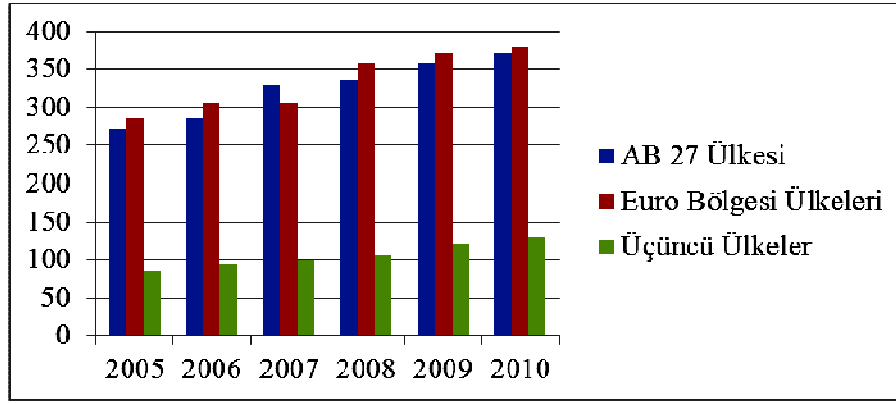
Kaynak: European Central Bank, (2009), **Annual Report**, s.80.

³⁹ European Central Bank, (2009), Avrosistem, **Annual Report**, s.80.

Avrupa Birliği bankalarının toplam varlıklarının GSYİH'ya oranı, Birlik düzeyinde, Avro Bölgesi'nde ve üçüncü ülkelerde yükselmiştir. En fazla toplam varlık artışı Avro Bölgesi'nde kaydedilmiştir. Bankaların toplam varlıklarının yükselmesi bu bölgelerde bankacılık sektörü entegrasyonun ilerlemesinin bir diğer göstergesidir (Grafik 7).⁴⁰

GRAFİK 7

AB Bankalarının GSYİH'nın İçindeki Payı, (2005-2010)

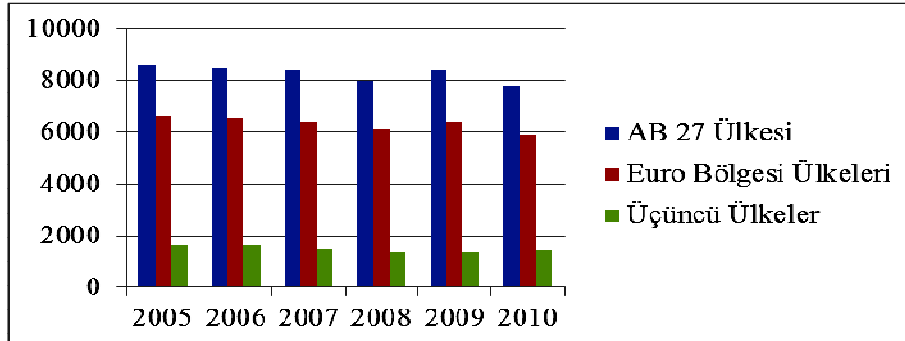

Kaynak: European Central Bank, (2010), **Annual Report**, Eylül, s.10.

Avrupa Birliği bankaları sayısı açısından, 2005-2010 yılları arasında Birlik düzeyinde, Avro Bölgesi'nde ve üçüncü ülkelerde önemli artış göstermemiştir. Birlik içinde kurulan bankaların sayısı diğer ülkelerden daha fazla artmıştır. Bankaların sayısında artışın düşük olduğu, bu kuruluşların birleşme ve devralmalara yönelmesini göstermektedir. (Grafik 8).⁴¹

GRAFİK 8

AB'de Bankaların Sayısı, (2005-2010)

Kaynak: European Central Bank, (2010), **Annual Report**, Eylül, s.15.

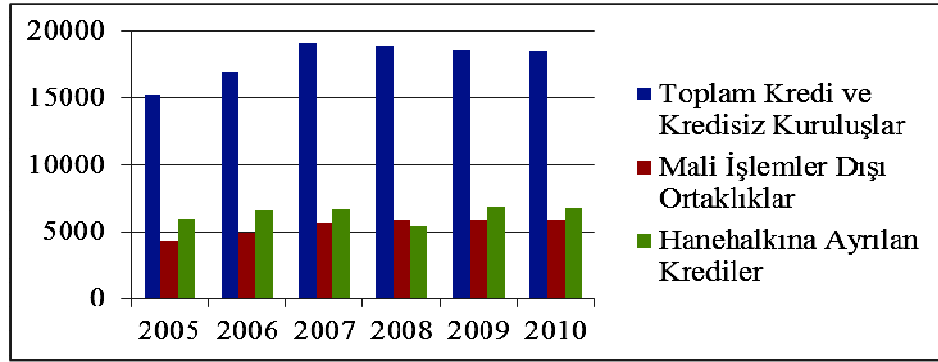
⁴⁰ European Central Bank, (2010), Avrosistem, **Annual Report**, Eylül, s.10.

⁴¹ European Central Bank, (2010), Avrosistem and EU banking structures, Annual Report, Eylül, s.15.

AB’de, 2005-2010 yılları arasında kredi sağlanan ve kredi sağlanmayan kuruluşların sayısı yükselmiş, en fazla artış 2007 yılında tespit edilmiştir. Ayrıca mali işlemler ile ilgili ortaklıklar ve hane halkına ayrılan kredi miktarı yükselmiştir (Grafik 9).⁴²

GRAFİK 9

AB Ülkeleri’nde Bankaların İşlem Hacmi (Milyar Avro), (2005-2010)

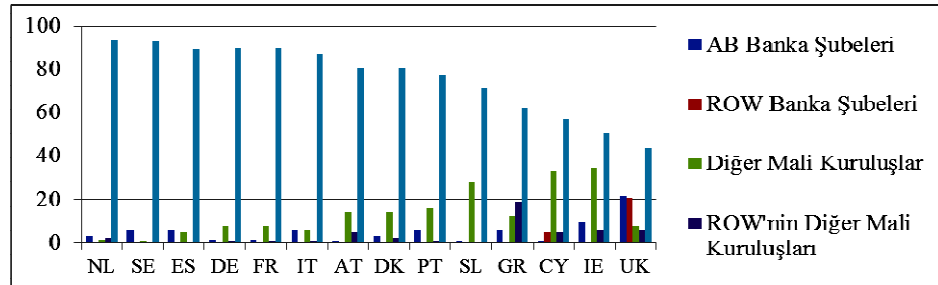

Kaynak: European Central Bank, (2010), **Annual Report**, Eylül, s.10.

AB’de, üçüncü ülke bankalarının en yüksek Pazar payına sahip olan ülkeler, Romanya ve İngiltere’dir. En az yabancı banka şubesi bulunan ülke ise Slovakya’dır. Banka şubeleşmesi Estonya, Lituanya ve İngiltere gibi ülkelerde yüksektir. AB bankacılık sektöründe üçüncü ülke bankalarının katkısı, birlik bankalarından daha düşük düzeyde kalmıştır (Grafik 10 ve 11).⁴³

GRAFİK 10

AB Ülkeleri’nde Banka ve Diğer Mali Kuruluşlarının Katılım Oranları (%), (2010)

ROW: (Rest of the world-non-EU27 countries) Üçüncü Ülkeler

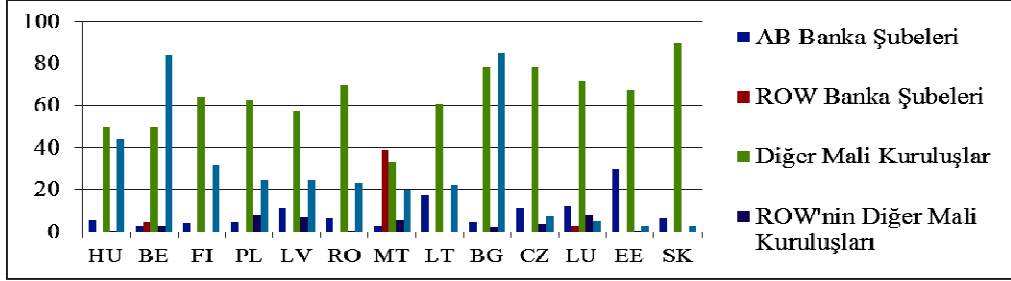
NMS : (New Member States-12 countries) Yeni Üye Ülkeler

Kaynak: European Central Bank, (2010), **Annual Report**, Eylül, s.20.

⁴² European Central Bank, a.g.r., (2010), s.10.

⁴³ European Central Bank, a.g.r., (2010), s.20.

GRAFİK 11
AB Ülkeleri'nde Banka ve Diğer Mali Kuruluşlarının
Katılım Oranları (%), (2010)

ROW: (Rest of the world-non-EU27 countries) Üçüncü Ülkeler

NMS : (New Member States-12 countries) Yeni Üye Ülkeler

Kaynak: European Central Bank, (2010), **Annual Report**, Eylül, s.20.

AB mali sisteminde bankacılık sektörü en yüksek öz kaynağa ve sermayeye sahiptir. Üçüncü ülkelerden transfer olan yatırımların çoğu bankacılık sektöründe yatırılmaktadır. Özellikle Avro Bölgesi'nde tek para uygulaması yabancı paralar için güvenilir bir ortam yaratmaktadır.

III. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ENTEGRASYON SÜRECİNİN GELİŞİMİ

Avrupa Birliği'nde bankacılık sektörünün entegrasyonu mali piyasaların etkinleştirilmesi ile başlamıştır. Piyasada hâkim mali kuruluşların faaliyet serbestilerini asgariye düşürmek, tüm kurumlar arasında rekabet eşitliğini sağlamak ve piyasada firmaların hâkim durumunu kötüye kullanmalarını önlemekle ilgili kararlar alınmıştır. Bu düzenlemeleri gerçekleştirmede ulusal otoriteler tepki göstermiştir. Ancak yine de bankacılık sektörüyle ilgili kurumların ulusal mevzuatı ortak mevzuatla ikame etmeleri, diğer taraftan güvenilir ortak bir mali sistemin kurulması ve sonuçta mali piyasalarda istikrarın sağlanmasıyla ilgili çalışmalar başlamıştır.

Bankacılık literatürü açısından kredi kurumları arasında hukuki ve teknik açıdan uzlaşmaya varmadan önce farklı iki temel kavram açıklanmalıdır. Birincisi, bankacılık sektöründe yakınsama kavramının işlemlerde uygulanmasıdır. Bankalar, entegrasyon sürecine başlamadan önce yakınsama aşamasına geçmişlerdir. Bu aşamada bankalar, hem bilgi ve belge akışkanlığını kendi aralarında sağlamak için hem de mali altyapılarında değişimin gerçekleşmesi için öz kaynak oluşturmuşlardır. İkinci kavram, bankalar arasında uyumlaştırmanın sağlanmasıyla ilgilidir. Bankalar entegrasyon sürecinde uyumlaşmayı gönüllü olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca, AB'ye katılan yeni ülkelerin bankaları entegrasyon sürecinde ortak düzenlemelere zorunlu olarak uymalıdır.⁴⁴ Bankacılık sektörü entegrasyonunda yakınsama ve uyumlaşma işlemlerinin uygulanması bu sektörü işlem açısından etkinleştirmiştir.

Bankacılık sektörü entegrasyonu, Maastricht Antlaşması öncesi dönem ve Maastricht Antlaşması sonrası dönem olarak iki dönemde incelenmektedir.

A. Maastricht Antlaşması Öncesi Dönem

Maastricht Antlaşması öncesi, bankacılık sektörü ile ilgili çalışmalar ortak pazarın kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Ortak pazarın kurulmasında mali kuruluşların ortak mevzuata uyumu, hizmet sunumu ve mali yardımlarla ilgili oranların belirlenmesi, mali araçların ortak düzene uyumunun sağlanması, bankalarda

⁴⁴ Emmanuel Mamatzakis, *et al.*, (2008), Bank efficiency in the new European Union member states: Is there convergence?, *International Review of Financial Analysis*, S.17. ss.1158-1159.

ödemeler sisteminin daha etkin ve tek düzenli işlemesi için çok sayıda işlem yapılmıştır. Eğer AB'ye üye ülkeleri, gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler, az gelişmiş ülkeler olarak sınıflandırırsak, ülkelerin bankalarının teknik ve mali sistemleri açısından farklı olması yanı sıra, Birlik düzeyinde ortak pazarın kurulmasında kültürel ve işlevsellik açısından da bazı farklılıklar ortaya çıkar. Bu dönemde finansal entegrasyon uygulamaları ile ilgili ilk başta gelen konu, bölgesel kalkınmaya destek sağlayan ülkelerarası tercihli ticaret antlaşmalarıdır. Bu tür antlaşmalar, ülkelere ekonomik ve özellikle mali açıdan birleşmelerine örnek oluşturmuştur. Resmi antlaşmaların uygulanması üye ülkelerin bankalarına da yansımaktadır. Yani ilgili ülkelerin bankalarının ortak antlaşmaya uyum sağlamasında zorunlu uyum söz konusudur. Bu aşamada da finansal entegrasyonun kısıtlı şekilde gerçekleşmesi görülmektedir.

İkinci Dünya savaşına müteakip, özellikle Avrupa kıtası ülkelerinde işsizliğin artması ve yüksek dış borçlar nedeniyle ülkeler kendi aralarında tercihli ticaret anlaşmalarına yönelmiştir. Bu tür anlaşmaların yapılması Birlik düzeyinde finansal entegrasyon ile ilgili faaliyetlere hız kazandırmıştır. Serbest Ticaret Bölgeleri'nin kurulması, Gümrük Birliği, Ortak Pazarın kurulması ve sonuçta Ekonomik Parasal Birlik, ekonomik entegrasyonun oluşumuna katkı sağlamıştır. Ekonomik ve parasal birlik aşamasına sadece AB ülkeleri ulaşmıştır. Ekonomik bütünleşmede bölgelerarası denetim kuruluşlarının ve mali yatırımların küresel düzeyde gerçekleşmesi finansal entegrasyonun başlangıç noktası sayılmaktadır.⁴⁵

Avrupa Birliği genel bütçe tasarısının hazırlanması ve uygulanması, Birlik düzeyinde finansal entegrasyonun ilerlemesinin bir diğer örneğidir. Bütçe tasarısının bütün kuruluşları kendi içine alması ve işlevsellik açıdan bütçenin bölüşümü bütünleşmiş bir mali sistemin kurulmasını gerektirmektedir. Kuruluşlar arasında bütçe paylaşımı politika üzerinden oluşmaktadır. Örneğin AB'nin eski mali politikaları tarım ve yapısal operasyonlar üzerinde yapılmıştır. Yeni mali politikalar, sürdürülebilir kalkınmaya ve doğal kaynak yönetimine odaklanmıştır. AB'nin gelişmiş bütçe tasarısı finansal entegrasyonla ilgili yeni düzenlemeleri kapsamına almıştır. Yeni bütçe tasarısında doğal kaynak yönetimine, kalkınmak için tüm üye ülkelere eşit muamelenin sağlanmasına önem verilmiştir. Genel bütçenin toplanması

⁴⁵ Akçay, a.g.m., (2006), ss. 2-3.

ve dağıtılmasıyla ilgili uyumsuzlukların sadece finansal entegrasyon çatısı altında çözülebileceği önemsenmektedir.⁴⁶

Avrupa Birliği'nde bankacılık sektörü işlem açısından etkinliğini sağlamak için yeni düzenlemelere, teknolojilere ve ölçek ekonomisinin uygulanmasına ihtiyaç duymuştur. Ayrıca, İkinci Bankacılık Yönergesi'nin gerçekleşmesiyle bankalarda kapsam ekonomisi, örneğin bankaların coğrafyası genişlemiştir. Bankaların kapsam ekonomisi uygulaması sonucunda maliyetler düşürülmüş ve bankalararası bilgi akışkanlığı sağlanmıştır. Etkinliği yükseltmek için büyük bankalar ürün çeşitlendirmeye küçük bankalar ise, maliyetleri düşürmeye ve diğer mali kuruluşlarla birleşmeye yönelmiştir. Bankalararası birleşmeler Birlik düzeyinde politika etkinliğini yükseltmiştir. Elbette monopolcü piyasa ile bazı bankalara rekabet avantajının sağlanması bankalararası birleşmelerin olumsuz sonucu sayılmaktadır. Monopolcü piyasayı önlemek için etkili rekabet politikaların uygulanması gerekmektedir.⁴⁷

Sağlıklı rekabet ortamını yaratmak için finansal entegrasyonla ilgili ilk mali çerçeve, 25 Mart 1957 yılında Roma Antlaşması'nın 268-279 maddelerinde ele anlatılmıştır. Bu maddeleri Topluluğa yansıtmak, sağlam ve kalıcı mali çerçeveyi oluşturmak için ilk finansal düzenleme, 1977 yılında karara bağlanmıştır. Bu düzenlemede Topluluk bütçesinin hazırlanması, onaylanması ve uygulanması ile ilgili prosedürler yer almaktadır. Konuyla ilgili ilk kurumlararası anlaşmayı izleyen bir diğer gelişme, 1988 yılında yapılan yeni antlaşmadır. Bu tür düzenlemeler AB'de finansal entegrasyonun gerçekleşmesi için hukuki zemin hazırlamıştır. Yani karara bağlanan anlaşmalarla üye ülkelerin bankalarının finansal entegrasyona geçmeleri zorunlu kılınmıştır.⁴⁸

Finansal piyasalarda fonların düşük maliyetle ve verimli şekilde yatırım alanlarına aktarılması çok önemlidir. Fon miktarlarının kısıtlı olmasından dolayı fonların etkin dağıtımı bazı durumlarda sorun yaratabilir. Finansal piyasalar görevlerini etkin yapabilmeleri için tasarruflarla yaratılan kaynakları verimli alanlara aktarmalıdır. Bu tür fon aktarma mekanizması finansal sistemin serbestleşmesine,

⁴⁶ Ramazan Taş, (2006), AB'nin Yeni Mali Çerçevesi (2007-2013), *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt.5, S.3, s.132.

⁴⁷ Laura Cavallo, Stefania, P.S.Rossi, (2001), Scale and Scope economies the European banking systems, *Journal of Multinational Financial Management*, S.11, ss.515-531.

⁴⁸ Taş, a.g.e., (2006), ss. 132-133.

rekabetçi bir yapıya kavuşmasına ve bütünleşmiş bir mali sistemin varlığına bağlıdır.⁴⁹

Parasal Birlik için ulusal paraların tam ve geriye dönülmez biçimde konvertibilitesinin garanti altına alınması, Birlik içi sermaye akışkanlığının sağlanması, bankacılık sektörünün diğer mali piyasalarla bütünleşmesi, ulusal paralar arasındaki dalgalanma marjların ortadan kaldırılması ve döviz kuru paritelerinin geri dönülmez şekilde yapılanması gerekmektedir. Bu gelişmeler para politikası açısından finansal entegrasyonun alt yapılandırmasıyla ilgili değişimi önemsemektedir. Gelişmeleri incelediğimizde hem kuruluşlararası hem de kuruluşlar içi yeni düzenlemelerin uygulanmasıyla ilgili uyumsuzlukları çözmekte paralel ve eşzamanlı hareketler yapılmıştır.

Bankalar arasındaki entegrasyonun yasallaşması açıdan derinliği Roma Antlaşmasına dayanmıştır. Roma Antlaşması Maddeleri finansal entegrasyonun yasal dayanağı olarak tanımlanmaktadır. 1957’de Roma Antlaşması akit olduğu zaman Bretton Woods Sisteminin sağlam şekilde işlemesinden dolayı parasal birlik söz konusu olmamıştır. Yani Roma Antlaşması’nın odaklandığı konular, ekonomik bütünleşme, gümrük birliği ve Ortak Pazarın kurulması olmuştur. Bretton Woods Sistemi, 1969 yılında ülkelerin mali açıdan dış ve iç dengesinin sağlanmamasından dolayı çökmüştür. Bu sistemin çökmesi finansal kuruluşlar açısından yeni bir mali düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiştir. Bu gelişmelere müteakip, 1 Ocak 1971’de hazırlanan Werner Raporuna istinaden, “Tüneldeki Yılan” projesi işleme konulmuştur. 1979 yılında Werner Raporu’nun uygulanmasından sonra bazı zafiyetlerden dolayı Avrupa Para Sistemi kuruldu. Avrupa Para Sistemi’nin kolay çalışması için Avrupa Para Birimi (European Currency Union -ECU) ve Döviz Kuru Mekanizması (DKM) gibi bazı mekanizma ve araçlar uygulandı. Döviz Kuru Mekanizmasına katılanlar, Avro alanına katılan ülkeler ve Danimarka, Estonya, Güney Kıbrıs, Letonya, Lituanya, Malta, Slovakya ülkeleri olmuştur. Bu mekanizmanın hedefi, üye ülkelerarası döviz kuru istikrarını korumaktır. Finansal entegrasyona konu olan bir diğer gelişme, 1988 yılında Delors Paketi ile gerçekleşti. Delors Paketi, 1988-1992 yılları arasında finansal perspektifin yapılmasıyla ilgili bir

⁴⁹ Serhan Oksay, (2005), Avrupa Birliği’nin Entegrasyon Süreci’nde Avrupa Tek Finansal Hizmetler Piyasası’nın Değerlendirilmesi, **Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği Dergisi**, s.71.

dosyadır. Dosyanın amacı Tek Avrupa Senedi'nin 1992 yılında uygulamaya geçmesiyle gereken kaynakları temin etmektir.⁵⁰

Özetlemek gerekirse, Maastrich Antlaşması öncesi gelişmeler, İkinci Dünya Savaşı ve ülkelerarası tercihli anlaşmalar, finansal entegrasyonun ekonomik entegrasyon kapsamında sürdürülmesi, AB genel bütçesinin uygulanmasında gereken yeni düzenlemelerin yapılması, mali istikrar ve piyasa şeffaflığının üye ülkelerde sağlanması, maliye ve para politikaların yeniden düzenlenmesi, bankalar arasındaki fon aktarma mekanizmasının sağlıklı yönetiminden oluşmuştur. Bu düzenlemeler, para politikası açısından AB ülkelerinde döviz kurlarında istikrarın sağlanmasına, mali politika açısından kredi kurumlarına uygulanan standartların uyumlaşmasına ilişkin araçlardır. Maastricht Antlaşması öncesi dönemdeki en önemli gelişmeleri Birinci Bankacılık Yönergesi, İkinci Bankacılık Yönergesi ve Tek Avrupa Senedi kapsamında incelenmektedir.

1. Birinci Bankacılık Yönergesi

1973'deki Avrupa Konseyi'nin (73/183/EFC) sayılı yönergesiyle bankaların ve diğer finansal kurumların kuruluşları ve hizmet sunumları ile ilgili olarak serbesti sağlamak için kısıtlanmaların kaldırılması ve yabancı ve yerel bankaların eşit denetim ve düzenlemeye tabi olması karara bağlanmıştır. Bununla birlikte yönerge, bankaların globalleşmesini sağlayamamıştır. Çünkü sermaye hareketleri üzerindeki farklı kısıtlamalar bankaların uluslararası düzeyde rekabet etmesini engellemiştir. Ayrıca bankacılık denetiminin uyumlaştırılmaması nedeniyle uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankalar, birbirinden farklı bir kaç yasal düzenleme seti ile karşı karşıya kalmıştır.

Topluluğun bankalarının faaliyetleriyle ilgili ilk bağlayıcı düzenleme Birinci Bankacılık Yönergesi'dir. Birinci Konsey Yönergesi ve 77/780/EEC sayılı tanımlanan yönerge ile bankaların Topluluk ölçeğinde yerleşmesi ve hizmet sunumu serbestîsi kolaylaştırılmıştır. Bu yönerge ile bankalar arasındaki ortak pazarı oluşturmak için üye devletlerin iç hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıkları asgariye indirmek, ortak kurallara aşamalı yaklaşmak, üye devletlerde şube açarak şubelerin gözetim ve denetimini bankanın merkezi bulunduğu ülkeye devretmek, ulusal

⁵⁰ Akçay, a.g.e., (2006), ss.4-7.

gözetim ve denetim otoritelerin takdir yetkisini daraltmak gibi konular karara bağlanmıştır. Ayrıca, bir üye devlette izin almış olan bankanın başka bir üye devlette izin almadan şube açması, rekabet eşitliğini ve tasarrufları koruyabilmek için benzer bankaların yükümlü tuttuğu marj oranının eşdeğer tutulması, Birinci Bankacılık Yönergesi ile karara bağlanmıştır. Bankaların tanıtımı ve mali oranlar ile ekonomik ve parasal politikalarda izlenen oranlar arasında ayırımın yapılması, bu yönerge ile karara bağlanmıştır. Bu yönerge gelecekte yapılması gereken konuları belirtmesinden dolayı Topluluğun bankalarıyla ilgili politikası sayılmaktadır. Bu yönerge daha çok bankalarda gözetim ve denetim koşullarına Birlik düzeyde uyumun sağlanmasıyla ilgilenmiştir.⁵¹

Birinci Bankacılık Yönergesi'nden önce Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan yönerge ile “banka”, “banker”, “tasarruf bankası” gibi unvanların kullanılması kabul edilmiş, şube açmak isteyen bankanın hukuki biçimde kurulmuş olmasının ve geri çevrilmesinin yasaklama koşulları belirlenmiştir.⁵²

Birinci Bankacılık Yönergesi çerçevesinde “*Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Üye Devletlerin Yetkili Mercileri Danışma Kurulu*” oluşturulmuştur. Danışma Kurulu, 73/183/EEC ve 77/780/EEC sayılı yönergelerin uygulanmasında Avrupa Komisyonuna yardımcı olmuş, üye devletlerin kendi aralarında ve Avrupa Komisyonu ile ilişkilerinde eşgüdümlüğü geliştirmiştir. Bankalarda likidite miktarını belirlemek, bankaların borç ödeme güçlerini ölçmek ve mali oranlarını belirlemek, AB ülkelerinin bankalarında mali oranların tek düzenli uygulanmasına yardım etmek, danışma kurulunun diğer görevleridir. Danışma kurulu mali oranlarının belirlenmesi ile ilgili görevleri ulusal gözetim ve denetim mercilerine bırakmıştır. AB ülkeleri arasındaki mali oranların değişmesi bankalarda gözetim ve denetim etkinliğini ve bankalar arasındaki rekabet eşitliğini olumsuz etkilemektedir. Birinci Bankacılık Yönergesi'nde mali oranların nitelik ve içerik açısından belirleme görevi Danışma Kuruluna verilmiştir. Ulusal gözetim ve denetim otoritelerinin her altı ayda bir danışma kurulu tarafından değerlendirilmesi, mali oranlar dışında kalan mali katsayıların birbirleriyle uyumlaştırması, Avrupa Komisyon'una öneride bulunma, danışma kurulunun diğer görevleridir.⁵³

⁵¹ Çelebican, a.g.e., (2007), ss.83-85.

⁵² Çelebican, a.g.e., (2007), s.85.

⁵³ Çelebican, a.g.e., (2007), ss.85-86.

Birinci Bankacılık Yönergesi, bankaların bütün üye ülkelerde şubeleriyle ilgili gözetim ve denetimini önleyen engellerin kaldırılmasını, üye ülkelerde banka lisansı ve diğer kuruluşlararası uyumlaşmanın sağlanmasını, Birlik içi denetim otoritelerinin görevlerini tanımlamıştır. Üye ülkelerin dil, kültür, mali ve hukuki altyapılarının farklı olmasından dolayı bu tür yönergelere daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.⁵⁴

Avrupa Birliği bankacılık sisteminde evrim 1990'lı yıllarda başlamıştır. Bu evrim bankacılık altyapısının değişmesi ve yeni yasaların tanımlanmasıyla ilgilidir. Bankacılık alanında uygulanan projelerde amaç, bankacılık sistemini tek bankacılık piyasasına getirmektir. Roma Antlaşması'nda tek bankacılık piyasasıyla ilgili ilkeler dört temel özgürlük adı altında tanımlanmıştır. Bankalarda uygulanan farklı yasalar arasındaki koordinasyonun sağlanması, bankacılık denetimi ve uluslararası yatırım akışkanlığında rekabetin korunmasıyla ilgili çalışmalar Birinci Bankacılık Yönergesi'nin uygulanmasıyla başlamıştır.

Birinci Bankacılık Yönergesi'yle yabancı bankaların piyasaya giriş engelleri tanımlanmış, ev sahibi ülke ilkesiyle ilgili düzenlemeler açıklanmıştır.⁵⁵

Birinci Bankacılık Yönergesinin, bankacılık sektöründe beklenen amaçları sağlayamamasından dolayı İkinci Bankacılık Yönergesinin yapılmasına ihtiyaç duyulmuş ve ilgili sorunlar çözülmeye çalışılmıştır.

2. İkinci Bankacılık Yönergesi

1989 yılında çıkarılan İkinci Bankacılık Yönergesi, Birinci Bankacılık Yönergesi'ni önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu yönerge bankalar arasında tek pazarın kurulmasını olumlu etkilemiştir. Yönerge bankalara faaliyet izni verilmesine ilişkin yasal düzenlemeleri belirlemiş ve hukuki kuralları basitleştirmiştir. Bu yönergede Danışma Kuruluyla ilgili görevler yeniden incelemiş, AB'ye üye ülkelerde faaliyet gösteren bankaların likidite derecesi ve borç ödeme güçleri ile ilgili bilgilerin ulusal gözetim ve denetim otoriteleri tarafından verilmesini zorunlu kılmıştır. Bu yönerge bankalarda gözetim ve denetim yetkisini merkezi bulunan üye ülkeye verilmesi yanı sıra Topluluğun üçüncü ülkelerle ilgili ortak politikasını da belirlemiştir. Yönerge bir

⁵⁴ Goddard, et al., a.g.e., (2007), ss.1914-1915.

⁵⁵ Laurent Weill, (2009), Convergence in banking efficiency across European countries, *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, Article in Press, ss.2-3.

daha banka deyimini en geniş şekilde tanımlamış, bankaların ortak kurallara uyumunu zorunlu kılmış, sektöre özgün her türlü hizmet sunumunda evrensel bankacılığa odaklanmıştır. Evrensel bankacılık deyimi Birinci Bankacılık Yönergesi'nde de kullanılmaya başlamıştır.⁵⁶

İkinci Bankacılık Yönergesi'nin ana konusu bankaların gözetim ve denetimden oluşmaktadır. Bankalararası hizmet sunumunda rekabet avantajlarını önlemek için denetim ve gözetim kuruluşları daha sıkı kuralları uygulamak zorunda kalmıştır. Ayrıca, bankalar arasında ortak pazarı kurmak için, bankaların hizmet sunumu serbestisi önündeki engellerin kaldırılması gerekmiştir. Bu sonucu gerçekleştirmek için bankalara, belirlenen asgari koşullarda tek düzenlemelerin uygulanması zorunlu kılınmıştır. Faaliyet izni verilmesi için asgari koşulların belirlenmesi, mali sisteme duyulan güveni başlangıçta sağlamak, rekabetçi piyasanın oluşturulması, İkinci Bankacılık Yönergesi'nin ana konularını oluşturmuştur. Yurt içi ve yurt dışında bulunan bankaların ve iştiraklerinin mali durumlarının konsolide edilmesi, bankaların kayıt ve hesap düzenleri ile uymaları gereken mali oranların ve denetim kurallarının her üye devlette aynı ya da benzer koşullara bağlanması bu yönergede açıklanmıştır. Ulusal piyasalarda rekabeti artırabilmek için bankalar izne gerek kalmaksızın her bir üye ülkede mali hizmet sunabilir ve şube açabilirdi. Ev sahibi ülkesi ilkesinin uygulanmasıyla bankalara şube açmak ve faaliyet serbestisi tanınmıştır. Bu ilkenin uygulanmasıyla gözetim ve denetim yetkisinin merkezi bulunduğu üye ülkeye verilmesi iki açıdan yarar sağlamıştır. Birinci, uluslararası boyuta sahip olan kredi kurumlarının faaliyetlerinin tümünün denetlenmesini sağlamıştır. Bu sistemin uygulanmasıyla bankalar üzerindeki gözetim ve denetim etkinleşip mali yönetimi yeterince izlenilebilir duruma getirmiştir. İkinci ise, faaliyetleri ülke içinde olan bankalarla diğer ülkelerde şube açan bankalar arasında birden çok gözetim ve denetimden kaynaklanan rekabet avantajlarını önlemiştir. Avrupa Birliği uluslararası bankacılık faaliyetleri için genel olarak ev sahibi ülke ilkesi geçerli sayılmaktadır. İstisna olarak, yatırım yapılan ülke (host country), diğer bir AB ülkesinden gelen yabancı kurumun faaliyetlerinin, kamu haklarının korunması ile ilgili yerel yasalara uyumunu isteyebilir. Bu ev sahibi ülke ilkesinin

⁵⁶ Çelebican, a.g.e., (2007), s.86.

istisnasıdır. Bu istisnanın çok geniş bir şekilde yorumlanması tek Pazar yaratma sürecinin ilerlemesi üzerinde olumsuz etki yapması anlamındadır.

Bankaların gözetim ve denetimi ile ilgili yetersizlikler bankalara hukuksal arbitraj kazandırmıştır. Hukuksal arbitrajı önlemek için her üye devlette kayıt ve hesap düzenlerinde denetim araçları ve kuralları benzeştirilmiştir. Bu tür işlemlerin gerçekleşmesi, bankalarda gerçek ve yanlışsız bilançolar çıkarılmasını ve gerek ortakların gerekse ilgili üçüncü kişilerin haklarının korunmasını sağlamıştır.⁵⁷

Bankaların tek bir mali piyasaya ulaşabilmeleri için bir üye devletten aldıkları faaliyet izni Tek Bankacılık Lisansı çerçevesinde diğer üye devletlerde de geçerli sayılmıştır. Bu iki ilkenin uygulanması üye ülkelerin tabi oldukları düzenlemelere bağlıdır. Uyumlaştırma, hukuki düzenlemelerin birbirleriyle özdeşleştirilmesi değil, birbirlerine yakınlaştırılması anlamındadır. Bu ilkelerle ilgili uyumlaşma üye ülkelerin seçimine bırakılmıştır. Ayrıca, bu yönerge ile bankalara hiç bir izne tabi olmadan her bir üye ülkede şube açabilmeleri, asgari öz kaynak oluşturma zorunluluğu, şubeleri bulunduğu üye ülkede sermaye tahsisi zorunluluğu kaldırılmıştır. Ticari ve sanayi teşebbüslerde sahip olacakları sermaye payının sınırlanması, şubeler ve merkezi bankalar arasında bilgi ve belge akışkanlığının sağlanması, üye ülkelerle üçüncü ülkelerarası düzenleyici kuralların uygulanması İkinci Bankacılık Yönergesi ile yapılan işlemlerdir. İkinci Bankacılık Yönergesi, kapsam ve içerdiği hükümler açısından, AB'nin ilk Bankalar Kanunu sayılmaktadır.

İkinci Bankacılık Yönergesi'nde öz kaynaklarla ilgili standartların belirlenmesi, mali piyasaların bütünleşmesi açısından önemli bir ilerlemedir. Özkaynakların tüm üye devletlerde tekdüzeleşmesi haksız rekabeti önlemiş ve özkaynakları yetersiz olan bankaların mali sisteme duydukları güvenceyi arttırmıştır.⁵⁸

İkinci Bankacılık Yönergesi Uluslararası Ödemeler Bankası çatısı altında faaliyetlerini sürdüren bankacılığın gözetim ve denetimine ilişkin Basel Komitesi'nde hazırlanan rapora koşut bir düzenleme olduğundan dolayı Avrupa Mali Piyasasını oluşturması yanısıra küreselleşen bankacılık sektöründe bir ihtiyaç sayılmaktadır. Aynı zamanda bu yönerge ile bankaların borç ödeme gücünün izlenmesi, borç ödeme gücü oranının her üye devlette aynı olması beyan edilmiştir.

⁵⁷ Çelebican, a.g.e., (2007), s.87.

⁵⁸ Çelebican, a.g.e., (2007), s.100.

Bu yönerge ile hem bankalarda rekabet eşitliği garanti altına alınmış, hem de karşılıklı tanıma ilkesinden yararlanarak bütünleşmiş bir mali piyasanın temeli kurulmuştur.⁵⁹

İkinci Bankacılık yönergesinin bankaların sınırlararası faaliyetlerinde ve bankalararası rekabette artış yaratması beklenmiştir. Artan rekabet bankaları faaliyetlerinde aşırı risk almaya yönlendirmektedir. Bu bağlamda İkinci Bankacılık Yönergesi, tüketicinin korunması ve bankaların yükümlülüklerinin açıkça belirlenmesi ile ilgili yeni bir yönergenin gerekliliğini ortaya çıkarmış ve sermaye yeterliliği standartları ve bankaların risk alma kuralları uyumlaştırılmıştır. AB'nin İç Piyasaların Tamamlanması Programı ve İkinci Bankacılık yönergesi, bankacılık sektörünün entegrasyonun hızlanmasında önemli rolü oynamıştır.

1993 yılına kadar uygulanan İkinci Bankacılık Yönergesi Toplulukta bankacılık sektörünün parçalanmasını engellemiş ve tek pazarın kurulmasıyla ilgili Finansal Hizmetler Eylem Planı'nın önemini vurgulamıştır. Diğer taraftan finansal entegrasyonun gerçekleşmesi için ulusal düzenlemelerde uyumsuzlukların asgariye indirilmesi ve üye ülkelerarası bütünleşik bir mali sistemin kurulması için ülkeleri bağlayan ve tüzel kişiliğe sahip bir kurumun oluşturulması önemsenmiştir. Ayrıca, bankacılık sektörü entegrasyonun kurulması için gereken yeni düzenlemeler İkinci Bankacılık Yönergesi ile karara bağlanmıştır.⁶⁰

İkinci Bankacılık Yönergesi'nden sonra AB ülkeleri arasındaki gümrük engellerinin kaldırılması ile ilgili maddeleri içeren, ancak içerisinde sermaye serbestliğine ilişkin düzenlemelere pek yer verilmeyen, Tek Avrupa Senedi imzalanmıştır.

3. Tek Avrupa Senedi

Avrupa Birliği ülkelerinde gümrük vergilerinin kaldırılmasına rağmen, sınırlarda fiziksel, mali ve teknik engellerin varlığından dolayı üye sayısı kadar ulusal pazar bulunmaktaydı. Bu engellerden dolayı Toplulukta 1961-1973 yılları arasında mali piyasalarda gerçekleşen performans, 1974-1981 yılları arasında tekrarlanmamış ve rekabet ile ekonomik büyüme sağlanamamıştır. Farklı ulusal

⁵⁹ Çelebican, a.g.e., (2007), ss.103-104.

⁶⁰ Drew Dahl, et al., (2008), Convergence in the activities of European banks, *Journal of International Financial Markets Institutions and Money*, S.18, ss.161-175.

standart ve şartlar, serbest ticareti, gümrük vergilerini ve ithal kotalarını olumsuz etkilemiştir. Üye devletler bu durgunluktan çıkabilmek için Avrupa Konseyi tarafından 1982 yılında Kopenhag'da yapılan toplantıda üye devletlerin ekonomilerini bütünleştirmek için tek pazarın oluşturulmasını karara bağlamıştır. 1984 yılında Avrupa Konseyi tarafından yapılan diğer bir toplantıda, 1993 yılının başına kadar tek pazarın tamamlanması bir daha vurgulanmıştır.⁶¹

Tek Avrupa Senedi ile tek pazarın kurulmasına hem hukuki zemin hazırlanmış hemde AB kuruluşlarına uyum zorunluluğu getirilmiştir. Tek Avrupa Senedi ile Roma Antlaşması'nda yapılan ilk değişiklik bağlayıcı nitelik kazanmıştır. Bu değişiklik ortak pazardan tek pazara geçmektir. Dokuz üye ülke ve Danimarka, İtalya ve Yunanistan'ın imzaladıkları Tek Avrupa Senedi, Roma Antlaşmasına eklediği 8A maddesi ile Toplulukta, 31 Aralık 1992 gününe kadar tek pazarın aşamalı olarak kurulması için tedbirler almıştır. Tek pazarın kurulmasıyla, Senedi imzalayan üye ülkeler arasındaki gümrük sınırları kaldırılmıştır. Tek Avrupa Senedi'nin Topluluğa getirdiği yeni değişiklik, üye ülkelerarası ulusal hukuk düzenlemelerin uyumlaştırılması, salt temel hükümlerin uyumlaştırılması, her üye devlette yürütülen düzenlemelerin diğer üye ülkelerde eşdeğer sayılması, oy birliği ile karar alınan konuların sayısının azaltılması ve oylamalarda nitelikli oy çoğunluğunun yerleşmesidir. Ayrıca, yasama sürecinde Avrupa Parlamentosu (AP) yetkisinin artırılması, Topluluğun ekonomik ve parasal birliğini kurmak için yetkilerinin artırılması, Topluluğun bilimsel ve teknolojik temellerinin güçlendirilmesi, çalışma koşullarında sağlık ve güvenlik standartlarının sağlanması, işçi işveren diyalogunun geliştirilmesi ve çevre koruma girişimlerinin başlatılması, Tek Avrupa Senedi'nin topluluğa getirdiği diğer yeniliklerdir. Ulusal sınırlarda çeşitli nedenlerden dolayı fiziksel gümrük denetiminin kaldırılması, mal hizmet edimlerinde uygulanan standartlarda üye ülkelerarası karşılıklı tanıma ilkesinin kabulü, üye ülkelerarası vergi farklılıklarının kaldırılmasıyla ekonomik anlamda Topluluk içi finansal sınırlar kaldırılmıştır.⁶²

Tek Avrupa Senedi'nde ülkelerarası sermaye serbestliği ile ilgili düzenleme bulunmamakta, sadece üye ülkelerarası gümrük engellerinin kaldırılmasıyla ilgili maddeler bulunmaktadır. Bu gelişmelerden beklenen amaç, Avrupa Tek Mali

⁶¹ Çelebican, a.g.e., (2007), ss.73-74.

⁶² Çelebican, a.g.e., (2007), ss.74-75.

Alanı'nın kurulmasıdır. Avrupa tek mali alanının kurulmasını ekonomik büyümenin bir sütunu olarak tanımlayabiliriz. Tek mali alanının kurulmasıyla AB ülkeleri mali sistemlerinin daha rekabetçi ortama varmalarını, üye ülkelerarası etkin kaynak dağılımının sağlanması, elverişli koşullar altında tüm bankalara ve firmalara finansman ve kredilerin sağlanması, tasarruf sahiplerine çeşitli yatırımlar için alternatif olanakların sağlanması, devlet içi borçlanmayı satın alanların yeni yatırım seçeneklerine yönlendirilmesi sağlanmıştır.⁶³

Bu senedin karara bağlanmasıyla, AB ülkelerinde ortak pazardan tek pazara geçiş zorunluluğu getirilmiştir. Üye ülkelerin tek pazara geçişlerindeki sorunların çözülmesi ve sorumlulukların üstlenmesi gerekmiştir. Bu sorumlulukların önemli bir kısmı, AB ülkelerinde mali kuruluşların özellikle bankacılık sektörü ile ilgili yeni düzenlemeleri uygulamada tek mali pazarın kurulması yönünde gereken tedbirlerden oluşmaktadır. Tek Avrupa Senedi'nin uygulanmasıyla, ilgili tedbirler yasallaşmış ve bankacılık sektöründe entegrasyon bir adım daha ileriye gitmiştir.

Maastricht Antlaşması öncesi dönemde bankacılık sektörü entegrasyonun kurumsal çerçevesi belirlenmiş, gereken altyapı hazırlanmıştır. Gelişmelere müteakip, 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşmasıyla bankacılık sektörü entegrasyonunda yeni bir çalışma platformu açılmıştır.

B. Maastricht Antlaşması Sonrası Dönem

1. Avro

Maastricht Antlaşması Tek Avrupa Senedi'nin bir uzantısı olarak Roma Antlaşması'na bazı eklemeler ve düzenlemeler getirmiştir. Bu Antlaşmada amaç, 1991-1999 yılları arasında tek paranın kullanımıyla ilgili kuralların ve prosedürlerin belirlenmesi ve üye ülkelerarası istikrarlı ekonominin kurulmasıdır. Tek para kullanımıyla Avro altın yerine kullanmış, üye ülkeler dış ticarete açık ve fazla verdikleri zaman Avro'nun giriş ve çıkışı ile ilgili dengesizliğin kapanması imkânını sağlamış, dış ticarete dengeyi sağlamak için kur değişimi yerine fiyat ve ücret değişimi sağlanmıştır. Tek paraya geçiş nedeni, ulusal merkez bankaların ulusal paralarının ihracına izin verilmemesi ve ulusal düzeyde döviz kurlarının belirlenmesine dayanmaktadır.⁶⁴

⁶³ Çelebican, a.g.e., (2007), ss.76-77.

⁶⁴ Akçay, a.g.m., (2006), ss.6-7.

Tek paranın uygulanması için önce Avro Alanı kurulmalıdır. Üye ülkeler Avro alanına geçmek için üç aşamayı gerçekleştirmelidir:

❖ *Sermaye serbestliği*: Bu aşama, 1990-1993 yılları arasında fiyat istikrarının sağlanması, kamu maliyetlerinin güçlendirilmesi ve ulusal merkez bankaların birbirinden bağımsızlığıyla gerçekleşmiştir.

❖ *Kurumsallaşmak*: Bu aşamada, 1994-1998 yılları arasında Avrupa Para Enstitüsünün kurulmuş, ortak para kullanımına hazırlanmış ve istikrar ve büyüme paketi hazırlanmıştır. İstikrar ve büyüme paketi, Ekonomik ve Parasal Birliğin omurgası sayılmaktadır. Bu paketle üye ülkelerin maliye politikalarında mali disiplinin sağlanması yönünde bazı kısıtlamaların getirilmesi, mali istikrara sağlam bir ortam yaratmıştır.

❖ *Maastricht kriterlerinin gerçekleşmesi*: 1999 yılına kadar Avro alanına girmek isteyen ülkelerin belirli mali ve parasal kriterlere uyum sağlamaları ile bu aşama gerçekleşmiştir. Maastricht kriterlerine uyum, 1999 yılına kadar sadece 11 ülkede sağlanmıştır.⁶⁵

Avro Bölgesi'nde ortak paranın kabulü finansal entegrasyonun son aşaması oluşturmaktadır. Bu süreç ile ilgili olarak, Aralık 1995 yılı Madrid Zirvesi'nde 1 Avro = 1ECU eşitliği sağlanmış, Avro'nun Avrupa Hesap Birimi (European Currency Union – ECU) yerine uygulanması için gereken tedbirler alınmıştır. Ayrıca, Aralık 1997 yılı Amsterdam Zirvesi tüzüğünde ulusal paraların Avro ile değiştirilme koşulları belirlenmiş, Ocak 2002 tarihinde tedavüle geçecek olan Avro'dan önce, Avro Bölgesi ülkelerine Ocak 1999-Aralık 2001 dönemiyle üç yıllık geçiş süreci tanınmıştır. Avro Alanı'nın gerçekleşmesi ekonomik faaliyetleri, kurumsal mali yapıyı ve ülke vatandaşlarının günlük yaşamını etkilemiştir. Para politikası ve döviz kuru politikası, Avrupa Merkez Bankası'na ve maliye politikalarının uygulanması tam bağımsız olarak, ulusal merkez bankalarına devredilmiştir. Maliye politikalarda âdemi merkezîyetçi durumunun oluşumu Maastricht kriterlerine, İstikrar ve Büyüme Paketine dayanmaktadır. Bu iki düzenlemenin uygulanmasıyla maliye politikalarının işlevi ulusal düzeyde baskı altına alınmıştır.⁶⁶

⁶⁵ Akçay, a.g.m., (2006), ss.7-8.

⁶⁶ Akçay, a.g.m., (2006), ss.10-11.

Roma Antlaşması'nda bazı değişikliklere neden olan bir diğer düzenleme, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan finansal perspektiflerdir. Avrupa Komisyonu 1999 yılında, 2000-2006 yılları arasının finansal perspektifini hazırlamıştır. Bu taslağın hazırlanması ve onaylanması finansal entegrasyon sürecinin oluşumunda katalizör rolünü üstlenmiştir. Ayrıca Avrupa Komisyonu'nun çalışmaları ile 2004 yılında, 2007-2013 yılları arasında yeni bir finansal perspektif daha hazırlanmıştır. 2002 yılında yeni finansal perspektifin aracılığıyla, AB Anayasasında yine birtakım düzenlemeler Avrupa Konseyi tarafından onaylanmıştır. Bu düzenlemelerin amacı Roma Antlaşması maddelerini bir daha kabullenip, istisnai durumları asgariye indirmektir.⁶⁷

Avrupa Birliği Antlaşmasında, Avro ile ilgili işlemlerin Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'ne devredilmesi, Avro Bölgesi ülkelerinin ulusal para üzerinde olan egemenliklerini kaldırmıştır. Ama bu sistemin tüzel kişiliğe sahip olmaması ve üye ülkelerin aynı düzeyde Ekonomik Parasal Birlik'e katkı sağlamamalarından dolayı para politikası ile ilgili sorumluluk, Avrupa Merkez Bankası ve ulusal merkez bankaları arasında paylaşılmıştır. Yani, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi işleminin yürütmesini, Avrupa Merkez Bankası ve Ulusal Merkez Bankaları, birlikte, Avrosistemin çatısı altında üstlenmiştir.⁶⁸

Avro Bölgesi'nde bankacılık sektörü entegrasyonu piyasa gücü ile yürütülmektedir. AB Antlaşması'nın 105'ci maddesine göre Avrosistem, kaynakların etkin dağılımını sağlamakla serbest rekabet koşulları altında ve açık piyasa ekonomisi ilkelerine uyarak faaliyet göstermektedir. Avrosistemin, mali piyasaların sınır ötesi katılımcılarına, belli işlemleri ya da işlemlerin belli bir biçimde, belli büyüklüklerde yapılmasını zorunlu kılmaması ve bu işlemlerin katılımcıların seçimine bırakılmasıyla, bankacılık sektöründe entegrasyonu teşvik etmektedir.⁶⁹

Avro en önemli rolü ödemeler sistemi ve takas mekanizması üzerinde oynamıştır. Gerçek Zamanlı Toptan Mutabakat esasına (Real Time Gross Settlement-RTGS) dayalı olarak kuruluşlar arasındaki büyük fon akışları Avrupa Merkez Bankası kapsamında gerçekleştirilirken ödemeler sistemi ulusal merkez bankaları düzeyinde organize edilmiştir. Tek paraya geçiş özellikle toptancı bankacılığın

⁶⁷ Taş, a.g.e., (2006), ss.143-154.

⁶⁸ European Central Bank, (2009), Financial Entegration in Europe, **Annual Report**, ss.69-71.

⁶⁹ Çelebican, a.g.e., (2007), ss. 74-76.

entegrasyonuna katkıda bulunmuştur. Avro'ya geçişten kısa bir süre sonra, tek paranın, finansal piyasaların tamamının entegre olması için yeterli bir ön koşul olmadığı anlaşılmıştır.

2. Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi

Avrupa Merkez Bankası, 1 Haziran 1994 tarihinde Frankfurt'ta kurulmuştur. Bu kurumun amacı Ekonomik ve Parasal Birliğin üçüncü aşaması için gerekli yapısal, yasal alt yapıları ve ön hazırlıkları tamamlamaktır. Avrupa Merkez Bankası'nın kurulmasıyla 1 Haziran 1998 tarihinde Avrupa Para Enstitüsünün görevleri Avrupa Merkez Bankası'na devredilip, tasfiye edilmiştir. Avrupa Merkez Bankası, 1 Temmuz 1998 tarihinden itibaren resmi olarak görevine başlamıştır. Ayrıca, Avrupa Merkez Bankası'nın kurulmasıyla Avrupa Merkez Bankaları Sistemine geçiş hazırlıklarının tamamlanması sorumluluğu Avrupa Merkez Bankası'na devredilmiştir. Avrupa Merkez Bankası'nın nihai amacı, Birlik düzeyinde tek para biriminin yaratılmasıdır. Tek paranın uygulamaya geçirilmesiyle para dönüşümlerinde işlem maliyetleri kaldırılmış ve üye ülkelerarası döviz kuru değişimi ile ilgili sorunlar çözülmüştür.⁷⁰

1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'nda üye ülkelerin parasal alandaki yetkileri, Avrupa Merkez Bankası'na devredilmesiyle ilgili esaslar belirlenmiştir. Enflasyon, faiz oranları, kamu maliyesi ile ilgili ekonomik ve politik ilkeler bu Antlaşma'nın temelleri sayılmaktadır. Diğer taraftan, tek paraya geçiş 1 Ocak 2002 tarihinde 12 AB üyesi ülkesinde gerçekleşmiştir. Tek para uygulamasından amaç fiyat istikrarını sağlamaktır.

Avrupa Merkez Bankası işlemlerini, Yönetim Konseyi, Yürütme Konseyi ve Genel Konsey tarafından yürütmektedir. Yönetim Konseyi, EPB' ye üye ülkelerin ulusal merkez bankaları başkanlarından oluşur ve Topluluğun para politikasını belirlemektedir. Para politikasını formüle etmek, temel faiz oranlarıyla ilgili kararları almak, Yönetim Konseyi'nin diğer görevleridir. Bu Konsey Avrosistemin en üst düzey karar organıdır. Avrupa Merkez Bankası Yönetim Konseyi toplantılarına, AB Konseyi Yönetim Başkanı ve AB Komisyon temsilcisi katılabilirler. Avrupa Merkez Bankası Yürütme Kurulu, EPB' ye katılan hükümetlerin devlet başkanlarından seçilen

⁷⁰ www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/SORULAR5.html, (24.12.2011).

bir Başkan, Başkan Yardımcısı ve dört üyeden oluşmakta, Avro Bölgesi ile ilgili para politikasını yürütmektedir. Yönetim Kurulu toplantıları gündeminin hazırlanması, politika uygulamalarında Yönetim Konseyi'ne yön verici saptamaların yapılması ve bu konuyla ilgili ulusal merkez bankalara talimatın verilmesi, Avrupa Merkez Bankası günlük işlerini yürütmek, Yürütme Kurulu'nun diğer görevleridir. Genel Konsey, Avrupa Merkez Bankası Başkanı, Başkan Yardımcısı ve AB'ye üye ülkelerin Ulusal Merkez Bankaları başkanlarından oluşmuştur. Genel Konsey AB ülkeleri ile üçüncü ülkeler arasındaki yapılan para politikasının koordinasyonunu gerçekleştirmektedir.⁷¹

Avrupa Merkez Bankası (AMB)'sı para politikasını ve hukuksal kişiliğini, yetkili karar alıcı ve uzmanlaşmış bağımsız organlarıyla yürütmektedir. Her üye ülkenin kural olarak bir oyu vardır. Avrupa Merkez Bankası sermayesine katılma, döviz rezervlerinin transferi, parasal gelirin dağıtımı gibi konularda üyelerin oy hakları sermaye payı ağırlığına bağlanmış ve Avrupa Merkez Bankası karar alıcı organlarının birçok işlemlerinde AB Komisyonu'nun yardımcı olması kararlaştırılmıştır.

Avrupa Merkez Bankası tüzel kişiliği ile ilgili maddeler, AB Antlaşması'nın 107(2)'ci maddesinde ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi statüsünün 9(1)'ci maddesinde ifade edilmiştir. Avrupa Merkez Bankası, ulusal hukukta tanınan en geniş hukuki ehliyete sahip olmasının yanısıra, taşınır ve taşınmaz mallar edinebilir ve hukuksal işlemlere taraf olabilir. Avrupa Merkez Bankası kendi yetki alanına giren konularda imza hakkına sahiptir ve IMF, BIS ve OECD gibi uluslararası örgütlerin toplantılarına katılabilir. Avrupa Merkez Bankası karar almasında özerk olarak hiç bir AB kuruluşundan talimat alıp verme zorunluluğunda bulunmamaktadır. Bu kurumda kararların oybirliği ile alınması, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi siyasi baskılara karşı korumaktadır. Diğer taraftan Avrupa Merkez Bankası gerek amaç gerek araç açısından bağımsızlığına rağmen AB'de dar anlamda bir organ sayılmamaktadır. AB Antlaşması'nın 7'ci maddesinde Avrupa Merkez Bankası, AB'nin bir organı olarak tanımlanmamış ve yetkisini doğrudan doğruya AB Antlaşmasından almıştır. AB Antlaşması'nın 8'ci maddesinde Avrupa Merkez Bankası işlemleri ile ilgili genel yetkileri açıklanmıştır.⁷²

⁷¹ www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/kitap4.html, (24.12.2011).

⁷² www.tcmb.gov.tr, Adı geçen elektronik kitaptan alınmıştır, (24.12.2011).

Avrosistem çerçevesinde yer alan ulusal merkez bankaları tüzel kişiliğe sahiptirler. AB Antlaşması'nın 105'ci maddesi ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi Statüsü'nün 14 (3)'cu maddesine göre ulusal merkez bankaları Avrosistemin bütünleyici parçalarıdır. Bu statü'nün 14 (1)'ci maddesinde ulusal merkez bankalarının âdemi merkezîyet görevleri tanımlanmıştır. Aynı maddenin 3'cu bendinde ulusal merkez bankalarının Avrupa Merkez Bankası'nın yönergeleri doğrultusunda harekete geçmeleri planlanmıştır. Ulusal merkez bankalarının Avrosistem'e işlem açısından katılması onların sahip oldukları malî ve idarî bağımsızlıklarını etkilemez. Elbette Avro Bölgesi dışında kalan üye ülkelerin ulusal merkez bankaları ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin üyesi olmalarına rağmen Birlik düzeyinde uygulanan para politikası yönetimi ile ilgili hiç bir yetkiye sahip olmayan ülkeler olarak Avrosistemin karar alma sürecine katılamazlar. Bununla birlikte ulusal merkez bankalara fiyat istikrarı doğrultusunda para politikası ilkelerine uyum sağlama zorunluluğu yüklenmiştir.

AB ulusal merkez bankaları merkezi bir sistemle, Avrupa Merkez Bankası'na bağlanmıştır. Buna rağmen, bazı ülkelerde ulusal merkez bankaların gözetim ve denetimi ile ilgili sorunlar mevcuttur. Bu sorunları çözmek için bazı ülkeler, gözetim ve denetim ile ilgili sorumlulukları kendi aralarında paylaşır, bazı ülkeler ise bu alan ile ilgili çalışmalarını özerk mali kuruluşlara devretmiştir.⁷³

Avrupa Merkez Bankası finansal göstergeleri Avro Bölgesi'nde mali piyasaların farklı kesimlerinde önemli ölçüde farklılıklar göstermektedir. Örneğin, para piyasasında finansal entegrasyon yüksek düzeydedir. Avro Bölgesi para piyasası, Avro'nun kullanıma başlamasından sonra bütünleşik piyasa niteliğini kazanmıştır. Özellikle bu piyasanın teminatsız kredi bölümü, teminatlı krediler kesiminden daha ileri derecede bütünleşmiştir. Ayrıca, Avro'nun kullanıma geçmesinden sonra hem yatırım faiz oranlarında hem de kredi faiz oranlarında standart orandan sapmalar en aza indirilmiştir. Ama bonolar ve mevduat sertifikalarında bütünleşme konusunda çok az ilerleme sağlanmıştır. Bu iki konuda bütünleşmenin sağlanmaması finansal entegrasyonun bir diğer sakıncası sayılmaktadır.⁷⁴

⁷³ *European Central Bank, (1998), Annual Report*, ss.110-114.

⁷⁴ *European Central Bank, (2009), Annual Report*, s.69.

Birlik düzeyinde fiyat istikrarının sağlanması bankalar arasında entegrasyonu kalıcı duruma getirmek için ön şarttır. Avrupa Merkez Bankası Yönetim Konseyi'ne göre fiyat istikrarı, orta vadede Avro Bölgesi'nde uyumlaşmış tüketici fiyat endeksi üzerinde, yıllık %2'nin altında bulunması şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım, Avrupa Merkez Bankası fiyat istikrarı tanımına en yakın endekstir. Avro Bölgesi'nde tüm parasal, ekonomik ve mali gelişmeler fiyat istikrarına dayanmaktadır. Avro Bölgesi ulusal merkez bankaları, enflasyonla ilgili aldıkları kararlarda, bu endekse uyum sağlamalıdır.⁷⁵

Günümüzde, borç piyasasının ulusal para cinsinden likiditesinin sağlanmasında, risk dağıtımı ve muhasebe işlemlerinde, Avro kullanılmaktadır. Avro, Ekonomik ve Parasal Birlik'nin kurulmasında likit mali piyasaları ortaya çıkarması, mali araçlar üzerinde ölçek ve kapsam ekonomisi yaratması ile finansal entegrasyonun kurulmasında itici bir güç olmuştur. Avro yabancı para riskini ortadan kaldırarak sınır ötesi mali hizmetlere olan talebi güçlendirmiştir. Diğer taraftan mali sistemde bölünmüşlüğün yarattığı alternatif maliyete dikkatleri odaklandırmıştır. AB'de ölçek ve kapsam ekonomilerden yeterince yararlanmamak, risk yönetiminin uygun olmaması, ekonomik kaynakların etkin dağılımının sağlanmaması gibi olumsuz faktörler bankacılık sektörü entegrasyonun kurulmasıyla ilgili riskleri ve kayıpları yükseltmiştir.

Avro Bölgesi'nde para politikası stratejisi, Avrupa Merkez Bankası tarafından belirlenmesine rağmen, para politikası uygulamaları merkezi değildir. Örneğin, asgari rezerv oranının uygulanması için bankalara kolaylıkların sağlanması, repo işlemlerinde likiditenin başarılı şekilde serbest bırakılması, hem ulusal merkez bankaların hem de Avrupa Merkez Bankası'nın sorumluluğundadır. Ayrıca, Avrupa Merkez Bankası'nın ince ayar işlemlerinin yürütülmesinden de ulusal merkez bankaların sorumlu olması, hatta ulusal merkez bankalarının iç varlıklar ve yükümlülüklerin idaresi ile ilgili olarak faaliyetlerinin ortak para ve kur politikalarına uygun olması için bu varlıkların belirli barajı aşması, Avrupa Merkez Bankası'nın iznine bağlanmıştır. Bu işlemlerin uygulanması bankacılık sektöründe entegrasyonun ilerlemesine katkı sağlamıştır. Likiditesi az olan bankalar mali krizleri aşmak için para politikasını uygulamalıdır.

Avro Bölgesi'nde para politikasının izlenmesi için faiz oranları uyumlaştırılmıştır. Ulusal mali kuruluşların fonksiyonlarının birbirinden farklı olması

⁷⁵ www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/kitap4.html, (24.12.2011).

nedeniyle geçici olarak ilk oranlar kullanılmıştır. 1998 yılından itibaren hem faiz oranları hem de menkul kıymetlerin verileri toplanmıştır. Ayrıca ödemeler dengesi ile ilgili veriler de 1998 yılında toplanmış, 1999 yılı Nisan ayından itibaren aylık ödemeler dengesi istatistikleri Avrupa Merkez Bankası tarafından yayınlanmıştır.

Avrosistem'den sonra Avrupa Merkez Bankaları Sistemi kurulmuştur. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, Avrupa Merkez Bankası ve Ulusal Merkez Bankalarının arasındaki ortak işlemlerin yürütülmesi için düzenlenmiştir. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, Avrupa Merkez Bankası Yönetim Konseyi, Yürütme Kurulu ve üçüncü bir karar alma organı olan Genel Konsey tarafından yönetilmektedir.⁷⁶

Avrosistem günlük işlemlerini bu sisteme bağlı olan ulusal merkez bankalarda ortak kararların alınmasıyla sürdürmektedir. Avrosistem'de kararların alınmasıyla ilgili Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin Yönetim Konseyi 15 günde bir toplanmaktadır. Avrupa Merkez Bankası Başkanının her ay ilk Yönetim Konseyi toplantısını takiben yapılan basın toplantısında, Avro Bölgesi'nde para politikası uygulaması, finansal gelişmeler ve çok özel para politikası kararları ile ilgili Konsey görüşlerini ifade etmesinden sonra başkan tarafından tanıtım bildirisi (*Introductory Statement of the President*) basına dağıtılmaktadır. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin bilançosu, Ocak 1999 tarihinden itibaren haftalık olarak yayımlanmaya başlamıştır.⁷⁷

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin tüzel kişiliği, uygulama yetkisi, kendine özgü karar alıcı organları bulunmamaktadır. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi sadece Maastricht Antlaşması'nda belirlenen kurallar çerçevesinde, Avrupa Merkez Bankası ve ulusal merkez bankaları ile uzlaşarak çalışmaktadır.

Avro Bölgesi dışında kalan üye ülkeler, AMBS ile ilgili işlemlere katılamazlar. Avrupa Merkez Bankası yönetim kurulu, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin karmaşık yapısını anlaşılır duruma getirmek için 1998 yılı Kasım ayında Avrosistem teriminin kullanılmasını karara bağlamıştır. Avrosistem, Avrupa Merkez Bankası ve Avro'yu kabul eden ulusal merkez bankaları kapsamı altına almış ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin temel işlemlerini yerine getirecek kadroyu da belirlemiştir.⁷⁸

⁷⁶ *European Central Bank, (1998), Annual Report, s.74.*

⁷⁷ *Finland Central Bank (1998), Annual Report, s.67.*

⁷⁸ *European Central Bank, (2009), Annual Report, ss.7-9.*

3. TARGET I ve TARGET II Hizmetleri

TARGET projesi AB'nin tek para uygulamasında üye ülkelerin Gerçek Zamanlı Toptan Mutabakat Sistemlerini (Trans-Avropean Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer- TARGET) aynı teknik ile birbirine bağlayarak Avro cinsinden ödemelerin yapılmasını sağlamaktadır. TARGET projesiyle yapılan işlemler geri alınmaz ve nihai özelliktedir. Bu sistemde ödemeler en geç 15-30 dakikalık süre içinde bir sistemden diğer sisteme ulaşmaktadır.⁷⁹

TARGET -I projesi Avro'yu hesap birimi olarak kullanmaya başlamış, 1 Ocak 2008 yılının yazına kadar faaliyetini sürdürmüştür. Avro Bölgesi'nin ödemeler sisteminde bazı sorunların oluşmasından dolayı 2008 yılının ortalarından TARGET -II projesi işleme alınmıştır. Yeni proje hem Avro Bölgesi'nde hem diğer üye ülkelerde Avro cinsinden yapılacak ödemeler için kullanılmaktadır.⁸⁰

TARGET -I projesinin işleme alınmasıyla Avro Bölgesi'nin bankalarına günlük likidite sağlanmaktadır. Bu proje ile ödemeler hızlı şekilde yapılmaktadır. 1998 yılında TARGET projesi ile ilgili Avrupa Merkez Bankası tarafından yayınlanan üçüncü ilerleme raporunda (*Third progress report on the Target projec*) ödeme işlemlerinin ücretleri ile ilgili fiyatlandırma esasları belirlenmiştir. Bu projede ödeme ücretleri işlem sayısı üzerinden hesaplanmaktadır. Avrupa Merkez Bankası yönetim konseyi tarafından Ekonomik Parasal Birliğe üye ülkelere ve Avro Bölgesi dışında olan ama Avro üzerinden işlem yapan ülkelere TARGET I-II projelerine giriş izni tanınmıştır. TARGET-I projesinin yasal çerçevesinde Avro Bölgesi dışında kalan ulusal merkez bankalara da TARGET -I projesine katılmak imkânı sağlanmıştır. Bu karar 15 ulusal merkez bankası başkanları ve Avrupa Merkez Bankası Başkanı tarafından imzalanmıştır. Örneğin, Danimarka, Yunanistan, İsveç ve İngiltere merkez bankalarının TARGET -I projesine imza koymalarıyla bu projede belirlenen kurallara uyumları zorunlu kılınmıştır. Projeye 5000'in üzerinde banka katılmaktadır. Bu projenin aracılığıyla 1999 yılının ilk haftasından başlanan işlemlerle günlük 1 trilyon Avro'luk işlem yapılmıştır. Bu işlemlerin 340 milyon Avro civarındaki kısmı sınır ötesi işlemlerden oluşmaktadır.⁸¹

TARGET -I projesine katılan bankalara Avrupa Merkez Bankaları Sistemi tarafından Avro mevduatları kadar gün içi likidite sağlanmış ve bu likiditenin üst sınırı

⁷⁹ EMU ve Euro (İkinci El Kitabı), (1998), **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü**, Avrupa Birliği ile İlişkiler Müdürlüğü, www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar.html, (24.10.2011).

⁸⁰ *European Central Bank, Annual Report*, s.10.

⁸¹ *European Central Bank, (1998), , Annual Report*, s.54.

da belirlenmiştir. Elbette tutulan mevduat miktarı da her bir ulusal merkez banka için sabittir. Bu projenin uygulanmasıyla Avro cinsinde, gün içi kredi pozisyonları güvence altına alınmış, Avro alanında likidite tutulması gereken varlıklarla aynı kalitede sağlanmıştır. Bu işlemin gerçekleşmesiyle bankalara Avro cinsinden gecelik merkez bankası kredisine ihtiyaç duyulmadan günlük kredi sağlanmaktadır.⁸²

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi TARGET -I projesinin aracılığıyla AB ülkelerinin ödeme sistemleriyle ilişki sağlamaktadır. Bu proje günlük gayrisafi ödeme sistemi olarak tanımlanmaktadır. TARGET, ulusal merkez bankalara hem günlük likiditelerini karşılamakta hemde gün boyunca bankalara aşırı kredi çekme imkânı sağlamaktadır. Ulusal merkez bankalar para politikasıyla ekonomik ve parasal birliğe ulaşmak için TARGET -I projesi kanalında faaliyet göstermektedir.⁸³ TARGET -I projesinin uygulamasında, sorunların önemli kısmı ödemeler sisteminde gözetim ve denetim sisteminin etkinleştirilmesinden kaynaklanır. Bu projenin uygulanması tek ödeme alanında etkin gözetim ve denetimi sağlayamamış ve TARGET -II projesinin karara bağlanmasıyla bu sorun çözülmeye çalışılmıştır. Yani TARGET -II projesinin uygulama amacı ödemeler alanında gözetim ve denetim sistemini etkinleştirmektir.

TARGET -II sistemi, tek ödemeler sisteminin yeni kuşağı olarak 2009 yılında işleme başlamıştır. Bu sistemle Birlik düzeyinde ödemeler hızlı şekilde gerçekleşmiş ve ilgili denetim sistemi güç kazanmıştır. TARGET -II sisteminin uygulanmasıyla ödemeler sistemi standartlaşmıştır. Ödemeler alanında denetim sistemini yeniden yapılandırmak için 2009 yılında yeni teknik uygulama platformu hazırlanmıştır.⁸⁴

2005-2008 yılları arasında bu projenin üye ülkeler arasındaki uygulama oranı yüzde 16'ya kadar yükselmiştir. En yüksek işlem hacmi 2008 yılında gerçekleşmiştir. 2009 yılında bu sistemin işlem hacminde kayda değer düşüş olmuştur. Geçen yıllarda TARGET -II projesinin uygulanmasında bulunan düşüş, finansal piyasalarda mali krizin ödemeler sistemini olumsuz etkilemesinden kaynaklanmaktadır (Grafik 12 ve 13).⁸⁵

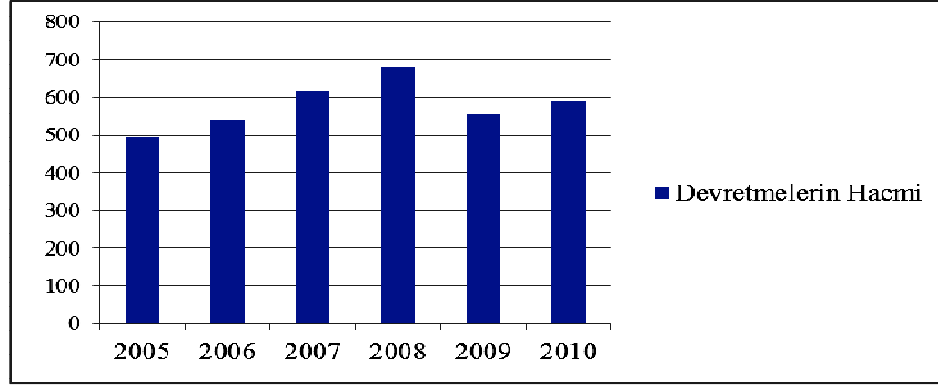
⁸² TCMB, **EMU ve Euro** (İkinci El Kitabı), (1998).

⁸³ *Vives, a.g.e.*, (2001), ss.71-73.

⁸⁴ *European Central Bank*, (2009), **Annual Report**, s.108.

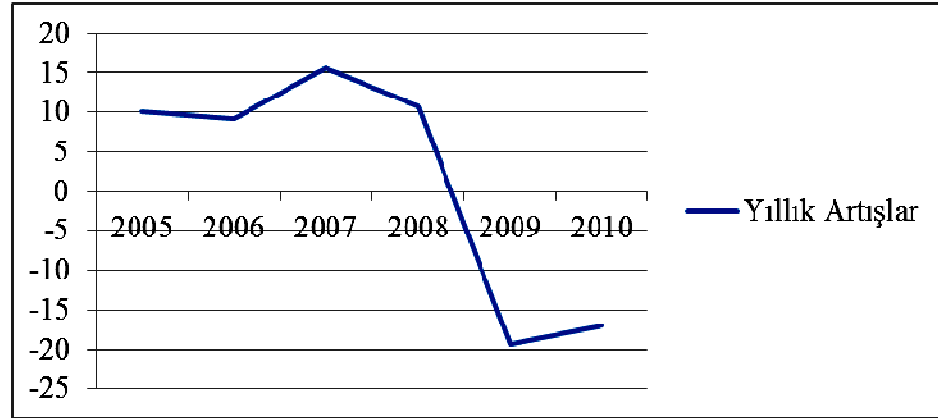
⁸⁵ *European Central Bank*, (2009), Avrosistem, **TARGET Annual Report**, s.16.

GRAFİK 12
AB Ülkeleri'nde Bankaların TARGET Projesine
Dönüşümlerin İşlem Hacmi (Milyar Avro),
Yıllık Artışlar (%), (2005-2010)

Kaynak: European Central Bank, (2009), TARGET Annual Report, s.16.

GRAFİK 13
AB Ülkeleri'nde Bankaların TARGET Projesine
Dönüşümlerin İşlem Hacmi (Milyar Avro),
Yıllık Artışlar (%), (2005-2010)

Kaynak: European Central Bank, (2009), TARGET Annual Report, s.16.

2009 yılında ödemelerin %89'u TARGET -II projesi altında yapılmıştır. Günlük ortalama ödeme hacmi %7'ye yükselmiş ve günlük işlem hacmi 345,771'e ulaşmıştır. Bu yılda günlük işlem sayısı, %19'a yani 2,153'e ve günlük işlem hacmi %7'ye yani 354,771 Avro'ya düşmüştür. TARGET II sistemi altında 2009 yılında 551,174 işlem gerçekleşmiştir (Tablo 3).⁸⁶

⁸⁶ European Central Bank, (2009), Avrosistem, Annual Report, s.109.

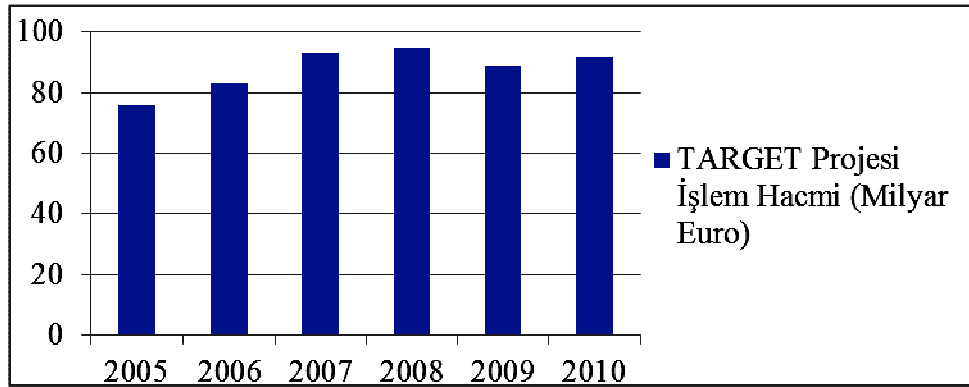
TABLO 3
TARGET Projesi İle Yapılan Ödemelerin
İşlem Hacmi ve Sayısı,
(2008-2009)

SAYI-MİLYAR AVRO	2008	2009	%
TOPLAM İŞLEM SAYISI	682,780	551,174	
GÜNLÜK İŞLEM SAYISI	2,667	2,153	-19
TOPLAM İŞLEM HACMİ	94,711,380	88,517,321	
GÜNLÜK İŞLEM HACMİ	369,966	345,771	-7

Kaynak: European Central Bank, (2009), **Annual Report**, s.109.

İşlem sayısı açısından, 2005-2010 yılları arasında TARGET -II projesinin yıllık işlem hacmi yükselmiş ve bu sistemi daha geniş coğrafyada uygulanır duruma getirmiştir (Grafik 14 ve 15).⁸⁷

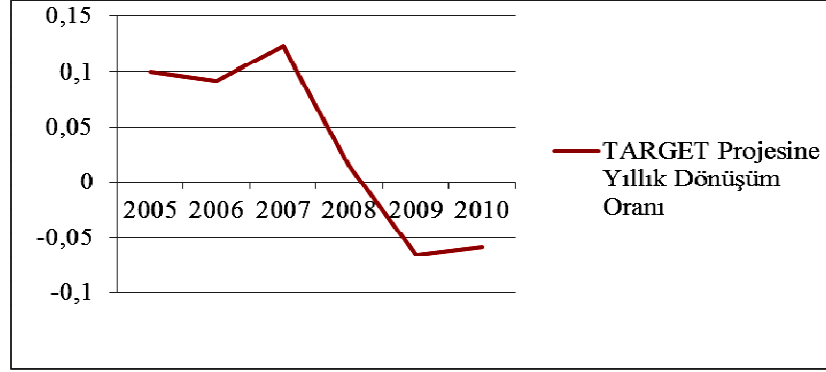
GRAFİK 14
TARGET Projesi'yle Yapılan İşlemlerin Sayısı ve
İlgili Oranlar (Milyar Avro),
(2005-2010)

Kaynak: European Central Bank, (2009), **TARGET Annual Report**, s.18.

⁸⁷ European Central Bank, (2009), **TARGET Annual Report**, s.18.

GRAFİK 15
TARGET Projesi'yle Yapılan İşlemlerin Sayısı ve
İlgili Oranlar (Milyar Avro),
(2005-2010)

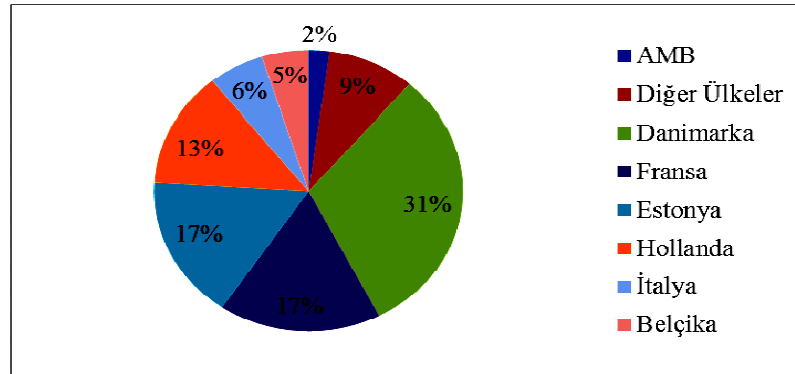

Kaynak: European Central Bank, (2009), **TARGET Annual Report**, s.18.

Avro Bölgesi ülkeleri ile Avro Bölgesi dışında bulunan 6 ülke, TARGET - II sistemine katılmıştır. Slovakya 1 Ocak 2009 tarihinde sistemi uygulamaya başlamıştır. Ayrıca Bulgaristan 2010 yılının başından TARGET -II sistemini ulusal düzeyde denemeye başlamıştır.⁸⁸

Ülkeler cirolarından farklı oranlarda TARGET -II sistemine katkı sağlamaktadır. En fazla pay Danimarka'ya, en düşük pay (*European Central Bank – ECB*) Avrupa Merkez Bankası (AMB)'na aittir (Grafik 17).⁸⁹

GRAFİK 16
TARGET II Cirolarında Avro Bölgesi Ülkeleri ve
Üçüncü Ülkelerin Katkı Oranı,
(2009-2010)

Kaynak: European Central Bank, (2009), **TARGET Annual Report**, s.23.

⁸⁸ *European Central Bank, (2009), Annual Report*, s.110.

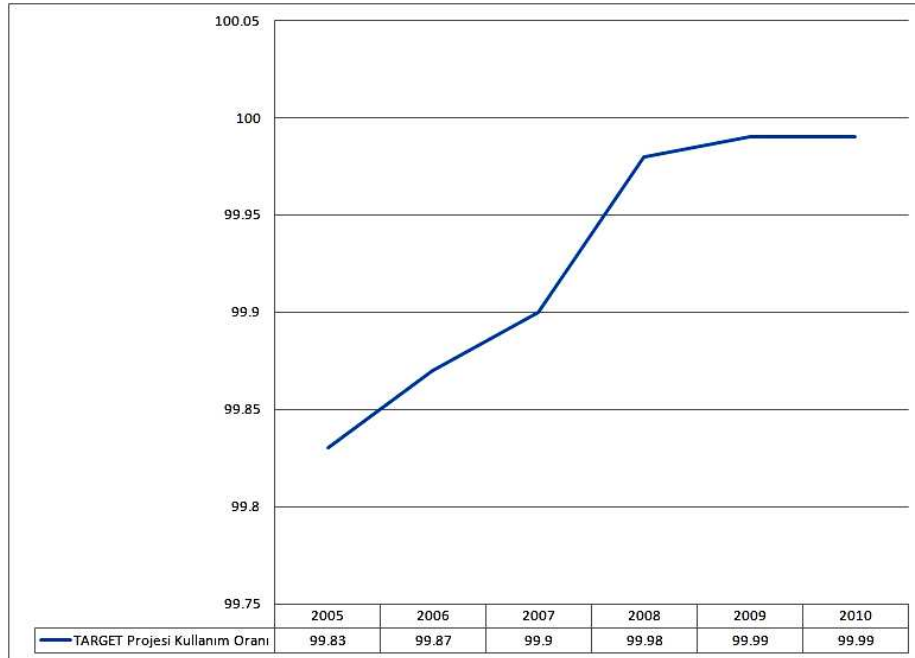
⁸⁹ *European Central Bank, (2009), TARGET Annual Report*, s.23.

Almanya, İspanya, Fransa ve İtalya ulusal merkez bankaları, 2009 yılında TARGET -II sisteminde uygulanan teknik platformu bilgi teknolojisi işlemiyle (*Information Technoloji - IT*) değiştirmiş, teknik alanda işbirliği başlatmışlardır. Bu çalışmaların ardından teknik doküman paketi, sisteme üye olan ülkeler tarafından açıklanmıştır.

TARGET -II sisteminin uygulanmasıyla işlem maliyetleri azalmıştır. Bu sistem birinci kuşakta uygulanan ödeme sisteminin özelliklerini taşıyarak kredilendirme işleminde yapmaktadır. Yani bu sistemle yapılan ödemeler için rezerv bulundurma zorunluluğu kaldırılmış, teminat karşılığında verilen gün içi limitler halinde ödemeler yapılmaktadır.

Bu sistem, güvenli bir ödeme sistemi olduğundan dolayı ülkeler tarafından özellikle tercih edilmektedir. 2004-2010 yılları arasında bu sisteme üye olan ülkeler kendi ödeme sistemlerinin %99'unu bu sistemle uyumlaştırmıştır (Grafik 17).⁹⁰

GRAFİK 17
AB Ülkeleri'nin TARGET Projesi Kullanım Oranı,
(2004-2010)

Kaynak: European Central Bank, (2009), **TARGET Annual Report**, s.28.

⁹⁰ European Central Bank, (2009), **TARGET Annual Report**, s.28.

TARGET -II projesinde oluşan fon yetersizliğini karşılamak için gerekli gün içi kredi, ulusal merkez bankaları ve Avrupa Merkez Bankası tarafından sisteme sağlanmaktadır. Sağlanan krediler teminat altına alınmış ve faizsizdir. Ayrıca, TARGET -II sistemin işleme alınmasıyla ödeme riski düşürülmüş ve işlemlerde performans yükselmiştir.⁹¹

Tek ödemeler sisteminin işleme alınmasıyla bankacılık sektöründe teknik açıdan işlemler kolaylaşmış ve şeffaf bir düzene geçmiştir. Ödemeler sistemi ile ilgili işlemlerin TARGET -I ve TARGET -II projeleri altında yapılması mali kuruluşlarda özellikle bankacılık sektöründe güvenilir bir ortam yaratmıştır. Bu projenin uygulanmasıyla bankalararası para transferi ve mali kuruluşlara sağlanan kredi olanağı güvence altına alınmıştır. Ayrıca, AB mali kuruluşlarında artan güvencenin sonucunda bankacılık sektörü, entegrasyona daha fazla eğilim göstermiştir. TARGET -I ve II projelerinin ardından mali kuruluşlarda finansal entegrasyonu etkileyen bir diğer çalışma, finansal hizmetler eylem planıdır.

4. Finansal Hizmetler Eylem Planı

Avrupa Birliği'nde finansal hizmetlerin entegrasyonu, finansal hizmetler sektörünün etkinliği, sermayenin verimli dağılımı ve ekonomide rekabet gücünü artırmakla ilgili ilk adım 1998 yılında Cardiff Zirvesi'nde atılmıştır. Bu zirveden sonra finansal hizmetler alanında tek pazarın kuruluşu belirli bir süreye bağlanmıştır. Finansal Hizmetler Eylem Planı'nda(Financial Service Action Plan -FSAP) Toptancı Finansal Hizmetlerde pazarın güçlenmesi, açık ve güvenli finansal hizmetler piyasasının oluşumu, mevcut en gelişmiş ihtiyati kuralların ve denetim standartlarının uygulanması amaçlanmıştır. Diğer taraftan finansal hizmetler piyasasında tek pazarın oluşumuna yönelik engellerin kaldırılması ve mevzuattaki boşlukların çözülmesi için önlemlerin 5 yıllık bir süre içinde (2005 yılı sonuna kadar) alınması ve 2006 yılında tamamen bütünleşmiş bir AB finansal hizmetler piyasasının kuruluşu amaçlanmıştır.⁹²

Avrupa Komisyonu Mayıs 1999 tarihinde tek finansal hizmetler piyasasını kurmak için mali piyasanın bütünleşmesi ile ilgili Finansal Hizmetler Eylem Planını hazırlamıştır. Bu planla ilgili hedeflerin 2005 yılının sonuna kadar gerçekleştirilmesi

⁹¹ <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/kitaplar/eurokitap/osim.doc>, (24.11.2011).

⁹² Serhan Oksay, (2005), s.73. www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi48/ABfinansalhizmet.doc,(24.12.2011).

hedeflenmiştir. 2000 yılının Mart ayında Lizbon'da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında finansal hizmetler tek piyasasının kurulması sürecinde daha düşük maliyetli ve yüksek kaliteli finansal ürünlerin tüketicilere ve işletmelere sunulması karara bağlanmıştır.

Finansal hizmetlerde serbestleşme ve beraberinde getirdiği yenilikler bir taraftan mali sistemin işleyişini, diğer taraftan para politikasının yönetimini önemli ölçüde etkilemiştir. Finansal hizmetlerin serbestleşmesi ile fonların arz ve talebi serbest piyasa fiyatları tarafından belirlenmiş, fiyatların birbirine bağımlılığı artmış, artan rekabet bankaları yeni tekniklerin kullanılmasına yönlendirmiş ve likiditesi yüksek olan finansal araçların sayısını arttırmıştır.⁹³

Finansal Hizmetler Eylem Planı'nın temel stratejik amaçları aşağıda açıklanmıştır:⁹⁴

- Tek bir toptan finansal hizmetler piyasasını oluşturmak,
- Açık ve güvenli bir perakende finans piyasasını oluşturmak,
- Piyasanın denetim kurallarını güçlendirmek,
- Optimal bir finans piyasası için gerekli şartları oluşturmak,
- Avrupa piyasalarının bütünlüğünü arttırmak,
- Yatırım ortamının istikrarını arttırmak,
- Sınırlar arasında mali hizmetlerin fiyatını azaltmak.

Bu amaçlara ulaşmak için finansal hizmetlerde üye ülkelerin ulusal denetim ve gözetim sistemlerinde etkinliğin artırılması ve ulusal gözetim sistemlerin birbirini karşılıklı olarak tanınması planlanmıştır. AB üye ülkelerinde yasal düzenlemelerin ve kuralların uyumlu hale getirilmesi için ülkeler arasında sıkı işbirliği sağlanmıştır.

Finansal Hizmetler Eylem Planı projesiyle, mali kuruluşlarla ilgili yasal çerçeveyi kurmak için örneğin, muhasebe alanında, uzun vadeli tasarruflarda, perakende ödemelerde, elektronik para ve ticarete, kara paranın aklanmasının önlenmesinde, kurumsal tasfiye mekanizmasında ve tasarruf gelirlerinde yapılan düzenlemeler gibi konularda kırk iki adet düzenleme yapılmıştır.⁹⁵

Avrupa Birliği finans piyasasının etkinleştirilmesi ve FSAP projesinin uygulanabilmesi için AB'nin vergilendirme yapısının yeniden düzenlenmesi

⁹³ Akçay, a.g.m., (2006), ss.31-32.

⁹⁴ Dahl, et al., a.g.e., (2008), s.163.

⁹⁵ Oksay, a.g.e., (2005), ss.74-75.

gerekmıştır. FSAP projesi ile tasarruflar üzerinde ve sınır ötesi işlemlerden sağlanan gelirlerin asgari düzeyde etkin biçimde vergilendirilebilmesi, işletmelerin vergilendirilmesinde koordinasyonun sağlanması hakkında düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, 2001 yılında menkul kıymet piyasaları kapsamında hazırlanan Lamfalussy raporu ile finansal hizmetlerde entegrasyonun sağlanması ve uygun düzenleme ve denetimin yapılması karara bağlanmıştır. 2004 yılında bu yaklaşım menkul kıymet piyasalarından bankacılık ve sigortacılık piyasalarına genişletilmiştir.⁹⁶

Avrupa Birliği'nde piyasa politikalarıyla ilgili düzenlemeler özellikle FSAP projesinin uygulanması, bankacılık sektöründe işlem etkinliğini yükseltmiştir. Bankacılık sektöründe etkinliğin yükselmesi ile rekabet güçlenmiştir.⁹⁷ Finansal hizmetlerle ilgili Avrupa Bankacılık sektöründe entegrasyonun ilerlemesi ulusal ekonomilerin yapısına, farklı kültür ve dillere, farklı mali ve yasal sistemlerin bütünleşmesine bağlıdır.⁹⁸

FSAP projesinin işleme alınması için yasal düzenlemelerden kaynaklanan engellerin kaldırılması, rekabetçi ve tam bütünleşmiş tek pazarın kurulması amaçlanmıştır. FSAP projesinin Birlik düzeyinde uygulanması, bankaların birleşmesi ile ilgili düzenlemelerden kaynaklanan sorunların çözümüne, mali sektörde değişen piyasa koşullarının uyumuna bağlıdır. FSAP projesinin uygulamasından sonra mevcut engelleri tanımlamak ve yeni stratejilerin belirlenmesi finansal entegrasyonun tamamlanması için gereken işlemlerdir.⁹⁹

Finansal Hizmetler Eylem Planı ile bankacılık ve sermaye piyasalarının tam entegrasyonu hedeflenmiştir. Tek Avrupa toptancı piyasası, açık ve güvenli perakende bankacılık ve sigortacılık piyasası, ihtiyati kuralların ve gözetim ve denetimin geliştirilmesi ve tek finans piyasası için en uygun ve yaygın koşulların oluşturulması için bir düzen oluşturulmaya çalışılmıştır.

Avrupa Birliği Komisyonu'nun yeni dönemde finansal hizmetler alanındaki öncelikli politikası, yeni düzenlemelerin yapılmasından ziyade, mevcut önlemlerin ulusal mevzuatlara geçirilişinin sağlanması ve düzenlemelerde uygulama ve yürütmenin takip edilmesidir.

⁹⁶ *Dermine, a.g.e.*, (2005), ss.65-66.

⁹⁷ Carlos Pestana Barros, et al., (2007), Analysing the determinants of performance of best and worst European banks: A mixed logit approach, *Journal of Banking and Finance*, S.31, s.2201.

⁹⁸ *Goddard, et al., a.g.e.*, (2007), s.1914.

⁹⁹ *Erdönmez, a.g.e.*, (2004), ss.78-80.

Bankacılık denetimi ile ilgili 1998 yılının Aralık ayında Viyana’da kurulan Avrupa Konseyi Toplantısı’nda tek finansal piyasanın kurulması için yeni istihdam imkânlarının yaratılması ve ekonomik büyümenin sağlanması için gereken tedbirler alınmıştır. Bu işlemleri gerçekleştirmek için Finansal Hizmetler Politika Grubu (Financial Service Politice Group -FSPG) kurulmuştur. Tek finansal piyasanın kurulması için FSPG tarafından mali kuruluşlar üzerinde denetim sistemi uygulanmıştır. Finansal kurumlarda ihtiyatlı düzenlemelerin ve yüksek standartların uygulanması, bu standartlarla ilgili piyasadaki gelişmelerin güncellenmesi ve sermaye ihtiyaçlarının karşılanması, sektörler arasındaki artan karmaşaları çözmek için denetimin açık şekilde uygulanması bankacılık denetimi ile ilgili önemli yaptırımlardır.¹⁰⁰

Bankacılık sektöründe entegrasyonun gelişmesiyle gözetim ve denetim otoriteleri ile ilgili kurumlar da gelişmiştir. Bankacılık sektöründe entegrasyonu sağlamak için gözetim ve denetim organları, bankalar içi denetimden bankalararası denetime yönelmiştir. Yani bu kuruluşlarda otoritenin genişletilmesi bankalararası koordinasyonu güçlendirmiştir. Bankacılık sektöründe entegrasyon sürecini etkileyen bir diğer işlem, ödemeler sisteminin tek düzenleşmesidir. Ödemeler sisteminde entegrasyonun sağlanması bankaları daha etkin para politikası uygulamaya yöneltmiştir.

5. Tek Avro Ödeme Alanı

Bankacılık sektörü entegrasyonun bir diğer boyutu, Birlik düzeyinde bankalar arasında ödemeler sisteminin tek düzenli işleminin sağlanmasıdır. Yerleşik özel ve tüzel kişiler tek ödeme alanında aynı haklara, yükümlülüklerle sahiptir ve aynı maliyetleri ödemektedirler. Ekonomik Parasal Birlik ile tek paraya geçiş için hukuki zemin hazırlanmış ama tek ödeme alanının kurulmasında tam etkili olmamıştır. Hukuki belirsizlikler ve farklı maliyetler tek ödemeler alanının önemli sorunudur. Elektronik ödemelerle ilgili çok sayıda yönerge ve tüzük birlik kuruluşları tarafından çıkarılmıştır. Avrupa Parlamentosu (AP) ve Komisyonunun sınır ötesi kredi transferlerine ilişkin 97/5/EC sayılı yönergesi, AP ve Konsey tarafından Avro

¹⁰⁰ Oksay, a.g.e., (2005), ss.72-73.

cinsinden yapılacak sınır ötesi ödemelere ilişkin 2560/2001 Sayılı Tüzük konuya ilişkin örneklerdir.¹⁰¹

AB Komisyonu ve Avrupa Merkez Bankası, ödemeler sistemini tek düzenleştirmek için, 2002 yılında Avrupa Ödemeler Konseyini kurmuşlar, Tek Avro Ödeme Alanı projesini başlatılmıştır. Avrupa Ödemeler Konseyi, 42 banka, 3 Avrupa kredi sektörü birliğinden (European Credit Sector Association -ECSA), Avrupa Bankalar Birliği'nden (European Banks Association -EBA) oluşmuştur. Bu kuruluşların amacı, Tek Avro Ödeme Alanı projesini oluşturmak, geliştirmek ve desteklemektir. 2004 yılında Avrupa Ödemeler Konseyi tarafından kabul gören Yol Haritası ile kişilerin ve firmaların buldukları yere bakılmaksızın, ulusal sınırlar içinde ve dışında Avro cinsinden ödemelerin aynı temel koşullara, haklara ve yükümlülüklerle sahip olmaları tanımlanmıştır. Ayrıca, sınır ötesi yapılan elektronik ödemelere yurtiçi ödemeler gibi özdeş bir nitelik kazandırılmıştır. Avrupa Ödemeler Konseyi'nde Tek Avro Ödeme Alanı ödeme şekillerinin 2008 yılına kadar belirlenmesi öngörülmüştür. Avrupa Ödemeler Konseyi, tam bir toplu ödeme sisteminin yürürlüğe geçirmesini 2010 yılının sonuna bırakmıştır. Günümüzde toplu ödeme sistemi uygulanmaktadır. Tek Avro Ödeme Alanı projesi üç yeni ödeme aracını kullanmaktadır. SEPA Kredi Transferleri (SEPA Credit Transfer), SEPA Hesaptan Doğrudan Ödeme (SEPA Direct Debits) ve SEPA Kartı Ödemeleri (*SEPA Card Payments*) yeni ödeme araçları olarak eski ödeme aracının yanında kullanılmaya başlamıştır. Avro Bölgesi ülkelerinde yeni ödeme araçlarının eski ödeme aracı yanında kullanılması maliyetleri yükseltmiş ve işlem gelirimde olumsuz etki bırakmıştır. Bu sorunlardan dolayı, eski sistemin yerine yeni sistem uygulanmaya başlamıştır.¹⁰²

SEPA Kredi Transfer Aracı, müşterinin bankasına verdiği talimat üzerine lehtar bankasına belli bir miktarda para (fon) aktarma mekanizmasıdır. Ödeme yapan müşterinin ödeme talimatı verdiği banka, lehtar bankası ve lehtar bu mekanizmanın katılımcıdır. Müşterinin bankaya verdiği transfer talimatı, niteliği, nedeni ve amacı banka sorumluluğu dışındadır. Diğer katılımcılar, banka içi düzenlemelerle katılımcılar arasındaki takas ve tafsije mekanizmasını (Clearing and Settlement

¹⁰¹ Gürkan Çelebican, (2009), Avro Ödemeleri Tek Alanı, **Banka-Ticaret Hukuku Dergisi**, ss.1323-1324.

¹⁰² Çelebican a.g.e., (2009), s.1324.

Mechanisms -CSMs) kullanarak, iki veya çok yanlı sözleşme yapan aracı bankacılarıdır. Bankacıların diğer görevi aracı hizmetler yapmaktır.¹⁰³

SEPA Hesaptan Doğru Ödeme Sistemi, lehtarın talebi üzerine, önce yetki verilmiş borçlunun bankadaki hesabından lehtar hesabına doğru, borçlu yazılma mekanizmasıdır. Bu sistemde alacaklı, alacaklının bankası ve borçlu arasında hukuki bir düzen yapılmalıdır. Sisteme aracı bankalar, dolaylı katılımcı olarak da katılabilirler.

Son ödeme aracı SEPA Kartıdır. SEPA Kartı, kredi ve para çekme işlemini birleşik yapan karttır. SEPA Kartı ile yurt içi ve sınır ötesi işlemlerin her ikisi de yapılmaktadır. SEPA Kartı düzenleyen kuruluşlara, ulusal kart sistemi yerine SEPA'ya geçmeleri, bu tür faaliyetleri Avro Bölgesi'nde yaymak ve uluslararası sistemin ulusal sistemin yerine ikamesi önerilmiştir.¹⁰⁴ Avrupa Ödemeler Konseyi, SEPA Kredi Transferi, SEPA Hesaptan Doğrudan Ödeme yöntemlerinde ikame stratejisi ile yeni sistemin uygulanmasını öngörmüştür. Ayrıca Avrupa Ödemeler Konseyi, SEPA Kredi Kartlarının uygulamasında uyarılma programı ile kredi kartı çıkaran tüm kuruluşlara yeni teknik standartların, usuller ve faaliyetlerin uygulanmasını yasallaştırmıştır.

Sınır ötesinde bankalar arasında rekabetin yükselmesi, mali kuruluşların ortak altyapıyla ölçek ekonomilerden yararlanması(maliyet tasarrufu), sahteciliğe karşı eşit korunma ve işlem sürecinde mali kuruluşlara eşitliğin sağlanması, SEPA projesinin avantajlarıdır. SEPA projesi, banka müşterilerine güvenli, hızlı ve ucuz ödeme hizmetleri sunmakta ve banka altyapısını, standartlarını ve kullandıkları teknolojiyi değiştirme imkânı sağlamaktadır. Diğer taraftan, SEPA projesinin uygulanması mali kuruluşlara değişim maliyeti yüklemiş, komisyoncuları kısa vadede gelir kaybına uğratmıştır. SEPA projesinin hemen gerçekleşmesinden sonra bankaların riske katılma oranı düşmüştür. Sonuçta, iş olanağı yaratan bankalar ve teknolojik gelişmelerden yararlanan bankalar, SEPA projesi uygulaması için uygun görülmüştür.¹⁰⁵

İlk aşamada SEPA projesi, Avro alanı ülkelerinde uygulanmaya başlamıştır. Günümüzde SEPA projesi 27 AB ülkesi ile Avrupa Ekonomik Alanına üye olan

¹⁰³ Çelebican a.g.e., (2009), s.1325.

¹⁰⁴ Çelebican a.g.e., (2009), ss.1325-1326.

¹⁰⁵ Çelebican a.g.e., (2009), s.1327.

İzlanda, Lihtenştayn, Norveç ve İsviçre de uygulanmaktadır. Vatikan Devleti, San Marino ve Monako ülkeleri de SEPA kapsamına geçmektedir. SEPA projesinin uygulanmasıyla ilgili denetim sorumluluğu, sisteme katılan bankalara, Avro Bölgesi merkez bankalarına ve yetkili kurumsal mercilere verilmiştir. SEPA projesinin uygulama tarihi, 1 Ocak 2008'dir. Ama bazı teknik sorunlardan dolayı projenin uygulanması, 29 Ocak 2008 gününe ertelenmiştir. Bu tarihte uygulamaya konan ilk ödeme aracı, SEPA Kredi Transferi olmuştur. Hukuki açıdan SEPA projesinin hukuki varlığı, 2007/64/EC yönergesine dayanmaktadır. Bu proje ilk önce Avrupa Komisyonu tarafından önerilmiştir. AP, projenin kabulünü ilk önce ertelemiş sonra Konsey ile beraber tek pazarda ödeme hizmeti yönergesini Avrupa resmi gazetesinde yayınlamıştır. 2007/64/EC Sayılı yönergede bankalar, elektronik para kuruluşları, P.T.T Ciro kuruluşları, ödeme kuruluşları, Avrupa Merkez Bankası ve ulusal merkez bankalar, üye devletler ve bölgesel ve yerel merciler, ödeme hizmeti sunan kuruluşlar olarak tanımlanmıştır. Bütünleşmiş ve rekabete açık bir ödeme hizmeti piyasasının oluşturulması, teknik ve hukuki engellerin tüm AB ülkelerinde kaldırılması, SEPA'dan farklı olarak ödemelerin her hangi bir para cinsinden yapılması, ödeme hizmetleri yönergesinin önemli özellikleridir. Ödeme Hizmeti Yönergesi'nde SEPA projesi araçları kabul görülmüş ve üye ülkelere yönergeden kaynaklanan aykırılıklar için yetkili mercilere şikâyette bulunmaları ve 1 Ocak 2009 gününe kadar projeye uyumlaşmada üye ülkelere gerekli yasalar ve tüzükleri çıkarma izni tanınmıştır.¹⁰⁶

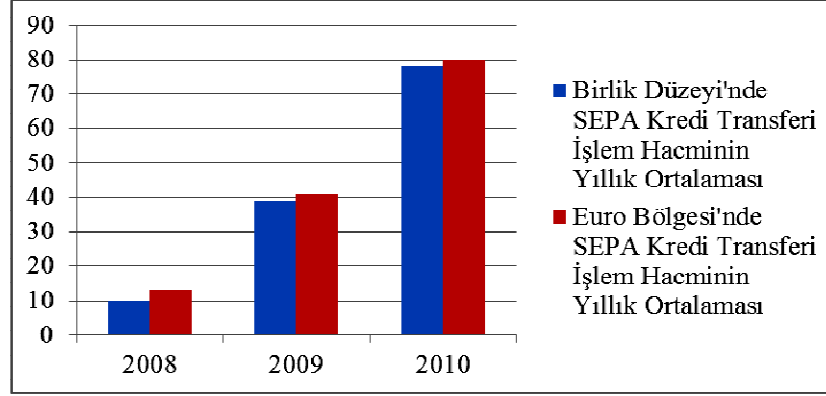
Günümüzde, yeni SEPA projesi bu projeye katılan ülkelere daha cazip gelmektedir. Avro Bölgesi'nde 2010 yılından önce ödemeler, tek düzenli şekilde yapılmaktaydı. 2008-2010 yılları arasında AB ülkelerinin ödemelerle ilgili işlem hacmi yükselmiştir. 2010 yılının son çeyreğinde SEPA vasıtasıyla kredi transferleri daha fazla artmıştır (Grafik 18).¹⁰⁷

¹⁰⁶ Çelebican a.g.e., (2009), ss.1328-1330.

¹⁰⁷ <http://www.ecb.int/paym/sepa/about/indicators/html/index.en.html>, (24.11.2011).

GRAFİK 18

SEPA Projesi Altında Kredi Transferleri'nin İşlem Hacmi, (2008-2010)

Kaynak: European Central Bank, **Transaction Processed in SEPA format**, s.1.

<http://www.ecb.int/paym/sepa/about/indicators/html/index.en.html>, (24.11.2010).

Ulusal düzeyde, 2008-2010 yılları arasında SEPA projesi altında en fazla ödeme yapan ülke Danimarka olmuştur. Avro Bölgesi ülkelerinin ödemelerinde SEPA uygulaması üçüncü ülkelerden daha fazla artmıştır. Bölge içi en fazla artış Lüksemburg'da tespit edilmiştir.

Avrupa bankacılık sektörü, entegrasyon sürecinde kendisini dünya çapında rekabete açık tutarak ulus üstü mali kurallara yönelmiştir. Avro Bölgesi'nde tek ödeme alanın kurulması Avrupa bankacılık sektöründe entegrasyonu derinleştirmiştir.¹⁰⁸

Bankacılık sektörü entegrasyonu ile yakın ilişkide olan bir diğer sektör sermaye piyasasıdır. Tek sermaye piyasasına geçiş bankacılık sektöründe entegrasyonun itici gücü olmuştur. Sermaye piyasasında entegrasyonun sağlanması Lizbon zirvesinin ana konusu olmuş ve gereken tedbirler alınmıştır.

6. Lizbon Zirvesi ve Bankacılık ile İlgili Gelişmeler

Avrupa Birliği Komisyon'u Avrupa tek finans piyasasının kurulması ile ilgili ilk çalışmasını Haziran 1998 tarihinde Cardiff Zirvesi ile başlamıştır. Bu zirvede finansal piyasasının entegrasyonu ile ilgili hedefler ve araçlar açıklanmıştır. İkinci çalışma ise Mart 2000 tarihinde Lizbon zirvesi ile yapılmıştır. Zirve'de AB'nin 2010 yılına kadar dünyanın en rekabetçi pozisyonuna ulaşması, AB'nin

¹⁰⁸ Çelebican, a.g.e., (2009), ss.1331-1332.

bilgiye dayalı ekonomik bölgesi durumuna getirilmesi planlanmıştır. Ayrıca, yatırımcılara sınır ötesi finansal araçlardan yararlanma olanağı sağlanmış, Birlik düzeyinde bölünmüş finansal piyasalardan kaynaklanan maliyetleri düşürmek için, finansal piyasaların entegrasyonu bir daha önemsenmiştir.¹⁰⁹

Finansal piyasalarda entegrasyonun diğer boyutu tek sermaye piyasasının kurulmasıdır. Lizbon Zirvesi'nin bir diğer amacı, "Avrupa Tek Sermaye Piyasası"nı oluşturmaktır. Tek sermaye piyasasının gerçekleşmesiyle işletmelerin rekabet gücü, mali ve sigorta alanlarında sağlanan hizmetlerin etkinleşmesi, üye ülkeler arasında tasarrufların en uygun kullanımının sağlanması, Avrupa pazarının, Japonya ve Amerika pazarlarına karşı koruyabilecek gücün yaratılması, mal ve hizmetler alanında bütünleşik pazarın gerçekleştirilmesi gibi konular bu zirvenin kapsamına alınmıştır. AB ülkelerinde ulusal sermaye piyasalarının tek sermaye piyasasına dönüşümü AB bankacılık sektöründe entegrasyonun maliyetini düşürmüştür. Ayrıca bankacılık sektöründe entegrasyonun sağlanması, sermayenin Birlik düzeyinde etkin ve verimli dağılımını sağlamıştır.¹¹⁰ Sermaye piyasası ve bankacılık sektörü arasında karşılıklı etkileşim, bankacılık sektöründe entegrasyona hız kazandırmıştır.

Bankalar hizmet sunumunda daha bütünleşik altyapıya, Beyaz Kitabın içerdiği hükümlerin karara bağlanmasıyla ulaşmıştır. Beyaz Kitabın uygulanması finansal entegrasyon sürecinin ilerlemesi için güvenilir bir ortam yaratmıştır.

7. Beyaz Kitap

Finansal entegrasyon sürecinde Birlik düzeyinde bankalar arasındaki uygulanan düzenlemelerin uyumlaştırılması, yerleşme ve hizmet sunumu serbestisinin tüm bankalar arasında sağlanması ve Avrupa tek mali piyasasının oluşması ile ilgili bazı sorunlar oluşmuştur. Bankaların diğer üye ülkelerde şube kurmalarıyla ilgili eşit tutarda sermaye tahsisinin sağlanması ve kuruluşlara uygulanan farklı gözetim ve denetim işlemlerinin uygulanması, gözetim denetim yükünden kaynaklanan rekabet güçlüğü'nün yerel bankalara baskısı, tüketicilerin korunma sorunu gibi olumsuz etkenler, bankalarla ilgili sınır ötesi hizmet sunumunu zorlaştırmıştır. Maastricht Antlaşması'nın öncesi, Avrupa Komisyonu bu sorunları

¹⁰⁹ Orhan Çelik, (2007), Avrupa Birliği'nde sermaye piyasalarının entegrasyonu ve muhasebe uygulamalarının uyumlaştırılması süreci: Türkiye'nin uyumlaştırma sürecindeki konumu, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt.60, S.1, ss.101-102.

¹¹⁰ Çelebican, a.g.e., (2007), s.102.

çözmek için, 1985 yılında bankalar arasında ulusal kuralların uyumlaştırması amacıyla Beyaz Kitabı Avrupa Konseyine sunmuştur. Aynı yılda Avrupa Konseyi tarafından onaylanan Beyaz Kitap Topluluk politikalarında temel bir değişiklik yapmıştır. Bu belgede ulusal kuralların tümünün ayrıntılı şekilde incelenmesi yerine, salt önemli konular dikkate alınmıştır.¹¹¹

Bankalarla ilgili gözetim ve denetim yetkisinin merkezleri bulunduğu ülkeye devredilmesi, bankaların işlemleriyle ilgili karşılıklı tanıma ilkesinin kabulü ayrıca bu ilkenin tüm üye devletlerde uygulanarak bankalarda mali şeffaflığın sağlanması, tasarruf sahiplerinin korunması, denetim normlarının Topluluk düzeyinde uyumlaştırılması Beyaz Kitap'ın diğer fasıllarını oluşturmuştur. Bu kuralların tüm üye ülkelerde uygulanmaması bankaları en düşük standartları uygulayan ülkelere kaydırmıştır. Bu belgeyle hem düşük standart uygulayan hemde yüksek standart uygulayan üye ülkelere, tüm ülkeler tarafından kabul edilmiş standartları, uygulama zorunluluğu getirilmiştir.¹¹²

Bankalararası tek pazarı oluşturmak için ulusal düzenlemelerin asgari düzeyde uyumlaştırılması, üye ülkelerde bu konular dışında kalan işlemlerin gözetim ve denetimi ile ilgili yetkinin yine bankaların merkezi bulunduğu ülkeye devredilmesi ve karşılıklı tanınması, bankaların faaliyette buldukları ülke değil merkezleri buldukları ülkenin düzenlemelerine uyumlaşması, Beyaz Kitap ile karara bağlanmıştır. Üye ülkelerarası tek pazarın kurulmasıyla ilgili hukuki düzenlemelerin uyumlaşmasını kapsayan yasalar, Tek Avrupa Tek Senedi'nin 18'ci ve 19'cu maddelerinde açıklanmıştır.¹¹³

Finansal Hizmetler Eylem Planı sonrasında AB Komisyonu, Mayıs 2005 tarihinde finansal hizmetler politikasını içermek üzere hazırladığı Yeşil Kitabı görüşe açmıştır. Bu dokümanda gelecek beş yıl için finansal hizmetler alanındaki öncelikli politikalara ilişkin görüşler sunulmuştur. Komisyon'un nihai politika programı, istişare ve sonraki hazırlık çalışmaları sonrasında, Aralık 2005 tarihinde Beyaz Kitap olarak sunulmuştur.

Bu belgenin karara bağlanmasıyla, finansal hizmetler politikasıyla ilgili düzenlemelerin daha iyi duruma getirilmesi, ulusal mevzuatın geçerliliği, uygulama

¹¹¹ Çelebican , a.g.e., (2007), ss.91-92.

¹¹² Çelebican , a.g.e., (2007), s.93.

¹¹³ Çelebican , a.g.e., (2007), ss.93-94.

ve yürütmenin etkinleşmesi, izleme sürecinin etkinliği sağlanmaya çalışılmıştır. Sermaye ve finansal hizmetlerin en düşük maliyetle serbest dolaşımının sağlanması, finansal istikrarın ihtiyati düzenlemelerle korunması, tüketicinin korunmasıyla ilgili uygulamaların artırılması, AB’de finansal kuruluşlar üzerinde gözetim ve denetimin yükseltilmesi, finansal hizmetler politikasının amaçlarıdır. Bu amaca ulaşmak için finansal hizmetler alanındaki kurallar basitleştirilmiş, AB kurallarının ulusal mevzuatta geçerliliği sağlanmış, farklı kamu politikalarıyla, örneğin rekabet ve tüketicinin korunması arasındaki sinerji yükselmiş, düzenlemelerin uygulanma ve yürütülmesiyle ilgili sıkı biçimde izlenim sağlanmıştır.¹¹⁴

Finansal hizmetler alanındaki entegrasyon süreci 4 temel işlemin gerçekleşmesiyle ilerlemektedir.¹¹⁵

- *Finansal Hizmetler Eylem Planı’nda gerçekleşmeyen girişimler:* Sınır ötesi takas ve mutabakat düzenlemeleriyle ilgili işlemlerin ulusal düzeyde düşük maliyetle yapılması, teknik, yasal ve mali engellerin yeni düzenlemelerle kaldırılması, sigortacılıkla ilgili yeni sermaye yeterliliğinin uygulaması ve bu alanda Avrupa Komisyonu tarafından karara bağlanan 2007 yönergesi ve devralmayla ilgili yönergeler birinci sürecin işlemleridir.

- *Bankalar üzerinde etkin gözetim ve denetimin sağlanması:* politika hedeflerinin tanımlanması ve mutabakatın sağlanması, ürün ve hizmetler üzerinde sınır ötesi faaliyetlerin geliştirilmesi, finansal piyasalarda artan entegrasyonuna katkıda bulunmak için gözetim ve denetim etkinliğinin sağlanması, mevcut çerçevenin etkin olarak kullanılması ikinci süreçle ilgili faaliyetlerdir.

- *Sınır ötesi yatırımlar ve rekabet olanaklarıyla ilgili faaliyetler:* AB Komisyonu finansal hizmetlerin Birlik dışında pazar payını yükseltmek için günümüzde entegrasyonun önündeki engellerin tanımlanması ve önlenmesini diğer taraftan finansal hizmetlerin ilerlemesinin piyasa güdümlü niteliğe ulaştırmasını öngörmüştür.

- *Dışsal unsurların tanımlanmasıyla ilgili işlem:* Bu işlemle Avrupa Komisyonu AB finansal sektörünün global düzeyde rekabet gücünü artırmak için, ulusal bankalar üzerine düşen sorumlulukların inceleme yetkisini almıştır.

Bu işlemlerin gerçekleşmesiyle bankacılık sektöründe entegrasyon süreci yeni bir yasal dayanak bulmuştur.¹¹⁶

¹¹⁴ Melike Mumcu, (2005), Avrupa Birliği’nde Finansal Hizmetler (2005-2010), **Bankacılar Dergisi**, S.55, s.89.

¹¹⁵ Mumcu, a.g.e., (2005), ss.90-91.

IV. YAPILAN DÜZENLEMELERİN BANKACILIK SEKTÖRÜ ENTEGRASYONUNA ETKİLERİ

AB bankaları, entegrasyon sürecinde geleneksel yapı ve fonksiyonlarını yenilemek, kaybolmuş piyasa paylarını ve karlılıklarını yükseltmek için çeşitli ürünler üretmiş ve farklı coğrafilerde yatırım yapmayı planlanmıştır. Bankaların ürün ve hizmet çeşitlendirmeleri, artan müşteri sayısı ve türü, artan hizmet kanallarının sayısı, kullanılan bilgi sistemlerinin daha karmaşık hale gelmesi, bankalarda işlem riskini yükseltmiştir. Ayrıca bu etkenler altında kontrol mekanizmasının kurulması zorlaşmıştır. Bankalar bu sorunları çözmek için bilgi sistemini daha güvenilir yapıya ve iç denetim mekanizmalarını daha etkinleştirmeye çalışırken diğer taraftan riski azaltmak için sigorta gibi önlemler ve uygulamalara ağırlık vermiştir. AB bankalarının risk yapılandırmalarında ortaya çıkan değişim, risk yönetimini değiştirmiştir. AB bankaları daha aktif ve rekabetçi ortamda faaliyet yapmak için bazı risklerle karşılaşmaktadır. Örneğin, bankaların kredilere ağırlık vermesi, rekabetten kaynaklanan kredi marjlarının düşük tutulması ve bankalarda kredi kullandırmanın daha esnek tutulması kredi riskini yükseltmiştir. Ayrıca, bankalar daha fazla gelirler ve rekabet üstünlüğünü kazanmak için faaliyetlerini çeşitlendirmiştir. Mali piyasalarda değişkenliğin hız kazanması, bankaların daha çok risk alacak aktiflere ve farklı ülkelerde yatırım yapmaya yönelmesi, piyasaya ve ülke risklerine duyarlılıklarını daha fazla yükseltmiştir.

AB bankaları bir taraftan geleneksel bankacılık işlemlerini sürdürmekte diğer taraftan kendilerine yeni çalışma ortamı oluşturmaktadırlar. Ayrıca bankalar üstlendikleri riskleri azaltıp, riskleri diğer mali kuruluşlara transfer yapmaya çalışmaktadırlar.

Finansal Hizmetler Eylem Planı projesinin gerçekleşmesiyle yeni yasal düzenlemeler uygulanmaya başlamıştır. Yasal çerçevenin kurulmasından sonra uygulanması gereken ikinci aşama, düzenlemelerin tüm üye ülkelerde yayılması, düzenlemeler için hem hukuki açıdan hem de teknik açıdan ulusal kurallar karşısında üstünlüğün sağlanmasıdır. Bu açıdan henüz tek ve bütünleşmiş Avrupa piyasası oluşturulmamıştır. Mali piyasada sermaye ve tahvil piyasası maliyetleri düşüşe başlamış, sınırlar ötesi yatırım faaliyetleri genişletilmiştir. Örneğin, Avrupa mali borsalarında yerleşik olmayan özel ve tüzel kişilerin hisseleri yükselmiştir. Birlik düzeyinde

¹¹⁶ Goddard, et al., a.g.e., (2007), ss.1914-1918.

yatırımların diğer ÷lkelerden AB'ye kayması, bankacılık sektöründe entegrasyon sürecinin ilerlemesini kanıtlamaktadır.

Avrupa Birliği mali piyasanın serbestleştirilmesi ve bu piyasada engellerin kaldırılması, daha fazla rekabetin ve yeni fırsatların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Mali piyasalarda rekabetin artması piyasaları yeni teknikleri uygulamaya yöneltmiştir. Yenilikçi bankalar, piyasalardan daha büyük paylar almış ve yeni istihdam fırsatı yaratmıştır.¹¹⁷

Avrupa Birliği mali piyasasının yavaş değişmesi, teknik ve hukuki işlemlerde bankaların örtüşmemesi tek finansal piyasanın kurulmasını önlemektedir. Düzenlemelerde şeffaflığın sağlanmamasından dolayı üye ÷lkeler yapılan düzenlemeleri kendi ulusal mevzuatlarına tam olarak yansıtamamış ve bazı bankacılık işlemlerinde ulusal düzenlemeler hâlâ tercih edilmektedir.¹¹⁸

Avrupa Merkez Bankası tarafından para politikasının uygulanması ve tek paraya geçiş, bankacılık sektöründe entegrasyon sürecini etkilemektedir.

¹¹⁷ Oksay, a.g.e. (2005), ss.76-77.

¹¹⁸ Oksay, a.g.e., (2005), s.77.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ENTEGRASYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

I. AVRO BÖLGESİ'NDE PARA VE DÖVİZ KURU POLİTİKASI UYGULAMALARI

Avro Bölgesi'nde 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren kullanıma başlanan tek paranın, ulusal paraların yerine kabul eden temel Üye Devletlere, 2001 yılında Yunanistan'ın, 2007 yılının başında Slovakya'nın, 1 Ocak 2008'de Kıbrıs'ın ve Malta'nın, bir yıl sonra Slovenya'nın da katılımıyla Avro Bölgesi (*Eurozone*) adı verilen ve Dünya'da ABD'den sonraki en geniş *tek para alanı* ortaya çıkmıştır.

Üye Devletler, Ekonomik ve Parasal Birlik'e katılmakla çeşitli alanlardaki politika bağımsızlığının büyük ölçüde kısıtlanmasını kabul etmiş olmaktadır. Bu üyelerde para ve döviz kuru politikaları ulusal ve bağımsız olma niteliğini yitirmiş,¹¹⁹ Topluluk ölçeğinde olmak üzere merkezileşmiştir.

A. Avro Bölgesi'nde Para Politikası'nın Kurumsal Çatısı

Avro'yu Üye Ülkeleri'nin tek yasal parası olarak kabul eden Üye Devletler, Avro Bölgesi'nde para politikasını belirleme ve uygulama sorumluluğunu, Avrupa Birliği Antlaşması uyarınca oluşturulan ve odağında Avrupa Merkez Bankası (*European Central Bank –ECB*) yer aldığı Avrupa Merkez Bankaları Sistemine (*European Sistem Central Banks –ESCB*) aktarmış, bir başka deyişle, parasal egemenliklerinden vazgeçmişlerdir.

Avrupa Birliği ile Avro Bölgesi arasında para politikasını belirleyen kurumsal yapı açısından var olan kapsam farkını vurgulamak isteyen Avrupa Merkez Bankası İcra Kurulu, 1998 yılı Kasım ayında Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin, ulusal merkez bankaları ile Avrupa Merkez Bankası'dan oluşan bölümünün Avrosistem (*Eurosistem*) olarak adlandırılmasını kararlaştırmıştır.

Avro Bölgesi'ndeki uygulanan para politikasının kurumsal çatısı açıklanırken, organ niteliği taşımamakla birlikte, Avrupa Merkez Bankası'nın karar alıcı organlarının çalışmalarına yardımcı olan Avrupa Merkez Bankaları Sistemi

¹¹⁹ M.Fratzcher - L.Stracca : The Political Econo... is the Avro Made a Difference? **ECB Working Paper Series No 956**, Frankfurt am Main, November 2008. sh.7-8.

komitelerinden, kısaca da olsa, söz etmek gerekir. Bu komiteler, Avrupa Merkez Bankası'nın, Avro Bölgesi'ndeki ulusal merkez bankalarının ve öteki yetkili organların temsilcilerinden oluşmaktadır. Avrupa Merkez Bankası Genel Kurulu'nun yetki alanına giren konular söz konusu olduğunda Avrosistem dışındaki Üye Devletlerin ulusal merkez bankaları ilgili komitelere uzman gönderebilmektedir. (Örneğin; Para Politikası Komitesi, Ödeme ve Tesviye Sistemleri Komitesi vd.)

B. Avro Bölgesi'nde Para Politikası'nın Stratejisi

Avro Bölgesi'nde izlenecek para politikasının stratejisi, bir başka deyişle, politikanın hedeflen ve Avrupa Merkez Bankası'nın bu hedeflere genel yaklaşımı, Antlaşma'nın 105.ci maddesinde açıklanmış; Statü'nün 2.ci maddesinde tekrarlanmıştır. Buna göre Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin öncelikli hedefi, Topluluk'da (Avro Bölgesi'nde) fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin, bu hedefi göz ardı etmeksizin, Topluluk'un genel ekonomik politikalarını desteklemesi ve böylece Antlaşma'nın 2. ci maddesinde sayılmış olan, "ekonomik faaliyetlerin ahenkli, dengeli ve sürdürülebilir gelişimi, yüksek bir istihdam düzeyi, enflasyoncu olmayan sürdürülebilir büyüme" gibi hedeflere ulaşılmasına katkıda bulunması da istenmektedir.

Avro Bölgesi'nde uygulanan para politikasının stratejik hedeflerinden birisi de fiyat istikrarının orta vâdede sağlanmasıdır. Parasal tabanın büyüklüğünü tekel olarak belirleyebilen Avrosistem, bu gücünü kullanarak para piyasasının koşullarını ve para piyasasındaki faiz oranlarını etkileyebilir. Kısa vadeli faiz oranlarının değiştirilmesi, aktarım mekanizması adı verilen ve çeşitli aşamaları kapsayan karmaşık bir süreci harekete geçirir.

Parasal analiz adı verilen ikinci ana sütun ya da analitik perspektif, orta ve uzun vadede parasal büyüme ile enflasyon arasında yakın bir nedensellik bağıntısı olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bu düşünceyle uyumlu olarak, Avrupa Merkez Bankası'nın orta vadeli para politikasının stratejisinde para arzına başat bir yer verilmiştir. Gerçekte Avrupa Merkez Bankası, sadece ekonomik analizin ortaya koyduğu kısa ve orta vadeli göstergelere dayanarak değil, ayrıca, para arzını ve likidite hacmini de göz önünde tutarak orta ve uzun vadeli kararlar almaktadır.

C. Avro Bölgesi'nde Para Politikası'nın Araçları

Avro Bölgesi'nde uygulanacak olan para politikasını belirleme sorumluluğu Avrupa Merkez Bankası'nın Yönetim Kurulu'na, para politikasını Yönetim Kurulu'nun aldığı kararlara ve açıkladığı yönlendirici ilkelere göre uygulama görevi ise İcra Kurulu'na aittir. Avrupa Merkez Bankası olanaklar elverdiğince ve uygun bulunduğu ölçüde olmak üzere, Avrosistemin bazı işlemlerini yapmalarını ulusal merkez bankalarından isteyebilmektedir. Avrosistem, fiyatlar genel düzeyinde istikrarı sağlamak ve korumak olarak tanımlanmış olan amacına ulaşabilmek için kullanabileceği çeşitli para politikası araçlarına sahiptir. Bu araçlar, tek bir merkezde belirlenmiş bulunan para politikasının dağıtık (adem-i merkeziyetçi) biçimde uygulanması için gerekli olan operasyonel çerçeveyi oluşturmaktadır. Avro Bölgesi'nde para arzı büyüklüğünün belirlenmesi ve ekonomideki likidite düzeyinin yönetimi, kısa vadeli faiz oranlarının gerekli görülen yönde ve ölçüde değiştirilmesi, bu çerçeveyi oluşturan araçlar kullanılarak sağlanmaktadır.

Avrupa Merkez Bankası, saptadığı para politikasının amaçlarına ulaşabilmek için başlıca üç yöntemi, ayrı ayrı ya da birlikte kullanmaktadır¹²⁰.

1. Açık Piyasa İşlemleri: Avrosistemde para politikasının temel aracıdır ve faiz oranlarına yön verme, para piyasasında likiditeyi yönetme ve Avrupa Merkez Bankası'nın para politikası konusundaki tutumunu belli etme gibi önemli işlemlere sahiptir. Yönelindikleri amaçlar, düzenli aralıklarla ya da bir kereye özgü olarak yapılmalı ve gerçekleştirilirken başvurulan usuller bakımından açık piyasa işlemleri dört başlık altında toplanmaktadır.¹²¹

Bunlar, sırasıyla, *yeniden finansman sağlayan temel işlemler, yeniden finansman sağlayan daha uzun vadeli işlemler; hassas ayar yapan işlemler ve yapısal işlemlerdir.*

1.1. Yeniden finansman Operasyonları (Refinancing Operations); düzenli olarak her hafta ve dağıtık (adem-i merkeziyetçi) usulle yapılırlar; normal olarak vâdeleri bir haftadır; ters yönlüdürler ve para piyasasına likidite sağlarlar. Bu işlemler ulusal merkez bankaları tarafından standart ihale yoluyla gerçekleştirilir ve

¹²⁰ Avro Bölgesi'nde kullanılan para politikası araçlarının toplu bir açıklaması ve bu araçların uygulama örnekleri için Bk. Avropean Central Bank: Guideline of the European Central Bank of 31 August 2000 on monetary policy instruments and procedures of the Avrosystem, (ECB/2000/7) (2000/776/ECB), OJ L 310, sh.1-82, (11.12.2000).

¹²¹ Schüller M. F. Heinemann, (2002), "How Integrated Are European Retail Financial Markets? A Cointegration Analysis." DB Research Notes Working Paper Series No.3. s.87.

Avrosistem'in açık piyasa işlemleri yaparak ulaşmak istediği sonuçlar açısından büyük öneme sahiptirler. Geçerlilik ve kabul edilebilirlik özelliğine sahip olan kredi kurumları ihalelere katılabilirler; kural olarak Avro Bölgesi'ndeki tüm kredi kurumları bu olanağa sahiptirler. Avrosistem, ihaleleri sabit faiz oranlı ya da değişken faiz oranlı olarak düzenleyebilmektedir.

1.2.Uzun vadeli Yeniden finansman Operasyonları (*Longer-term refinancing operations*), her ay yapılırlar; normal olarak vâdeleri üç aydır; ters yönlüdürler ve para piyasasına likidite sağlarlar. Bu işlemler de dağıtık olarak, başka bir deyişle ulusal merkez bankaları tarafından ve standart ihale yoluyla gerçekleştirilirler ve bankalara ek olarak daha uzun vadeli yeni finansman olanağı sağlama amacına yöneliktir. Yeterli koşullara sahip olan tüm kredi kurumları bu ihalelere katılabilirler.

1.3. İnce Ayar Operasyonları (*Fine tuning operations*), piyasadaki likidite durumunu yönetmek ve faiz oranlarına yön vermek amacıyla, özellikle de piyasadaki beklenmeyen likidite dalgalanmalarının faiz oranları üzerinde yarattığı etkileri yumuşatmak için, (*ad hoc*) olaya özgü olarak başvurulmaktadır;

1.4. Yapısal Operasyonlar (*Structural operations*), Avrosistem tersine işlemler yaparak gerçekleştirmektedir. Avrupa Merkez Bankası, Avrosistem'in bankacılık kesimi ile olan yapısal likidite ilişkilerinde, örneğin piyasadaki uzun vadeli likidite hacminde değişiklik yapmayı gerekli gördüğü durumlarda, bu işlemlere başvurmaktadır. Piyasaya likidite aktarmayı amaçlayan yapısal işlemler, ulusal merkez bankaları tarafından standart ihale yoluyla, dağıtık olarak gerçekleştirilmektedir; düzenli olarak ya da gerektiğinde yapılabilmektedir; standart bir vâdeye sahip değildir; belirlenen koşullara sahip olan kredi kurumları bu olanaktan yararlanabilmektedir.

2. Sürekli Kolaylıklar (*Standing facilities*), para politikasının birden çok işlevi olan bir araçtır. Para piyasasına bir gecelik likidite sağlamak ya da likiditeyi bir geceliğine azaltmak için kullanılmakta; böylece, piyasada gecelik faiz oranlarının alt ve üst sınırlarının belirlenebilmesine yardımcı olmaktadır.

2.1 Marjinal borç verme kolaylığı (*Marginal lending facility*), ulusal merkez bankalarından, bu bankaların kabul edilebilir saydıkları varlıklar karşılığında

gecelik likidite sağlanmasıdır. Ulusal merkez bankaları, bir gecelik repo anlaşması yaparak ya da teminat karşılığı bir gecelik borç vererek kendi ülkelerindeki kredi kurumlarının acil likidite gereksinmesini karşılayabilmektedirler.

2.2 Mevduat kolaylığı (*Deposit facility*), sürekli kolaylıkların bir başka türüdür. Ulusal merkez bankaları, bu kolaylıktan yararlanmak isteyen kredi kurumlarının yapacakları bir gecelik mevduatı kabul ederler.

3. Asgari zorunlu karşılıklar (*Minimum required reserves*), Avro Bölgesi'ndeki kredi kurumlarına uygulanan bir para politikası aracıdır. Bu fon ticari bankaların kendi mevduat yükümlülükleri karşılığında ulusal merkez bankalarda bulunan rezervlerden oluşmaktadır. Zorunlu karşılıkların oranları Avrupa Merkez Bankası tarafından belirlenmektedir.

Bu işlemlerin amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Avrupa Merkez Bankası, fiyat istikrarını sağlamakla bankacılık sektöründe entegrasyonuna zemin hazırlamıştır. Bu araçların kullanılmasıyla AB mali kuruluşlarının yönetimi ve denetimi tek düzenleşmiş, işlem maliyetleri asgariye düşürülmüştür.

4. Avro Bölgesi'nde Döviz Kuru Politikası

Döviz kurlarındaki değişme ile enflasyon oranı arasında yakın bir bağıntı vardır; Bu değişmeler, yurtdışından satın alınan tüketim mallarının yurtiçi fiyatlarını doğrudan etkiler; ithal edilen girdilerin ve sermaye mallarının fiyatlarını, dolayısıyla da bunlarla üretilen yerli malların fiyatları üzerinde etkili olur; ulusal mallara ve hizmetlere karşı yurtdışı talebin artmasına ya da azalmasına yol açarak yurtiçinde talep baskılarını arttırabilir ya da azaltabilir. Bu nedenledir ki Antlaşma'da izlenecek tek para politikasının yanı sıra tek döviz kuru politikasına ilişkin düzenlemeye de yer verilmiştir. Aslında, tek paranın kullanıldığı, tek para politikasının izlendiği bir parasal birliktelik, Üye Devletlerin birbirinden bağımsız döviz kuru politikaları uygulamaları söz konusu olamaz; tıpkı parasal politika gibi döviz kuru politikasının da bir merkezden kararlaştırılması zorunludur.

Avro Bölgesi'nde fiyat istikrarının sağlanması ve korunması hedefine tanıdığı önceliğin, öteki politikalar, özellikle de döviz kuru politikası ile desteklenmesini sağlayan hükümlere yer vermiştir. Antlaşma'nın 4.cü maddesinin

2.ci bendinde, "her ikisinin de öncelikli hedefi fiyat istikrarını sürdürmek olan tek para politikasının ve döviz kuru politikasının tanımından ve uygulanmasından" söz edilmekte; son bendinde de bir öncelik sırası belirlenerek, Üye Devletlerin ve Topluluk'un faaliyetlerinin istikrarlı fiyatlar, sağlıklı kamusal finansman ve parasal koşullar ile sürdürülebilir dış ödemeler dengesi ilkelerine uygun biçimde yürütüleceği vurgulanmaktadır.

Avro Bölgesi'nin döviz kuru politikasına ilişkin stratejisi ve kurumsal çatısı Antlaşma'nın 111. ci maddesinde yer almaktadır. Bu maddede döviz kuru politikasını, üçüncü ülkelerle döviz kuru Antlaşmaları yapmayı, Ekonomik ve Parasal Birlik'e özellikle ilişkin konularda tutum belirlemeyi ya da Birliği dışarda temsil etmeyi kapsayan usuller yer almaktadır. Maddeye göre döviz politikasının baş sorumlusu Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi (Economic and Financial Affairs Council –ECOFIN)'dir³⁰; Komisyon ve Avrupa Merkez Bankası ise döviz kuru konusunda Konsey'e öneride ve tavsiyede bulunma hakkını ortaklaşa kullanırlar.

Antlaşma, Avrupa Birliği dışındaki ülkelerle sabit döviz kuru sistemi oluşturma olasılığını da, döviz kuru politikasına ilişkin genel yönelimler belirlemeyi de öngörmektedir. Antlaşma'nın 111.ci maddesine göre Konsey, Avrupa Merkez Bankası'nın ya da Komisyon'un önerisi üzerine oy birliğiyle aldığı Konsey'in, Üye Devletlerin maliye bakanlarının katıldıkları toplantısına ECOFİN Konseyi denmektedir. Avrogroup'un aksine ECOFİN, AB'nin tümünü ilgilendiren ekonomi ve maliye politikaları sorunlarına ilişkin kararlar alma yetkisine sahiptir. ECOFİN'in alacağı kararların dayandığı çalışmalar, Üye Devletlerin ulusal merkez bankalarının ve Maliye Bakanlıklarının, Avrupa Merkez Bankası'nın ve Avrupa Komisyonu'nun üst düzey görevlilerinden oluşan Ekonomik ve Mali Komite (Economic and Financial Committee -EFC) tarafından hazırlanmaktadır.

Antlaşma, stratejik nitelik taşımayan günlük döviz kuru politikasının sorumluluğunu Avrupa Merkez Bankasına bırakmış, fakat Avrupa Merkez Bankası'na resmen danıştıktan sonra bir döviz kuru rejimine katılıp katılmama gibi stratejik bir konuda karar alma yetkisini Konsey'e vermiştir. Maddenin 4.cü bendi, Topluluk'un yetkilerine ve Ekonomik ve Parasal Birlik'e ilişkin olarak Topluluk'un yapmış olduğu Antlaşmalara aykırı düşmemek koşuluyla Üye Devletlerin

uluslararası kuruluşlarla görüşmeler yapmalarına ve uluslararası Antlaşmalar imzalamalarına izin vermektedir.

Uygulamada Avro Bölgesi döviz kuru politikasının yönetilmesine ilişkin kuralların büyük ölçüde olmak üzere biçimsellikten uzak bir gelişim gösterdiği söylenebilir.

Avro Bölgesi'nde izlenen döviz kuru politikasının temel ilkesi, Avrupa Konseyi'nin 13 Aralık 1997 günü Lüksemburg'da yaptığı toplantıda belirlenmiş bulunmaktadır. Avrupa Konseyi'nin kararına göre Avro'nun dış değeri, kendi başına bir politika hedefi değil, gerçekleşen ekonomik gelişmelerin ve uygulanan ekonomik politikaların doğal sonucu olmalıdır.

Avro Bölgesi'nde izlenen döviz kuru politikası söz konusu edildiğinde Avrosistemin yaptığı dövizli işlemlerin de ele alınması uygun olur.

Statü'nün 3.cü maddesine göre Avrupa Merkez Bankası Topluluk'un parasal politikasını tanımlamanın ve uygulamanın yanı sıra, Antlaşma'nın 111. ci maddesinin hükümleriyle uyumlu olarak döviz işlemleri yapmak, Üye Devletlerin uluslararası döviz rezervlerini muhafaza ve idare etmek ile de görevlidir. Statü'nün 23.cü maddesi, gerek Avrupa Merkez Bankasına gerekse ulusal merkez bankalarına, her türden döviz varlıklarını ve değerli madenleri peşin ve vadeli olarak iktisap etme ve satma, döviz varlıklarını muhafaza ve idare etme, üye olmayan ülkelerle ve uluslararası örgütlerle borç almayı ve borç vermeyi de kapsamak üzere, her türlü bankacılık işlemlerini yapma yetkisini vermektedir. Madde de "*döviz varlıkları*" deyiminin, bir başka Devletin parası ya da hesap birimi cinsinden çıkarılmış menkul kıymetler ile tüm öteki varlıkları içerdiği belirtilmiştir. Avrosistemin yaptığı döviz işlemlerinin en önemlisi, döviz piyasalarına alıcı ya da satıcı olarak girmesidir. Bu işlemler, tümüyle, Avrupa Merkez Bankası'nın elindeki döviz rezervleri kullanılarak, *dolar* ya da *yen* cinsinden gerçekleştirilmektedir.¹²²

II. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ENTEGRASYONUN DÜZEYİ

Avrupa Birliği'nde finansal entegrasyonun gelişiminde, AB ekonomisine bankalar yoluyla sağlanan finansman önemle vurgulanmaktadır.

¹²² Schüller, a.g.e. (2002), s.91

AB’de sermaye piyasalarından finansmana doğru göze çarpan bir eğilim olmakla birlikte, özellikle küçük ölçekteki müşteriler ve AB ekonomisi içinde önemli payı olan KOBİ’ler için, bölümlenmiş bankacılık piyasalarından sağlanan finansman büyük önem taşımaktadır. AB Finansal piyasaları için entegre olmuş bir bankacılık piyasasının oluşturulması, finansal piyasa entegrasyonunun ve tek para politikasının başarısı açısından olmazsa olmaz ön koşulu sayılmaktadır. Finansal entegrasyon, AB ekonomik politikalarının başlıca amaçlarından biridir. Finansal entegrasyonun daha yüksek bir ekonomik büyüme için potansiyel yaratacak olan bir finansal gelişimi besleyeceği ve hızlandıracağı beklenmektedir. Ayrıca, daha yüksek düzeyde bir finansal entegrasyonun, kaynak tahsisinin daha etkin yapılmasına ve sermaye maliyetinin düşürülmesine katkı sağlayacağı yoluyla, ekonominin etkinliğini artırması beklenmektedir. Bu da sonuç olarak, sürdürülebilir büyümenin ve fiyat istikrarının, enflasyon yaratmadan gerçekleştirilmesini sağlayabilir. Finansal entegrasyon ayrıca, finansal kurumların faaliyetlerini ve risklerini daha iyi çeşitlendirebilmesine imkan yaratmakta ve genel olarak finansal sistemin daha etkin ve daha sağlam bir yapıya kavuşmasında etkili olmaktadır.

Bankalar, ulusal merkez bankası para politikası faaliyetleri için tamamlayıcı olduklarından, Avrupa Merkez Bankası’nın para politikalarının ekonomiye en kısa zamanda ve en etkin şekilde aktarılmasında çok önemli rol oynamaktadır. Avro alanı bankacılık sistemindeki yapısal asimetrielerin varlığı, parasal politikaların geçişindeki asimetrielerin başlıca kaynağı olarak görülmektedir¹²³. Finansal entegrasyon ve bunun içinde özellikle AB Bankacılık Sisteminin entegrasyonunun sağlanmasının AB parasal politika uygulamaları açısından özel bir önemi vardır. Çünkü parasal politika çerçevesinde alınan kararların, Avro bölgesindeki ülkelerde, bölümlenmiş piyasa yapısından dolayı, farklı şekilde uygulanmaması ve farklı etkilere yol açmaması, büyük ölçüde bankacılık piyasalarının tam entegrasyonuna bağlıdır. Bu nedenle Avrupa Merkez Bankası, daha ileri düzeyde Avrupa finansal entegrasyonunun ve bankacılık entegrasyonunun sağlanması yolundaki çabaları, güçlü bir şekilde desteklemektedir.¹²⁴

¹²³ Baele L., A. Ferrando. P. Hordahl. E. Krylova. C. Monnet (2004). "Measuring Financial Integration In The Euro Area". European Central Bank, **Occasional Paper Series**, No. 14, s.55.

¹²⁴ http://www.ecb.int/press/key/date/2005/html/sp050531_en.html. 24.12.2011

Sağlıklı bir şekilde işleyen “*ortak bankacılık piyasası*”nın varlığı, Birliğin parasal politikaları ile birlikte ödemeler sisteminin başarısı açısından da çok önemlidir. Kıta Avrupa’sının finansal sistemi genellikle banka-temelli olarak tanımlanır. Bankalar halen Avro bölgesindeki en önemli aracı kurumlardır. Kredi piyasalarının AB finansal sistemi içinde en az entegre olan, (en fazla bölümlenmiş olan) piyasalar olduğu, finansal piyasa entegrasyonundan daha çok büyük ölçekli şirketlerin ve müşterilerin avantaj sağladığı ve perakende düzeyde kredi piyasalarında entegrasyonun çok düşük olduğu hatta sağlanamadığı dikkate alınır¹²⁵ AB finans sistemi içinde banka-temelli finansmanın AB ülkelerinde ekonomik büyümede ve etkin kaynak tahsisinde halen çok büyük önem taşıdığı ve özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansmanında bankaların öneminin gittikçe artacağı söylenebilir.

Bu bağlamda AB bankacılık sisteminin entegrasyonu, AB finansal piyasa entegrasyonunun ilerlemesi ve tamamlanabilmesinde en önemli rolü oynamaktadır. AB otoriteleri, bankacılık sisteminde tam entegrasyonun sağlanabilmesi için bir dizi yasal düzenlemelere gitmekte, bankacılık entegrasyonunun etkilerini önemle izlemekte ve daha sağlıklı ve doğru kararlar alabilmek için entegrasyonun önemini bir daha vurgulamaktadır.

AB bankacılık sektörünün uzun dönemli hedeflerinin gerçekleştirilmesinde etkili olması beklenirken, piyasaların rekabet gücünü artırmak ve sınır ötesi ticareti kolaylaştırmak için üye ülke bankalarının entegrasyonu önemsenmektedir. Avrupa bankacılık entegrasyonu, yasal düzenlemeler açısından büyük ölçüde ilerlemiştir. Fakat üye ülkeler bankacılık piyasaları arasında, fiyat farklılıklarının halen yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Entegrasyondaki gelişimin izlenmesinde diğer alternatif bir yol, piyasaya giriş engellerinin olup olmadığının ve zaman içinde azalıp azalmadığının değerlendirilmesidir.

Avrupa Birliği’nde finansal piyasalar açısından entegrasyon düzeyinin belirlenmesine yönelik çalışmalarda, bu piyasalar genel olarak toptancı ve perakende piyasa olmak üzere iki temel alt bölüme ayrılarak incelenmektedir.

¹²⁵ Walkner ve Reas, a.g.m., (2005), s.18.

Avrupa Birliği'nde toptancı finansal piyasalar perakende piyasalara göre daha fazla entegre olmuştur. Perakende finansal piyasaları kredi piyasası oluşturmaktadır ve temel olarak bankacılık piyasasını temsil etmektedir.

A. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü'nün Entegrasyon Ölçütleri

Bankacılık entegrasyon düzeyinin ölçümünde kullanılan göstergeler, finansal entegrasyon kavramı çerçevesinde geliştirilmiştir. Bu nedenle AB bankacılık sisteminin entegrasyon düzeyini belirlemede kullanılan ölçütleri aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

1. Fiyat - Temelli Ölçütler

Finansal ürün ve hizmetler için, farklı bölgelerdeki piyasalarda, aynı ürün için aynı fiyat oluştuğu zaman o piyasalar entegre piyasalar olarak tanımlanabilir. Entegrasyon sürecinde, bankacılık ürün ve hizmet fiyatlarının aynı düzeyde birbirine yaklaşması gerekmektedir.

Mevduat ve kredi faiz oranları ve marjları, AB bankacılık piyasasının entegrasyon düzeyini ölçmede kullanılan başlıca fiyat-temelli göstergelerdir. Avrupa Merkez Bankası verilerine göre girişimcilere verilen kısa, orta ve uzun vadeli kredi, tüketici kredisi, konut kredileri (*mortgage loan*) ve vadeli mevduat faiz oranlarının yakınsaması da entegrasyonun bir işareti olarak vurgulanmaktadır.

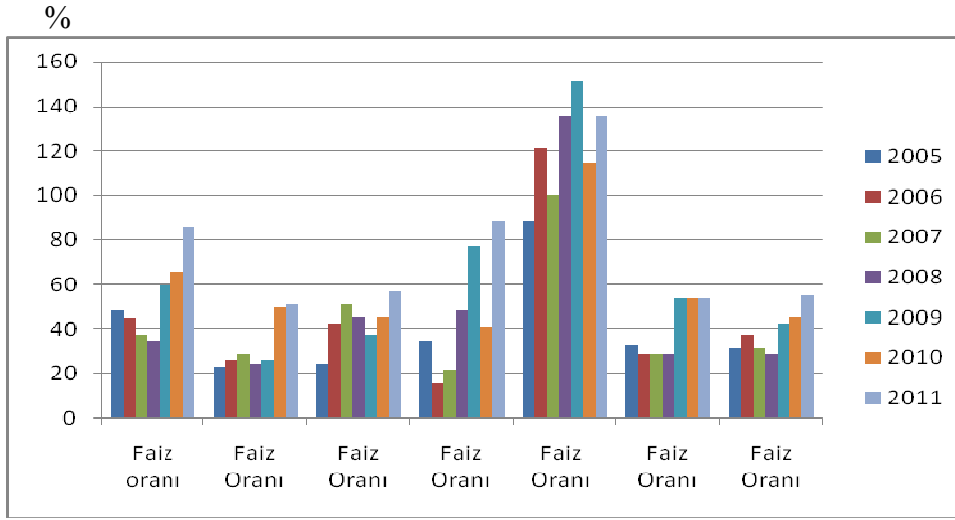
2. Bilgi - Temelli Ölçütler

Entegre olmuş piyasalarda, her bir ülkenin faiz oranla ortak bilgi setine göre değişmelidir yani aynı sistematik risk karakteristiği sergilemelidir. Faiz oranlarındaki değişimlerin ortak faktörlerle açıklanan kısmı, entegrasyon düzeyinin belirlenmesinde alternatif bir ölçüttür. Referans kabul edilen belirli bir ülkenin (Örneğin; Deutsche Bank) faiz oranlarındaki değişimin tüm ilgili ortak bilgiyi yansıttığı varsayılır. Herhangi bir ülke bankasının (Örneğin; *Bank of Greece*) faiz oranındaki değişimin, bu ülke piyasa faiz oranındaki değişime ne derece bağlı olduğunun belirlenmesi önem taşımaktadır. Tam entegre olmuş piyasalarda faiz oranlarındaki varyansın %100'ü ortak faktörlerle açıklanacaktır.¹²⁶

¹²⁶ Baele, et al., a.g.m., (2004). s.62.

Avro Bölgesi için çeşitli faiz oranlarının ortak faktörlerce açıklanan kısımlarındaki değişim aşağıdaki grafikte verilmiştir (Grafik 19).¹²⁷

Grafik 19
AB Faiz Oranlarındaki Yıllık Ortalamadan Standart Sapma Oranları
(%), (2005-2011)

Kaynak: European Central Bank, (2011), **Financial Integration Indicators**, General Indicators, Ocak, s.1.

Grafik incelendiğinde girişimcilere verilen kredi faiz oranları ve mevduat faiz oranlarındaki varyansın ortak faktörlerce açıklanan kısmının tüketici ve konut kredileri faiz oranlarındaki varyansın ortak faktörlerce açıklanan kısmından daha yüksek olduğu ve 2005-2011 döneminde de önemli düzeyde arttığı görülmektedir. Tüketici ve konut kredi faiz oranlarındaki varyansın ortak faktörlerce açıklanan kısmında ise tersine bir düşüş eğilimi vardır. Bu bağlamda tüketici ve konut kredi piyasalarının entegrasyon düzeyinin artmadığı, aksine düştüğü söylenebilir.

3. Miktar - Temelli Ölçütler

Tek fiyat kanununun geçerliliğinin veya tek fiyata ne derece yaklaşıldığının belirlenmesi, entegrasyon düzeyinin belirlenmesinde açık ve net sonuçlar verdiği için, fiyat ve oran göstergeleri, entegrasyonun başlıca göstergeleri olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, bankacılıkta, sistematik olarak toplanan ve aynı şekilde belirlenen sadece birkaç fiyat göstergesi elde edilebilmektedir. Bunlar kredi ve mevduat faiz oranları ve komisyon

¹²⁷ European Central Bank, **Financial Integration Indicators (2005-2011)**, General Indicators, Ocak 2011, s.1.

verileridir. Fiyat göstergelerinin güvensizliğinden dolayı, miktar göstergeleri, tek bankacılık piyasa sürecinde tamamlayıcı göstergeler olarak kullanılmaktadır.

AB bankalarının diğer ülkelerdeki kredilendirmeleri (diğer ülkelerdeki bankalara verilen krediler hariç) gibi sınırlararası fon akışı verileri birçok çalışmada miktar-temelli gösterge olarak kullanılmıştır¹²⁸.

Avrupa bankacılık entegrasyonu, yasal düzenlemeler açısından büyük ölçüde ilerlemiştir. Fakat bankacılık piyasaları arasında fiyat farklılıklarının halen yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Entegrasyondaki gelişimin izlenmesinde diğer alternatif bir yol, piyasaya giriş engellerinin olup olmadığının ve zaman içinde azalıp azalmadığının değerlendirilmesidir.

Perakende bankacılık alanında, sınırlar arası aktiviteler, halen oldukça sınırlı düzeydedir. Bu durum daha küçük ölçekli finansal olmayan kurumların ve hane halklarının kendi ülkelerindeki bankalardan kredi almaya ve kendi ülkelerindeki bankalarda mevduat sahibi olmaya eğilimli olduklarının bir göstergesidir.

B. AB Bankacılık Sistemi Entegrasyon Düzeyi

Avrupa bankacılık entegrasyonu, yasal düzenlemeler açısından büyük ölçüde ilerlemiştir. Fakat bankacılık piyasaları arası fiyat farklılıklarının halen yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Entegrasyondaki gelişimin izlenmesinde diğer alternatif bir yol, piyasaya giriş engellerinin olup olmadığının ve zaman içinde azalıp azalmadığının değerlendirilmesidir.

AB'nin finansal piyasalar açısından entegrasyon düzeyinin belirlenmesine yönelik çalışmalarda, finansal piyasalar genel olarak toptancı ve perakende piyasa olmak üzere iki temel alt bölüme ayrılarak incelenmektedir.

1. Toptancı Bankacılık

Toptancı bankacılık, bankaların veya diğer finansal kurumların işlem yaptığı kredi, mevduat veya türev piyasaları göstermektedir. Birçok ülkede banka mevduatları krediler kadar arttırılamamaktadır. Bu ülkelerde toptancı piyasaların, bankalar için önemli bir tamamlayıcı finansman kaynağı olmasından dolayı, önemi artmıştır. Toptancı piyasalarda bankalar likidite fazlalarını, likidite açığı olan

¹²⁸ Michele Manna, (2004), "*Developing Statistical Indicators of The Integration of The Euro Area Banking System*", European Central Bank, s.57.

bankalara kredi olarak vermektedirler. Bankaların fonlama maliyetleri banka kredi fiyatlarına ve diğer bankacılık hizmet fiyatlarına yansıtacağından dolayı, toptancı piyasaların etkinliği ayrıca şirketler ve tüketiciler için de önemlidir.

Toptancı bankacılık piyasası para piyasasının bir parçasıdır. Toptancı bankacılık piyasasının en önemli bölümü, bankaların garantisiz (*unsecured*) mevduat piyasaları ve garantili (*secured*) repo piyasalarıdır.

Avrupa Merkez Bankası para politikası, faiz oranları yoluyla, en başta ve özellikle daha kısa vadeli para piyasası faiz oranlarını etkilemektedir. Tek para ve tek para politikası ile Avro alanındaki tüm bankalar için yeniden finanslama maliyetleri aynı düzeye geldiği için para piyasası entegrasyonu hızlanmıştır. Tek para politikasının ardından (1999) bankalararası mevduat faiz oranları da hızlı bir şekilde yaklaşmıştır. Sınırlararası faiz oranlarındaki yaklaşma, garantisiz kısa vadeli bankalararası para piyasalarının hemen hemen tamamen entegre olduğunu göstermektedir. Garantili repo piyasasında faiz oranlarındaki yaklaşma daha yavaş gelişmiştir. Vergilendirme ve ulusal yasalarla ilgili engeller halen bulunmaktadır.

2. Perakende Bankacılık

Perakende bankacılık bankaların geleneksel faaliyetlerini içermektedir. Bir bankanın perakende müşterileri temel olarak kişiler veya küçük şirketlerdir. Tipik ürünleri, tüketici ve konut kredileri, KOBİ'lere krediler, cari ve vadeli mevduat hesapları, ödeme hizmetleridir. Son dönemlerde uzun vadeli tasarruflarla ilgili hizmetler, aktif yönetimi ve sigortacılık, perakende bankacılıkta ayrıca önem kazanmaktadır. Avrupa bankaları genel olarak, perakende bankacılık hizmetlerini geniş bir biçimde sunan evrensel bankalardır. Özellikle daha büyük bankalar, ayrıca sermaye piyasası ile ilgili hizmetleri de sunmaktadır.

2.1. Tüketici Kredileri; Sınırlararası tüketici kredilerinin halen sınırlı düzeyde olduğu ve müşterilerin daha çok yerel kreditorleri tercih ettiği belirtilmektedir. Tüketici için yeterli koruma önlemleri alınması sağlanmaya çalışırken üye ülkelerin yasal olarak vergilendirme politikaları, teminat engelleri, tüketici kanunları ve üye ülke politikaları, kreditorlerin önüne engeller çıkarmaktadır. Bu nedenle bankaların şube sayılarını ve kredi hacimlerini yeterince büyütmesine engel teşkil etmektedir. Avrupa Birliği entegrasyon anlamında her ne

kadar mevzuata ilişkin düzenlemeler yapılmış olsa da üye ülkelerin arasındaki bu mevzuat ve hukuki farklılaşma bankaların verdiği tüketici kredilerinin düşük düzeyde kalmasına sebep olmaktadır. Bu durumda bankaların verdiği tüketici kredi faiz oranlarının farklılaşmasına, kredi maliyetlerin yükselmesine yabancı bankalardan çok yerel bankaların kullanılmasına neden olmaktadır.

2.2. Konut Kredileri (*Mortgage loan*); Konut kredisi müşteriler için kredi piyasası büyük ölçüde bölünmüş olduğu geleneksel bankacılık hizmetlerinin, sınır ötesi direkt sunumunun mutlak anlamda geçerli olmadığını, Kredi müşterilerinin sınır ötesinde gayrimenkul satın almaya istekli olmadıkları, olanlarında yerel bankalarca sunulan kredilerin tercih edilmesi bu konuda entegrasyonun düşük düzeyde kaldığı çeşitli araştırmalardan anlaşılmaktadır.

2.3. KOBİ Kredileri; Üye ülke yerel bankalarının sanayi desteklemek amacıyla KOBİ'lere kredi vermek amacıyla sağladıkları fonlar genellikle üye ülke devlet politikaları ve AB teşvikleri sonucunda sağlanan kredilerdir. KOBİ'ler bu kredileri üye ülke bankalarından temin etmektedirler. Sınır ötesi ülkede bulunan banka yada, sınırötesi bankacılığın sınır içi şubelerinden kredi kullanımı düşük düzeyde kalmaktadır. Çünkü bu bankalar KOBİ'leri yeterince iyi tanımadıkları gibi yeterli sayıda yetişmiş eleman ve şube sayısına sahip bulunmadıklarından bu alanda verdikleri krediler düşük düzeyde kalmaktadır. Bu nedenlerle bankacılıkta bu kredi kullanımında bölünme daha yüksek düzeyde bulunmaktadır.

2.4. Cari ve Vadeli Mevduat Hesapları; Üye ülke gerçek ve tüzel kişileri yapmış oldukları tasarrufları tanıdıkları ve bildikleri üye ülke bankalarına yatırmaktadırlar. Bu ülkenin bireyleri tarafından kendi kurumlarının daha fazla gelişmesini ve büyümesini istemelerinden kaynaklanmaktadır. Avrupa Birliği içinde Cari ve Vadeli Mevduat Hesapları için Avro Bölgesi'nde tasarruf garantisi getirilmemesi üye ülkelerde banka tasarruflarının üye ülke bankalarında toplanması sonucunu doğurmuştur.

2.5. Perakende Bankacılıkta Fiyat Göstergeleri

Fiyat göstergeleri, finansal piyasaların entegrasyon göstergeleri içinde en açık göstergedir. Zaman içinde, piyasalar arasında ürün fiyat dağılımının azalması piyasaların entegrasyon düzeyinin iyileştiğini göstermektedir. Bu nedenden dolayı,

bankacılık için fiyat entegrasyon göstergeleri, kredi ve mevduat oranları gibi banka ürün fiyatlarındaki entegrasyonun derinliğini ölçmek için kullanılabileceği gibi hızını ölçmek için de kullanılabilir.

Perakende bankacılık, toptancı bankacılıktan iki açıdan farklıdır. İlk olarak bölgesel koşullarla ilgili bilgi, perakende bankacılıkta çok önemlidir. Bu bankaların müşterileri dağınıktır ve tipik olarak hareketli değildir, bu nedenle bankaların bölgesel koşullar hakkında bilgi sahibi olması ve bölgesel şube ağını kurması gerekir. Elektronik dağıtım kanallarındaki gelişmelerle birlikte şube ağlarının öneminin giderek azalması muhtemeldir. İkinci olarak, banka ürünleri faiz oranları, ortalama vade, konut kredilerinde teminat uygulamaları gibi konularda, ülkeler arasında dikkate değer farklılıklar gösterebilir.

Bu farklılıklar, perakende bankacılık için, entegrasyon göstergeleri incelendiğinde ve entegrasyon sürecinin değerlendirilmesi yapıldığında da açıkça ortaya çıkmaktadır. Toptancı veya sermaye piyasası ilişkili bankacılığa göre perakende bankacılıkta bölgesel yapının etkisinin çok önemli olması, bu alanda entegrasyonun belirli bir prensip içinde sağlanmasını oldukça zor hale getirmektedir. Perakende bankacılıktaki ürün çeşitliliği, entegrasyon ölçümünü daha zor kılan etkenlerden biridir. Son dönemlerdeki literatür, entegrasyonun istatistiksel göstergelerinin gelişimi¹²⁹ konusuna yoğun ilgi göstermektedir.

İstatistiksel uygulamalardaki farklılıktan dolayı, mevduat ve kredi faiz oranları ülkeler arasında önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Bu nedenle, perakende bankacılıkta entegrasyonu değerlendirirken faiz oranları ve faiz oranı marjlarının zamana bağlı incelenmesi daha faydalı olacaktır. Ülkeye özgü marjların yaklaşması, piyasaların entegre olduğuna işaret etmekte, marjların daralması ise bankalararası rekabetin güçlendiği anlamına gelmektedir.

Avrupa Birliği Komisyonu raporlarına göre; kısa, orta ve uzun vadeli şirket ve hane halkı kredi faiz oranlarında bir yaklaşma olduğu ama 2001'den sonra bu yaklaşmanın sadece orta ve uzun vadeli şirket kredilerinde devam ettiği saptanmıştır.

Ülkelerarası kredi faiz oranları ve faiz marjlarında halen önemli farklılıklar vardır. Fiyat göstergeleri temelinde, perakende bankacılık piyasalarının coğrafi olarak bölümlenmiş olduğu görülmektedir.

¹²⁹ Manna, a.g.m., (2004).

Perakende bankacılığın entegrasyondaki gelişim göstergeleri içinde yaygın olarak kullanılan fiyat göstergelerinden birisi de sınırlararası kredi transfer fiyatlarıdır¹³⁰. Daha önceki dönemlerde çoğu Avrupa ülkesinde bu tip kredi transferleri yerel kredi transferleri ile karşılaştırıldığında oldukça maliyetliydi. Avrupa Komisyonu'nun Avro Alanında sınırlararası ödemelerle ilgili olarak yayınladığı düzenleme (2560/2001) ile, sınırlararası kredi transfer harçları yerel kredi transfer harçlarıyla aynı düzeye getirilmiştir.

Perakende bankacılıkta entegrasyonun değerlendirilmesinde fiyat ölçümü göstergelerini kullanmak, ürünlerin mümkün olduğu kadar benzer olmasını gerektirmektedir. Bankanın özelliği, bulunulan bölge ve üye ülke yasal sistemleri bankacılık ürünlerinin farklılaşmasını sağlayan temel faktörlerdir. Bankacılık ürünlerinde homojen bir ürün tanımı yapmak pek mümkün değildir. Aynı nitelikteki verilere ulaşmak da kolay değildir. Çünkü perakende bankacılık ürünleri üye ülkeler arasında faiz ve vade açısından önemli farklılıklar göstermektedir.

Avro alanındaki bankaların bilançoları, perakende bankacılık hizmetlerinin sınırlar arasında doğrudan sağlanmasının, son yıllarda nispeten artış göstermekle birlikte, halen oldukça sınırlı düzeyde olduğunu göstermektedir.

Entegre olmuş bir finansal piyasada, bankalar ve müşteriler verilen alanda coğrafi sınırlar arasında finansal hizmet ve ürünleri sunmada veya satın almada hiçbir engelle karşılaşmazlar. Tam entegre olmuş bir piyasada bankaların kredilendirme ve fonlamasında sistematik bir coğrafi farklılık yoktur. Bu nedenle finansal piyasa entegrasyonu sadece fiyat göstergeleri ile ölçülmez. Bunun yanında bankaların yabancı perakende bankacılık faaliyetleri ve bankaların yerel ve yabancı kredi ve fonlamaları gibi farklı tipte hesaplanabilir (kantitatif) göstergeler de kullanılır.

Bankaların yabancı operasyonları bağlamında genişletilen göstergeler iki gruba ayrılabilir. Bankacılık hizmetlerinin sınırlararası sunumuna ilişkin göstergeler, özellikle bu tip hizmetin ana kullanıcıları şirketler olduğu için, kurumsal bankacılık hizmetlerinin entegrasyonunu ölçmektedir. Hane halkları için en önemli göstergeler yabancı banka şube ve bağlı kuruluş sayısı ve birleşme ve devralmalarla ilgili

¹³⁰ K. Adam, et al., (2002). "Analyse. Compare and Apply Alternative Indicators and Monitoring Methodologies to Measure The Evolution of Capital Market Integration In the European Union". Centre For Studies In economics And Finance. Department of Economics and Statistics. University of Salerno.

göstergelerdir. Çünkü hane halkları, yabancı bankacılık hizmetlerinden çok sınırlı ölçüde direkt olarak (yurtdışından) faydalanmaktadırlar.

Nicel göstergelerin doğasından kaynaklanan problemler, yorum sırasında dikkate alınmalıdır. Entegrasyon ölçüsü olarak hesaplanabilir göstergelerin kullanılması ekonomik teoride tartışmalı bir konudur. Çünkü çoğu hesaplanabilir gösterge için, neyin referans alınacağı konusunda teorik eksiklikler vardır. Fiyat göstergeleri için, referans, tek fiyat kanunu üzerine oturtulur. Entegrasyonun derinliği, karşılaştırılan fiyat gösterge değerlerinin tek fiyat kanuna uygunluğuyla açık bir şekilde değerlendirilebilir.

Hesaplanabilir göstergeler iki nedenle dikkatli bir şekilde yorumlanmalıdır. İlk olarak tek fiyat kanununa, bankaların sınırlararası faaliyetleri olmasa da başvurulabilir. Bu bağlamda piyasalar sınırlararası ticaret hacimleri küçük de olsa entegre olabilirler.

Perakende bankacılığın bölgesel doğasından dolayı, perakende bankacılıkta, müşterinin kendi ülkesine eğilimi beklenir. Bu eğilimin tamamen yok olmasını beklemek gerçekçi kabul edilemeyebilir veya istenmeyebilir. Bununla beraber bu eğilimin derecesinin değerlendirilmesi entegrasyon için iyi bir gösterge olabilir. Avro Bölgesi'nde banka bilançoları incelendiğinde, perakende bankacılık piyasasında dikkate değer bir ana ülke eğilimi olduğu görülmektedir. Bu durumda mevduat ve kredilerde ana ülke eğiliminde bir azalma olmadığını belirtmektedir. İnternet bankacılığındaki gelişmelerin sınırlararası perakende bankacılıkta ilerleme yaratması beklenmiştir. İnternetin kullanımı, öncelikle yerel perakende bankacılık hizmetlerinin dağıtım kanallarında gelişme sağlamıştır. Veri güvenliği ve tüketici koruma gibi konulardaki belirsizlikten dolayı da sınırlararası internet bankacılığının hızı yavaşlamıştır.

SONUÇ

Son on yılda AB’de finansal yapı büyük değişim geçirmiştir, ancak bankacılığın ağırlıklı yapısı hala devam etmektedir. Yani fon fazlası olanlardan, fon ihtiyacı olanlara aktarılma sürecinde bankalar yer almaktadır. Bu nedenle, AB finansal piyasalarının entegrasyonunda bankacılık sektörünün bütünleşmesi ayrı bir öneme sahiptir. Avrupa tek pazarının oluşturulması hedefi, bankacılık sektörünün bütünleşmesine ivme kazandırmıştır. AMB sisteminin oluşturulması, 1 Ocak 1999 tarihinde Ekonomik ve parasal Birlik Alanının (EPB) tesisi ile, ortak paranın kullanıma girmesi, AMB’na para politikasını belirleme yetkisinin verilmesi ve TARGET-I’in uygulamaya girmesi üye ülkeler arasında bankacılık sektöründe bütünleşmeye olumlu katkı yapmıştır. TARGET-II projesi kapsamında Birlik düzeyinde para transferi kolaylaştırılmış ve garanti altına alınmıştır. TARGET-I ve II projesinin uygulanmasıyla para transferi ile ilgili maliyetler en aza düşürülmüştür.

Daha sonraki gelişmeler, Finansal Hizmetler Eylem Planı’nın uygulanmasıyla bankacılık sektöründe gözetim ve denetim, bankalar içinden bankalararası denetime yönelmiştir. Bu olayın sonucunda bankalararası koordinasyon güçlenmiş ve AB ülkelerinin bankaları arasında sıkı işbirliği sağlanmıştır. Tek Avro Ödeme Alanı’nın kurulması ile birlik düzeyinde yerleşik özel ve tüzel kişilere tek ödeme sistemi kurulmuş ve konu ile ilgili maliyetler aynı düzeye getirilmiştir. Beyaz Kitap ile finansal entegrasyon sürecinde AB bankalarına yerleşme ve hizmet sunumu serbestisi sağlanmış ve Avrupa mali piyasasının bütünleşmesine katkı sağlanmıştır.

Avrupa Birliği’nde bankaların finans sistemi içindeki fonksiyonunun giderek farklı boyutlar kazandığı görülmektedir. AB bankacılık mevzuatındaki gelişmeler ve diğer değişimlerin getirdiği yeni ortam, bankaları zorlamakta ve yeniliklere yönelmektedir. Bu da öncelikle bankacılık sektöründe yoğunlaşmanın ve uluslararası piyasalara açılmanın artmasına yol açmaktadır. AB bankaları bir yandan geleneksel bankacılıktaki pozisyonlarını korumaya çalışırken, diğer yandan da kendilerine yeni çalışma alanları oluşturma gayreti içindedir.

Bankacılık sektöründe ortaya çıkan yeni yapıda bankalar rekabet güçlerini koruyabilmek için yeni faaliyet alanları geliştirmeye ya da bazı alanlara daha fazla ağırlık vermeye başlamışlardır. Bu yeni alanlardan elde edilen getiriler, geleneksel

bankacılıktan elde edilen kar marjlarındaki düşüşün telafi edilmesini sağlamıştır. Bu çerçevede pek çok banka son yıllarda, özellikle ipotekli konut finansmanı, tüketici kredileri, KOBİ kredilerine daha fazla ağırlık vermiştir. Bunun sonucunda banka kredilerinde önemli artışlar sağlanmıştır.

Günümüzde, AB’de banka kredileri dış finansmanın en önemli kısmını oluşturmaktadır. Daha da önemlisi, geçen on yıllık sürede AB ülkelerinin finansal piyasaların derinleşmesi ve genişlemesi için verdiği tüm çabalara rağmen, üye ülkeler arasındaki farklılıklar devam etmektedir. Örneğin, finansman şekli olarak banka kredileri, menkul kıymetler ve bonolar, üye ülkelerin her birinde farklı ağırlıklara sahiptir. Ayrıca, tasarrufların uzun vadeli yönetiminde kullanılan araçlar da (emeklilik, sigorta ve ortaklık fonları) üye ülkelerde farklı oranlarda kullanılmaktadır.

Çalışmanın kapsamında, Avro Bölgesi’nde ülkelerin banka kredi faizleri arasındaki farkların zaman içinde yakınlığı tespit edilmiştir. Bu yakınlık, Avro’dan önce başlamış ama ortak paranın kullanılmasıyla süreç daha da hız kazanmıştır. 2001 yılından bugüne kadar olan süreçte ise özellikle firmalara kullandırılan kısa vadeli kredilerde Avro Bölgesi’nde sürecin yavaşlaması, bununla birlikte orta ve uzun vadeli kredilerde yakınsamanın devam etmesi dikkati çekmektedir. Ayrıca, ipotek piyasalarındaki faiz oranları kısıtlı oranda yakınlık ama üye ülkeler arasında vergi matrahı ve oranları konusunda hala ciddi farklılıklar mevcuttur.

Perakende bankacılıkta uzun dönem ve kısa dönem kredilendirmelerde farklılıkların olduğu, kısa dönem krediler için piyasanın daha fazla bölünmüş bir yapı sergilediği, ipotekli konut kredi piyasasının ülkeler arasında daha fazla birleştiği, tüketici kredi piyasasının ise görece olarak daha fazla bölünmüş olduğu tespit edilmiştir. Bu konuda kalıcı devamlı bir ana ülke eğilimi olduğuna ilişkin net bulgular bulunmamaktadır. Tüketici kredisi piyasasının ve ipotekli konut kredi piyasasının halen bölünmüş olduğu, şirket kredilerinin daha fazla birleşmiş bir piyasa durumuna geldiği bu çalışmanın bir diğer sonucudur.

Bu çalışmada, AB bankacılık sektörü ile ilgili entegrasyonun düzeyi incelenmiştir. Bu sektörde, entegrasyonun ilerlemesi diğer piyasaların entegrasyonu ile yakın ilişkiindedir. Avro Bölgesi’nde finansal entegrasyonun boyutu

piyasadan piyasaya değişiklik göstermektedir. AB’de genel olarak bakıldığında para piyasası veya bono piyasası gibi perakende olmayan finansal piyasaların yüksek düzeyde entegre olduğu tespit edilmiştir.

Avro Bölgesi’nde garantisiz para piyasaları tamamen entegre olmuş durumda; zaten zaman içinde birbirine yakınlaşmış olan faiz oranları da bunu kanıtlamaktadır. Ayrıca, Avro Bölgesi’nde para piyasalarında sınır ötesi işlemlerin hacminde de çok ciddi artış yaşanmaktadır. Garantili para piyasalarında ise durum biraz farklıdır. Bu piyasalarda fiyat farklılaşmaların da işaret ettiği gibi entegrasyon biraz daha geride kalmıştır.

Kaynaklar açısından bakıldığında birçok ülkede mevduatlar, kredilerin en önemli fonlama kaynağı olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte bankalar, kredilerde sağlanan yüksek artışları, mevduatlardaki artışlar ile karşılama yetersiz kaldığından; interbank piyasaları, sermaye piyasaları, menkul kıymetleştirme gibi alternatif fonlama kaynaklarına başvurmaktadır. Avro Bölgesi’nde, Avrupa Merkez Bankası Yıllık Raporuna göre 2011 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 1.080 milyar Avro düzeyinde bir menkul kıymetleştirme piyasasının oluştuğu görülmektedir.

Bu çalışmada, mevcut durumun sorunları ile ilgili olarak bankaların son dönemde daha aktif ve rekabetçi bir şekilde çalışmaya gayret etmesi sonucunda bazı risklerin ön plana çıktığı açıklanmaktadır. Nitekim bankalar kredilere ağırlık verirken rekabete bağlı olarak kredi marjlarını daha düşük tutmaları ve kredi kullandırma standartlarında daha esnek olmaları kredi riskinin artmasına yol açmıştır. Özellikle başta konut kredileri olmak üzere gerçek kişilere açılan krediler büyük ölçüde artmış olup, yaşanabilecek bir olumsuz durumda bankaların takipteki kredilerinin olasılığını artırmaktadır.

Avrupa Birliği’nde mevcut durumda interbank piyasası oldukça bütünleşik bir yapıya kavuşmuş durumda ama bono piyasasında henüz tam entegrasyon sağlanmamıştır. Diğer taraftan hisse senedi yatırımlarının sınır ötesi yapılması, hala nispi olarak maliyetlidir. İpotek piyasaları dahil perakende piyasaları ise hala ülke sınırlarıyla bölünmüş yapısını korumaktadır. Avro Bölgesi’nde bulunan perakende bankacılıkta, ipotekli konut kredileri sınır ötesi bankacılıkta çok fazla kullanılmadığından, bu krediler üye ülke bankacılık sisteminde kalmıştır. Bu nedenle üye ülkelerde ipotekli konut kredileri Avro Bölgesi’ne göre daha fazla kullanıldığı

için bu kredilerin riskleri Avro bölgesinden daha çok üye ülke bankalarına yüklenmektedir. Ayrıca, perakende piyasalarda dil problemi ve fiziksel uzaklıklar halen müşterilerin tercihlerini büyük ölçüde etkilemektedir.

Özellikle, konut finansmanı için verilen kredilerde artış, konut fiyatlarının birçok Avrupa ülkesinde artmasına neden olmuştur. Çoğu ülkede konut fiyatlarında görülen yapay şişkinlik düzeltme yapılmasını zorunlu hale getirirken; fiyatlarda meydana gelecek düşüş, bankaların teminat değerlerini de düşüreceğinden aktif kalitesinde bozulmalara yol açabilecektir. Çünkü özellikle son yıllarda bankalar konut kredilerinde evin değerinin tamamını ve hatta ilave maliyetlerini karşılamak için (vergi, resim harç, vb.) daha fazla oranda borçlanma imkânını kredi talep edenlere sunmuştur. Konutların değerlerindeki bir düşüş, kredilerin geri ödenmemesi durumunda, kullanılan kredinin evin satış değerini karşılamaması gibi bir sonuç ortaya çıkarabilmektedir.

Finansal entegrasyon, parasal entegrasyon, globalizasyon ve finansal yenilikler süreci içinde, Avrupa finans piyasasındaki yapısal değişimleri ile piyasa temelli bir finans sistemine doğru bir kayış olduğu, piyasa temelli bir finans sistemi içinde yasal ve düzenleyici çerçeve ile gözetim sistemi altyapısının oldukça sağlam olması gerektiği bu çalışmada önemsenmiştir. Küçük ölçekli firmaların piyasa temelli finansal sisteme doğru kayıştan kötü etkileneceği tespit edilmiştir. Finansal alt yapı açısından Güney ve Kuzey Avrupa ülkeleri arasında önemli bir fark olduğu ve bu farktan dolayı, Güney Avrupa ülkelerinin piyasa temelli finansmana kayışı, bu ülkelerin bankalarına nispi olarak daha az avantaj sağlamış ve bu farkın kapatılması için ciddi reformların yapılmasını gerektirmiştir.

BASEL II kapsamında yapılan yeni düzenlemelerle bankacılık sektöründe denetim sistemi daha fazla güçlenmektedir. Bankaların faaliyetlerinde önemli disiplin unsurları getiren BASEL II düzenlemelerinin başta mali yapısı yeterince güçlü olmayanlar olmak üzere tüm bankaları önümüzdeki dönemde zorlaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Adam K., et al., (2002), "*Analyse. Compare and Apply Alternative Indicators and Monitoring Methodologies to Measure The Evolution of Capital Market Integration In the European Union*", **Centre For Studies In economics And Finance**, Department of Economics and Statistics. University of Salerno.
- Akçay Belgin, (2006), Avrupa Birliği Finansal Entegrasyon Sürecinde İpotekli Piyasalar: Aday Ülke Statüsünde Olan Türkiye'ye Bir Bakış, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt.6, S.1.
- Akçay Belgin, (2006), Euro Alanının Ekonomisine İlişkin Bir Değerlendirme, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt.5, S.2.
- Arias Javier, et al., (2004), **Financial Services Action Plan: Progress and Prospects**, Expert Group on Banking.
- Barros, Carlos Pestana, et al., (2007), Analysing the determinants of performance of best and worst European banks: A mixed logit approach, **Journal of Banking and Finance**, S.31.
- Baele L., et al., (2004), "*Measuring Financial Integration In The Euro Area*". European Central Bank. **Occasional Paper Series, No. 14.**
- Berger Allen, (2003), "*The efficiency effects of single market for financial services in Europe*". **European Journal of Operational Research.**
- Cabral I., Dierick F. ve Vesala J., (2002), "*Banking Integration In The Euro Area*". **European Central Bank Occasional Paper Series December, No.6.**
- Canals Jordi, (1999), "*Scale versus Specilization: Banking Strategies After the Euro*". **European Management Journal, vol.17.**
- Casu B. ve Girardone C., (2005), "*Bank Competition. Concentration and Efficiency in The Single European Market*". **Essex Finance Centre Discussion Paper No.05/02**, <http://www.essex.ac.uk/AMF/finance-discussion-papers/ZDPO5-O2.pdf>.
- Cavallo Laura, Rossi, Stefania P.S., (2001), Scale and Scope economies the European banking systems, **Journal of Multinational Financial Managment**, S.11.
- Claessens Stijn, et al., (2001), "*How Does Foreign Entry affect Domestic Banking Markets?*", **Journal of Banking and Finance**, No.31.
- Çelebican Gürkan, (2007), Avrupa Birliği'nde Kredi Kurumları Tek Pazarının Oluşumu, **Banka -Ticaret Hukuku Dergisi**, C.24, S.2.

- Çelebican Gürkan, (2007), Avrupa Birliği'nde Finansal Bütünleşme, **Banka-Ticaret Hukuku Dergisi**, S.2.
- Çelebican Gürkan, (2009), Avro Ödemeleri Tek Alanı, **Banka-Ticaret Hukuku Dergisi**. S.1.
- Çelik Orhan, (2007), Avrupa Birliği'nde sermaye piyasalarının entegrasyonu ve muhasebe uygulamalarının uyumlaştırılması süreci: Türkiye'nin uyumlaştırma sürecindeki konumu, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt.60, S.1.
- Dahl Drew, (2008), Convergence in the activities of European banks, **Journal of International Financial Markets Institutions and Money**, S.18.
- De Haas R. ve Van Lelyveld I., (2003), *"Foreign Banks and Credit Stability In Central and Eastern Europe: Friends of Foes"*. De Nederlandsche Bank. **Meb Series No. 2003-04 Research Series Supervision, No.58.**
- Dermine Jean, (2002), *"European Banking: Past, Present And Future"*, in the Transformation of the European Financial System, **Second ECB Central Banking Conference, Frankfurt.**
- Dermine Jean, (2005), European Banking Integration: Don't Put the Cart before the Horse, **İNSAED**, Fontainebleau (The Business School for the World).
- Dermine Jean, (2006), *"European Banking Integration: Don't Put the Cart Before The Horse"*, New York University Salomon Center. **Financial Markets, Institutions & Instruments. V.I 5. No.2.**
- Dvorak T. ve Geiregat, Chris R. A., (2004), *"Are The New And Old EU Countries Financially Integrated?"*, www.williams.edu/Economics/wp/geiregatdvorak, 25.12.2011.
- European Central Bank, (2008), Financial İntegration in Europe, **Annual Report**, Nisan.
- European Central Bank, (2010), **WATCH Update: Smarter Ways to Bash the ECB: How about an Exchange Rate Policy**, www.euvrointelligence.com, (28.11.2010).
- European Central Bank, (2000), Guideline of the European Central Bank of 31 August 2000 on monetary policy instruments and procedures of the Avrosystem, **(ECB/2000/7) (2000/776/ECB), OJ L 310**, (11.12.2000).
- European Central Bank, Decision of the European Central Bank of 19 February 2004 adopting the Rules of Procedures of the European Central Bank **(ECB/2004/2) (2004/257/EC), OJ L 080**, (18.03.2004).
- European Central Bank, **Function of Financial Systems**, www.ecb.int/paym/sepa/about/indicators, (24.11.2010).

- European Central Bank, **Number of Euro Area Monetary Institutions**, www.ecb.int, (24.11.2010).
- European Banking Federation, **Bankacılık Sektörü Gelişmeleri**, http://www.ebf-fbe.eu, (20 Ekim 2010).
- Erdönmez, Pelin Ataman, (2004), Avrupa Birliğinde Finansal Entegrasyon Süreci'nde Bankacılık Sektörü, **Türkiye Bankalar Birliği Dergisi**, S.50.
- Fourth Council Directive (78/660/EEC) of 13 June 1978 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty on the Annual Accounts of Certain Types of Companies, **OJ L 222** 14.081978.
- Fratzcher M. ve Stracca L., (2008), The Political Economy Under Monetary Union, Has the Avro Made a Difference?, **ECB Working Paper Series**, No.956, Frankfurt am Main.
- Goddard John, et al., (2007), European Banking: An Overview, **Journal of Banking and Finance**, S.31.
- Kaufman, George G., (2003), *"Reforming Financial Markets For Structural Partnering"* Alliance Capitalism in the New Trans-Atlantic Economy Conference, **St. Mary's University in Halifax**. Canada, http://www.gsbdata.wt.luc.edu/~gkaufma/Halifax, (11.01.2012).
- Kleimeier, S. ve Sander, H., (2002), *"European Financial Market Integration: Evidence On The Emergence of A Single Eurozone Retail Banking Market."*, **European Credit Research Institute Research Report**, No.2.
- Kiehlborn Thomas. ve Mietzner, M., (2005), *"EU Financial Integration: Is there a core Europe? Evidence From A Cluster-Based Approach"*, **eFinance Lab Working Paper**, No. 128, hup: www .wiiw .de pub! ikationen/Elifinancia (integration Isthre I 083.pdf).
- Lensink Robert. ve Hermes, N., (2004), *" The short-term Effects of Foreign Bank Entry On Domestic Bank Behaviour: Does Economic Development Matter?"*, **Journal of Banking and Finance**, Vol.28.
- Levine, R., (2003), *"Denying Foreign Bank Entry: Implications For Bank Interest Margins"*. **Central Bank of Chile Working Papers**, No.222
- Mamatzakis Emmanuel, et al., (2008), Bank efficiencyin the new European Union member states: Is there convergence?, **International Review of Financial Analysis**, S.17.
- Manna Michele, (2004), *"Developing Statistical Indicators of The Integration of The Euro Area Banking System"*, European Central Bank.
- Morgan, D.P., Rime, B. ve Strahan, P.E., (2003), *" Bank Integration and State Business Cycles"*, **NBER Working Paper**, No.9704, http://www.nber.org/papers/9704.

- Mumcu Melike, (2005), Avrupa Birliği'nde Finansal Hizmetler (2005-2010), **Bankacılar Dergisi**, S.55.
- Oksay Serhan, (2005), Avrupa Birliği'nin Entegrasyon Süreci'nde Avrupa Tek Finansal Hizmetler Piyasası'nın Değerlendirilmesi, **Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği Dergisi**, S.71.
- Özbey Pınar, (1997), Avrupa Para Birliği ve Euro, **Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği**, S.9702.
- Rajan Raghuram. ve Zingales L., (2002), "*Banks And Markets: The Changing Character Of European Finance*" in the Transformation of the European Financial System, **Second ECB Central Banking Conference**, Frankfurt. 24-25 (October. 2002).
- Samsun Nihal, (2003), 10. Yılında Avrupa Tek Pazarı, **Maliye Dergisi**, S.143.
- Schüler M. ve Heinemann F., (2002), "*How Integrated Are European Retail Financial Markets'? A Cointegration Analysis.*", **DB Research Notes Working Paper Series**, No.3.
- Seventh Council Directive (83/349/EEC), of 13 June 1983 based on the Article 54 (3) (g) of the Treaty on Consolidated Accounts, **OJ L 193** 18.07.1983.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, (1998), **EMU ve Euro** (İkinci El Kitabı), www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar.html, (24.11.2010).
- Taş Ramazan, (2006), AB'nin Yeni Mali Çerçevesi (2007-2013), **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt.5, S.3.
- Vives Xavier, (2001), Restructuring Financial Regulation in the European Monetary Union, **Journal of Financial Services Research**, Cilt.19, S.1.
- Walkner C. ve Raes J. P., (2005), "*Integration And Consolidation In EU Banking An Unfinished Business*" European Economy European Commission. Directorate-General For Economic And Financial Affairs, **Economic Papers**, No. 226.
- Weill Laurent, (2009), Convergence in banking efficiency across European countries, **Journal of International Financial Markets, Institutions and Money**, Article in Press.
- Wynne, M.A., (1999), The Avropean System of Central Banks, Economic Review, **Federal Reserve Bank of Dallas**, First Quarter 1999.
- <http://www.ecb.int/paym/sepa/about/indicators/html/index.en.html>, (24.11.2010).
- <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/kitaplar/eurokitap/osim.doc> (24.11.2010).

www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/SORULAR5.html. (24.11.2010).

www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/kitap4.html (24.11.2010).

ÖZET

Younes, Gholizadeh, Avrupa Birliği'nde Finansal Entegrasyon: Bankacılık Sektörü Açısından Bir Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Belgin Akçay, 97.s.

Avrupa ekonomisinin tarihi gelişim sürecinde, bankalar yoluyla sağlanan finansman büyük rol oynamıştır. AB için entegre olmuş bir bankacılık sektörünün oluşturulması, finansal piyasa entegrasyonunun ve tek para politikasının başarısı açısından zorunlu görünmektedir.

Bankacılık sektöründe entegrasyon, AB ekonomik politikalarının başlıca hedeflerinden sayılmaktadır. Bu sektörde, entegrasyonun daha yüksek bir ekonomik büyüme için potansiyel yaratacak olan bir finansal gelişimi besleyeceği ve hızlandıracağı beklenmektedir. Ayrıca, bu sektörde daha yüksek düzeyde bir entegrasyonun gerçekleşmesi, kaynak tahsisinin daha etkin yapılmasına ve sermaye maliyetinin düşürülmesine katkı sağlayama yoluyla, ekonominin etkinliğini arttırması beklenmektedir. Bu da sonuç olarak, bankacılık sektöründe sürdürülebilir büyümenin, enflasyon yaratmadan gerçekleştirilmesini sağlayabilir. AB bankacılık sisteminin entegrasyonu, AB finansal piyasa entegrasyonunun ilerlemesi ve tamamlanabilmesinde en önemli rolü oynamaktadır.

AB'de bankacılık sektöründe Entegrasyon düzeyi toptancı piyasalar altında yer alan para piyasalarında büyük ölçüde ilerlemiş, fakat perakende bankacılık piyasaları altında incelenen ve bankaların temel aracılık faaliyeti ile ilgili olan kredi piyasasında entegrasyon düzeyinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. AB genelinde perakende bankacılık piyasası halen bölümlenmiş olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmada öncelikle finansal entegrasyonun tanımı, avantajları, dezavantajları ve Birlik düzeyine finansal entegrasyonun oluşumu incelenmiştir. Daha sonra AB bankacılık sektörünün önemi ve AB mali sisteminde bankacılık sektörünün payı, AB'de bankacılık sektörü entegrasyonunun ilerleme dönemleri, Avrupa Merkez Bankası tarafından AB bankacılık sektörüne uygulanan politikalarda etkinliğin sağlanması ele alınmıştır. Son olarak, bankalar arasında birleşme ve devralmalar, hedeflenen Avrupa finansal tek pazarının oluşumu, Avrupa mali sektörünün bankacılık sektörü ile yakın ilişkide olan sermaye piyasası işlemleri ele alınmıştır.

ABSTRACT

Younes Gholizadeh, Financial Integration in European Union: As assessment in terms of Banking Sectore, Master's Thesis, Prof. Dr. Belgin Akçay, 97.p.

Within the period of historical development of Europe, financement through banks played a major role. In order to form an integrated financial market and for the success of a single monetary policy; an equally integrated banking sector seems vital.

Integration of the banking sectore is considered to be one of the most important aims of EU's economic policies. In the sectore, it is believed that integration will reinforce and fasten a financial development wich will create a big potential for economic growth. Also with the help of this integration, resource allocation will be made efficiently and investment costs will be reduced, and these will help to strenghten the efficiency of the economy. And this will eventually help maintan a stable growth in the banking sector without causing inflation. The integration of the EU banking system plays a key role in the formation and progress of the integration of EU financial markets.

The level of integration in the banking sectore of EU, is mostly higher in the monetary markets under wholesaler sectors and usually lower in the credit markets operating under retail banking sectors. Through EU, generally, fragmanted retail banking sectors are accepted.

In this study, primarily description of financial integration, its advantages, dis advantages and the integration with the Union is summarised. Later, the importance of the EU banking sector, its share in the EU fiscal system, the proress of the integration of EU banking sector and the efficiency searches in the policies followed by Europe Central Bank are examined. Finally, mergers and take overs between banks, forming of Europe single market, and the close relationship through investment movements between Europe's fiscal sector and banking sector are dealt with.